

अथो यस्मै कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति—१) [छन्दोऽसि ग्रामं
 निष्करोति वपेदष्टौ दहन्तिनवच ॥ १ ॥ वास्तोष्पते प्रतिजानीह्य-
 स्मान्त्स्वां वेशो अंनमीवो भवा नः । यत्वेमहे प्रति तन्नौ जुषस्व शन्नं एधि
 द्विपदे शं चतुष्पदे । वास्तोष्पते शुग्मयां सुःसदां ते सक्षीमहि रण्वयां गातु-
 मत्या । आवः क्षेम उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदां नः । यत्
 सायंप्रातरग्निहोत्रं जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उपधत्ते (१) यजमानोऽहो-
 रात्राणि वा एतस्येष्टका काय आहिताग्निर्यत् सायम्प्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्ये-
 वास्येष्टकाः कृत्वोपधत्ते दशं समानत्रं जुहोति दशाक्षरा विराड्विराजमे-
 वात्स्येष्टकां कृत्वोपधत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यंश्चित्योऽस्य भवति
 तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततोऽर्वाचीनम्

(२) रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहत्वा वास्तोष्पतीयं प्रयायाद् रुद्र-
 एनं भूत्वाग्निरन्तर्यायं हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोतिभागधेनैवैनं शमयति-
 नार्तिमाच्छेति यजमानो यद्युक्ते जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति
 तादृगेव तद्यद्युक्ते जुहुयाद्यथा क्षेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदह-
 तमस्य वास्तोष्पतीयं स्यात् (३) दक्षिणो युक्तो भवति सव्योऽयु-
 क्तोथ वास्तोष्पतीयं जुहोत्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनं शमयति यदेकया
 जुहुयाद्विहोमं कुर्यात् पुरोनुवाक्यामनूच्यं याज्यया जुहोति स देवत्वाय
 यद्धुत आदध्याद् रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यदवक्षानान्यसंप्रक्षप्य प्रयायाद्यथा
 यज्ञवेशांसं वा दहनंवा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्विय इत्यरण्योः समारोहयति
 (४) एष वा अग्रेयोनिः स्वएवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाहुर्यदरण्योः

समार्ढ्हो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत् पुनरोषेयः स्यादिति या ते अग्रे यज्ञियां
 तनूस्तयेद्धारोहेत्यात्मन्त्समारोहयते यजमानो वा अग्रेयोनिःस्वायामैवेन
 योन्यां समारोहयते—४५) [धत्तेऽर्वाचीनं स्यात् समारोहयति पञ्चचत्वारि
 र २ शब्द] ॥१०॥ त्वमग्ने बृहद्वयो वर्धासि देव दाशुषे । कविर्गृहप-
 तिर्युवा । हव्यवाङ्मिरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुहृदीको अस्मे । सुगार्ह-
 पत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्वियक्त्समिमीहि श्रवांसि । त्वञ्च सोम नो वशो
 जीवातुं न मरामहे । प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः । ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृ-
 बिर्विप्राणां महिषो मृगणांम् । श्येनो गृध्राणां स्वधित्विर्वनानां सोमः
 (१) पवित्रमत्येति रेभन् । आ विश्वदेवः सत्पतिः सत्कुर्या वृणीमहे ।
 सत्यसर्वः सवितारम् । आसत्येन रजसा वर्तमानो निवेदयन्नमृतं मत्वैव ।

हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवना विपश्यन् । यथा नो अविदि-
 करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवे । यथा तोकाय रुद्वियम् । मा नस्तोके तनये मा
 न आयुषि मा नो गोषु मा (२) नो अश्वेषु रीरिषः । वीरान्मा नो रुद्र
 भामितो वधीर्हविष्मन्तो नर्मसा विधेम ते । उदप्रतो न वयो रक्षमाणा वावे-
 दतो अध्रियस्येवधोषाः । गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अना-
 वन् । ह॒सैरिव॑ सखिभिर्वावदद्भिर॑मन्मर्यानि नहना व्यस्यन् । बृहस्पति-
 रभिकनिक्कदद्वा उत प्रास्तौदुच्च विद्वा॑अगायत् । एन्द्रं सानसि॑रयिम् (३)
 स जित्वा॑न॒सदा॑ सहम् । वर्षिष्ठम॑तये भर । प्रससाहि॑ये पुरुहूत शत्रून्
 ज्येष्ठ॑स्ते गुष्मं इहराति॑रस्तु । इन्द्रा भर । दक्षिणेना॑ वसूनि पतिः सिन्धूनाम-
 सि रेवती॑नाम् । त्व॑सुतस्य पीतये॑ सद्यो बृहो अजायथाः । इन्द्र ज्येष्ठया॑

सक्रतो । भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान् भवो विश्वेषु सर्वेषु यज्ञियः । भुवो नृ० श्रयौ त्वो विश्वस्मिन् भरे ज्येष्ठश्च मन्तः (४) विश्वचर्षणे । मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम् । सत्यं चित्रश्रवस्तमम् । मित्रो जनान्यातयति प्रजानन्मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् । मित्रः कृष्टीरनिमिषाभिचष्टे सत्याय हव्यं घृतवद्विधेम । प्र स मित्रं मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्षति व्रतेन । न हन्यते न जीयते त्वातो नैनम् ० हो अश्रोत्यन्तितो न दूरात् यत् (५) चिद्धिते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम् । मिनीमसि द्यविद्यावि । यत्किञ्चेदं वरुण वैव्ये जनेभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि । अचितीय त्व धर्मा युयोपिम मानस्तस्मादेनसो देव रीरिषः । कित्वासो यद्विस्पुर्न दीदि यद्वा घा सत्य-
मत यन्न विद्य । सर्वा ता विष्यं शिथिरा (६) इव देवाथा ते स्याम वरुण

प्रियासः--७) [सोमो मा रयि मन्त्रो यच्छिथिरा सप्तचं] ॥ ११ ॥
विवा (२२१) आवायो (११३) इमे (३९२) चित्त (७५) मग्नि
(६७) देवा (११८) ऋताषा (१४६) डाष्टूकांमाय (३४९) देविका
(३४९) वास्तो (२४५) स्व (३०७) मेकादश (२३९२) ॥ १३ ॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥

ॐ पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय । तस्या-
न्देवा अधिसंवसन्त उत्तमं नाकं इह मादयन्ताम् । यत्ते देवा अदधुर्भागधेय-
ममावास्ये संवसन्तो महित्वा । सा नो यज्ञं पिपृहिविश्वारं रयिन्नो धेहि
सुभगे सुवीरम् । निवेशनीं सङ्गमनीं वसूनां विश्वा रूपाणि वसून्पावशयन्ती ।
सहस्रपोषः सुभगा रराणां सा न आगन्वर्चसा (१) संविदाना । अग्नीषोमी

द्वासिष्टो ब्रह्मा कार्यः प्रैवं जायते रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जि-
 न्वेति (१) आह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञं प्राह प्रतिसि-
 धर्मय त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनूष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य एव यज्ञं प्राहा-
 न्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञं प्राह विष्टुभोसि-
 वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याह वृष्टिमेवाव (२) रुन्धे प्रवास्यनुवासीत्याह मिथु-
 नत्वायो शिर्गमि वसुभ्यस्त्वा वसूजिन्वेत्याहाष्टौ वसव एकादश रुद्रा द्वादशा-
 दित्या एतावन्तो वै देवास्तेभ्य एव यज्ञं प्राहौजोसि पितृभ्यस्त्वा पितृजिन्वे-
 त्याह देवानेव पितृननुसन्तनोति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजाजिन्व (३)
 इत्याह पितृनेव प्रजा अनुसन्तनोति पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूजिन्वे-
 त्याह प्रजा एव पशूनुसन्तनोति रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीजिन्वेत्याहौषधी-

स्वेव पु॒नान् प्रति॑ष्ठापयत्यभिजि॒दसि॒ युक्त॒प्रावेन्द्रा॒य त्वेन्द्रं॒ जिन्वे॒त्याह्वाभि॒जित्या॒
 अधि॑पतिरसि प्रा॒णायं॒ त्वा प्रा॒णम् (१) जिन्वे॒त्याह॒ प्रजा॒स्वेव प्रा॒णान्
 द॒धाति॒ त्रिवृ॑दसि प्रवृ॒दसी॒त्याह॒ मिथु॑नत्वाय स॒रोहो॑सि नी॒रोहो॑सीत्याह॒ प्रजा॑-
 त्यै वसु॒को॑सि वे॒षश्चि॑रसि वस्य॑ष्टि॒सीत्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्यै—३०) [इत्य॑व जिन्व
 प्रा॒णं त्रि॒श॒च्चं] ॥ २ ॥ अ॒ग्निना॑ दे॒वं पु॒तना॑ जया॒मि गा॒यत्रे॒ण
 छन्द॑सा त्रि॒वृता॑ स्तोमै॒न रथ॑न्तरे॒ण सा॒क्षा व॒षट्कारे॒ण वज्रे॑ण पू॒र्वजा॑न् भ्रात॑-
 व्यान॑र्ध॒रान् पा॒दाया॒भ्यवै॒नान्वा॒धे प्र॒त्येना॒बुदे॒स्मिन् क्षये॒स्मिन् भूमि॑लो॒के
 यो॒स्मान् दे॒ष्टि यश्च॑ वयं द्वि॒ष्मो वि॒ष्णोः क्रमे॑णा॒त्येना॑न् कामा॒मीन्द्रे॑ण दे॒वेन॒
 पु॒तना॑ जया॒मि त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सा प॒ञ्चद॒शेन॒ स्तोमै॑न बृ॒हता॑ सा॒क्षा व॒षट्कारे॒ण
 वज्रे॑ण (१) स॒हजा॑न् वि॒श्वेभि॑र्दे॒वेभिः॒ पु॒तना॑ जया॒मि जा॒गते॑न॒ छन्द॑सा

सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्नां षट्कारेण वज्रेणापरजानिन्द्रेण सयुजो
वयः सांसह्यामं षृतन्यतः । घ्नन्तो वृत्राण्यप्रति । यत्ते अग्ने तेजस्तेनाहन्तेजस्वी
भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वर्चस्वी भूयासं यत्ते अग्ने हरस्तेनाहं हरस्वी
भूयासम्—४६) [वज्रेण षट्चेत्वारिःशञ्च] ॥ ३ ॥ ये देवा यज्ञहनो
यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासन्ते । अग्निर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम् ।
आगन्म मित्रावरुणा वरेण्या रात्रीणां भागो युवयोर्यो अस्ति । नाकं गृह्णानाः
सुकृतस्य लोके तृतीयै पृष्ठे अधिरोचने दिवः । ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषोन्त-
रिक्षेध्यासन्ते । वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम् । यास्ते रात्रोः
सवितः (१) देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी विद्यन्ति । गृहैश्च सर्वैः प्रजया-
न्वग्ने सुबोरुहाणास्तरता रजांसि । ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषो विव्यध्यासन्ते ।

सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सकृतो वयम् । येनेन्द्राय समभःपयां स्यु-
 तमेन हविषा जातेवदः । तेनाग्ने त्वमत वर्धयेम सजातानां श्रेष्ठ्यु आर्ध-
 ह्येनम् । यज्ञहनो वै देवा यज्ञमुषः (२) सन्ति त एषु लोकेष्वांसत आद-
 दाना विमथ्राना यो ददाति योजते तस्य । ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्या-
 सते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याहिमानेव लोकाः स्तीर्त्वा संगृहः सर्पशुः सुवर्ग-
 लोकमेत्यपवै सोमैनेजानाहेवतांश्च यज्ञश्च कामन्त्याभ्यं पञ्चकपालमुदवसा-
 नीयं निर्वपेदग्निः सर्वा देवताः (३) पाङ्क्तो यज्ञो देवताश्चैव यज्ञश्चावरुन्धे
 गायत्रो वा अग्निर्गायत्रच्छन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं
 करोत्यष्टाकपालः कायोष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्गायत्रच्छन्दाः स्वेनैवेनं
 छन्दसा समर्धयति पृङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतुः पाङ्क्तो यज्ञस्तेनैव यज्ञा

न्नैति—४३) [स॒वि॒त॒र्य॒ज्ञ॒मु॒षो॒ दे॒व॒ता॒स्त्रि॒च॒त्वा॒रि॒श॒च] ॥ ४ ॥ स॒यू॒
 मा दे॒वो दे॒वेभ्यः॑ पा॒तु वा॒युर॒न्तरि॑क्षा॒द्यज॑मानो॒ग्नि॒मौ पा॒तु च॑क्षु॒षः । स॒क्ष
 शू॒ष स॒वि॒त॒र्वि॒श्व॒च॒र्ष॒ण ए॒तेभिः॑ सो॒म॒ना॒म॒भिर्वि॒धेम॑ ते तेभिः॑ सो॒म॒ना॒म॒भिर्वि॒
 धेम॑ ते । अ॒हं प॒र॒स्ता॒द॒ह॒म॒व॒स्ता॒द॒हं ज्योति॑षा॒ वित॑मो॒ ववा॑र । यद॒न्तरि॑क्ष॒न्तदु॑
 मे पि॒ताभू॑द॒ह॒स॒य॒म॒भ॒य॒तो द॒द॒शा॒हं भू॒या॒स॒मु॒त्त॒मः सं॒मा॒ना॒ना॒म् (१)
 आ॒स॒म॒द्रा॒दा॒न्तरि॑क्षात् प्र॒जाप॑तिरुदधि॒व्या॒व॒या॒तीन्द्रः॑ प्र॒सू॒तु म॒रुतो॑ वर्ष॒यन्तू
 ब॒म्भ॒य पृथि॒वीम्भि॒न्धी॒द॒न्दि॒व्यं न॒भः । उ॒द्गो दि॒व्यस्य॑ नो दे॒ही॒शानो॑ वि॒सृ॒जा
 ह॒ति॒म् । प॒शवो॑ वा ए॒ते यदा॑दित्य ए॒ष रु॒द्रो यद॒ग्निरौष॑धीः प्रा॒स्या॒ग्नावा॑दित्यं
 जु॒होति॑ रु॒द्रो दे॒व पु॒ञ्च॒न॒न्तर्द्धा॒त्यथो॑ ओष॒धी॒ष्वेव॑ प॒शून् (२) प्र॒ति॒ष्ठा॒प॒यति॑
 क॒वि॒र्य॒ज्ञस्य॑ वि॒त॒नोति॑ प॒न्था॒न्नाक॑स्य पृ॒ष्ठे अ॒वि॒रो॒च॒ने दि॒वः । येन॑ ह॒व्यं

वहसि यासि दूत इतः प्रचेता अमुतः सर्नीयान् । यास्ते विश्वाः समिधः
 सन्त्यग्ने याः पृथिव्यां बर्हिषि सूर्य्याः । तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते
 यजमानाय शर्म । आशासानः सुवीर्यश्चरायस्पोषस्वर्धियम् । बृहस्पतिना
 रायास्वगाकृतो मह्यं यजमानाय (३) तिष्ठ—१ [समानानां पशून्
 यजमानान्यैकंश्च] ॥ ५ ॥ सन्त्वा नह्यामि पर्यसा घृतेन सन्त्वा नह्या-
 म्यप ओषधीभिः । सन्त्वा नह्यामि प्रजयाहमद्य सा दीक्षिता संनवो वाजं
 मस्मे । प्रेतु ब्रह्मणस्पती वेदिं वर्णेन सीदतु । अथाहर्मनुकामिनी स्वेलोके
 विशा इह । सुप्रजसंस्त्वा वयस्सुपतीरुपसेदिम । अग्ने सपत्नदम्भनमद-
 द्वासो अदाभ्यम् । इमं विष्यामि वरुणस्य पाशम् (१) यमवर्धित सविता
 सुकेतः । धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं मे सह पत्न्या करोमि । प्रेह्य-

देह्युतस्य वामीरन्वग्निस्तेग्रं नयत्वदितिर्मध्यन्ददता रुद्रावसृष्टासि युवा नाम
 मा मा हि सीर्वसुभ्यो रुद्रभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो वो देवेभ्यः पन्नेज-
 नीर्गृह्णामि यज्ञाय वः पन्नेजनीः सादयामि विश्वस्य ते विश्वावतो वृष्णि या-
 वतः (२) तवाग्नेवामीरनु सृन्दहि विश्वा रेतांसि धिषीया गन्देवान् यज्ञो
 नि देवीदेवेभ्यो यज्ञमशिशस्मिन् सुन्वति यजेमान आशिषः स्वाहाकृताः
 समुद्रेष्ठा गन्धर्वमातिष्ठतानु । वातस्य पत्मन्निह इडिताः—(३८) पाशं वृष्णि
 यावतस्त्रिंशच्च] ॥ ६ ॥ वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोच्छिनत्तस्यै रसः
 परापतत्स पृथिवीं प्राविशत्स खंदिरोभवद्यस्य खादिरः स्रुवो भवति छन्दसा
 मेव रसेनावद्यति सरसा अस्याहुतयो भवन्ति तृतीयस्यामितो द्विवि सोम
 आसीत्तं गायत्र्याहृतस्य पूर्णमच्छिद्यत तत्पणोभवत्तत्पूर्णस्य पूर्णत्व यस्य पर्ण-

मयी जुहूः (१) भवति सौम्या अस्याहुतयो भवन्ति जुषन्तस्य देवा आहु-
 तीर्देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त तत्पर्ण उपांगुणोत् सश्रवा वै नाम यस्य पर्णमयी जुहू-
 भवति न पापः श्लोकः गुणोति ब्रह्म वै पर्णो विण्मरुतोन्नं विण्मारुतोऽश्वत्थो
 यस्य पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थपुमृद्वह्यैवान्नमवरुन्धेथो ब्रह्म (२)
 एव विश्वयध्यहति राष्ट्रं वै पर्णो विडश्वत्थो यत् पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थपु-
 मृद्राष्टमेव विश्वयध्यहति । प्रजापतिर्वा अजुहोत्सा यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्तो
 विकङ्कत् उदतिष्ठत्तः प्रजा असृजत् यस्य वैकङ्कती ध्रुवा भवति प्रत्ये-
 वास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत एतद्वै सूचाम् (३) रूपं यस्यैव
 रूपाः सूचो भवन्ति सर्वोण्यैव नारूपाणि पशूनामुपतिष्ठन्ते नास्यापरूपमा-
 त्मजायते—१७) [जुहूर्ब्रह्म सूचाः सप्तदश च] ॥ ७ ॥ उपयामर्ग-

हीतोसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामि दक्षाय दक्षवृधे राते
 देवेभ्यो ऽग्निजिह्वेभ्यस्वर्तायुभ्य इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः
 पर्जन्यात्मभ्यो दिवेत्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वापेन्द्र द्विषतो मनोप जिज्या-
 सतो जुह्यप यो नोरातीयति तं जहि प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा-
 सते त्वासते त्वाद्यस्त्वोषधीभ्यः (१) विश्वेभ्यस्त्वा भतेभ्यो यतः प्रजा
 अखिलद्राअजायन्तु तस्मै त्वा प्रजापतये विभुदात्रे ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
 जुहोमि--१४) [ओषधीभ्यश्चतुर्दश च ॥ ८ ॥ यां वा अंध्वर्युश्च य-
 जमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आवृश्येते प्राजापत्यं दविग्रहं गृह्णीयात् प्रजा-
 पतिः सर्वादेवतां देवताभ्य एव निन्दुवाते ज्येष्ठोवा एष ग्रहाणां यस्येष
 गृह्यते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति सर्वासं वा एतदेवतानां रूपं येष्वग्रहो यस्यैष

गृह्यते सर्वोण्येवैनं रूपानि पशुनामुपतिष्ठन्त उपयामगृहीतः (१) असि-
 प्रजापतेये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामित्याह ज्योतिरेवैनं समा-
 नानाकरोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इत्याहैतावतीव देवतास्ताभ्यएवैनं सर्वा-
 भ्यो गृह्णात्यपेन्द्रद्विषतो मन इत्याह भ्रातृव्यापनुत्यै प्राणाय त्वापानाय त्वे-
 त्याह प्राणानुवे यजमाने दधाति तस्मैत्वा प्रजापतेये विभूदोत्रे ज्योतिष्मते
 ज्योतिष्मन्तं जुहोमि (२) इत्याह प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं
 देवताभ्यो जुहोत्याज्यग्रहं गृह्णीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा आज्यं तेजस्यैव
 भवति सोमग्रहं गृह्णीयाद्ब्रह्मवर्चस्कामस्य ब्रह्मवर्चसं वै सोमो ब्रह्मवर्चस्यैव
 भवति दधिग्रहं गृह्णीयात् पशुकामस्योर्गैव दध्यर्कपशवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं
 पशूनवरुन्धे—४३) [उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारिंशच्च] ॥ ९ ॥

त्वे ऋतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः । स्वादोः स्वादोः स्वार्दीयः
 स्वादुना मृजा समते ऊपु मधु मधुनाभियोधि । उपयामगृहीतोसि प्रजा-
 पतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा । प्राणग्रहान् गृह्णत्येता-
 वद्वा अस्ति यावदेते ग्रहास्तोमाच्छदांसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तत्
 (१) अवरुन्धे ज्येष्ठा वा एतान् ब्राह्मणाः पुराविदामक्रन्तस्मत्तेषां सर्वा
 दिशोभिजिता अभूवन् यस्यै ते गृह्यन्ते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छत्यभि दिशो
 जयति पञ्चगृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिक्ष्वभूवन्ति नवे नव गृह्यन्ते नव
 वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति प्रायण्यै चोदयनीये च
 गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः (२) प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेहेन
 गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत् प्रजा यन्ति यद्वा-

मदेव्यं योनेश्च्यवते दशमेहेन् वामदेव्यं योनेश्च्यवते यदशमेहेन् गृह्यन्ते प्राणे-
 भ्यं एव तत् प्रजा न यन्ति--३७) [तत् प्राणग्रहाः सप्तत्रिंशच्च]
 ॥ १० ॥ प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम् । हव्या नो वक्षदा-
 नूषक् । अयमूष्य प्र देवयुहोता यज्ञाय नीयते । रथो न योरभीवतो घूर्णिवान्
 चेतति त्मना । अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः । सहसश्चित्सर्हियान्देवो
 जीवातवे कृतः । इडायास्त्वा पदे वृयन्नाभा पृथिव्या अधि । जातवेदो निर्धी-
 मद्यग्ने हव्याय वोढवे (१) । अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूणीवन्ते प्रथमः
 सीद योनिम् । कृलायिनं धृतवन्तस्सवित्रे यज्ञन्नय यजमानाय साधु ।
 सीद होतः स्व उलोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञस्सुकतस्य योनौ । देवावी-
 र्ववान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः । नि होता होतृषदने विदा-

नस्त्वेषो दीदृवा२ असदत्सुदक्षः । अदब्धवत प्रमतिवासिष्ठः सहस्रम्भरः शुचि-
जिह्वो अग्निः । त्वं दूतस्त्वम् (२) उ नः पुरस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता ।
अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यहोधि गोपाः । अभि त्वां देव सवि-
तरीशानं वार्याणाम् । सदावन् भागमीमहे । मही द्यौः पृथिवी च न इमं
यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपृतान्नो भरीमभिः । त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरम-
न्थत । मध्वो विश्वस्य वाधतः । तमुं (३) त्वा दध्यदृषिः पुत्र ईधे अर्ध-
वर्णः । वृत्रहणं पुरन्दरम् । तमुं त्वा पाथ्यो वृषा समीधे हस्युहन्तमम् । धन-
ञ्जय२ रणेरणे । उत ब्रुवन्तु जन्तव उदगिर्वृत्रहाजनि । धनञ्जयो रणेरणे । आ
य२ हस्ते न खादिन२ शिशुञ्जातं न बिध्रति । विशामग्नि२ स्वध्वरम् । प्रदेवं
देवीतये भरता वसुवित्तमम् । आ स्वे योनौ निर्षीदतु । आ (४) जातं

जा॒तवै॒दसि॒ प्रि॒यः शि॒शीता॒तिथि॒म् । स्यो॒न आ॒गृह॒पति॒म् । अ॒ग्निना॒ग्निः स॒मि-
 ध्य॒ते क॒विर्गृ॒हप॒तिर्यु॒वा । ह॒व्यवा॒इजु॒होस्यः॑ । त्व॒ह्यग्ने॑ अ॒ग्निना॒ विप्रो॒ विप्रे॒ण
 स॒न्त॒स॒ता । सखा॒ सखा॑ स॒मिध्य॒से । तं मे॒र्जय॒न्त स॒क्रतु॑ पुरो॒यावा॑न॒माजि॒षु ।
 स्वे॒षु क्षे॒पेषु॑ वा॒जिन॑म् । य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्ता॒नि ध॒र्माणि॑प्रथ॒मान्या-
 सन् ते॒ ह ना॒कं म॒हिमा॑नः स॒चन्ते॒ यत्र॑ (५) पूर्वं सा॒ध्याः स॒न्ति दे॒वाः—
 (४) [वो॒ढेव॑ त्व॒म्वा यत्र॑च॒त्वारि॑ च] ॥ ११ ॥ पूर्ण (२२५) वी॒यो
 (२३०) अ॒ग्निना॒ (१६) ये (११३) सूर्यः (१५३) सं (१३०) व॒ष-
 ङ्गा॒र (१६७) उ॒पया॑म॒र्गही॒तो (६४) यां (१४३) त्वे (१३७) प्रे
 (२५४) का॒द॒श (१७१० ॥ ११ ॥ इति॑ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे
 पञ्चमः प्रपाठकः ॥ प्र॒जाप॑ति (२२४८) यो॒वा (२३३५) अ॒ग्ने (१८५७)

विवै (२३९२) पूर्णा (१७९०) पञ्च (१०६२२) ॥५॥
समाप्तः ॥

तृतीयकाण्डः

ॐ यू॒जानः प्रथ॒मं मन॑स्त॒त्वाय॑ स॒विता धियः॑ । आग्निं॑ ज्योति॒र्नि-
चा॒र्यं पृथि॒व्या अध्या॑भरत् । यू॒क्त्वाय॑ मन॑सा दे॒वान्त्सु॑र्व॒र्यतो॑ धि॒या दि॒वंम् ।
बृ॒ह॒ज्योतिः॑ क॒रिष्य॑तः स॒विता प्र॑ सु॒वाति॑ तान् । यू॒क्तेन॑ मन॑सा व॒यं दे॒वस्य॑
स॒वितुः॑ सु॒वे । सु॒व॒र्गेया॑य॒ शक्त्यै॑ । यू॒जते॑ मन॑ उ॒तपु॑ञ्जते धि॒यो वि॒प्रा वि॒प्रस्य॑
बृ॒हतो॑ वि॒पश्चितः॑ । वि॒ हो॒त्रा दधे॑ व॒युना॒विदे॒क इ॒त् (१) म॒ही दे॒वस्य॑
स॒वितुः॑ परि॒ष्टुतिः॑ । यू॒जे वां ब्र॒ह्म पृथ॑य॒ नमो॑भिर्वि॒श्लोका॑ यन्ति पृथ॒यैव॒ सूर्याः॑ ।
शृ॒ण्वन्ति॑ वि॒श्वं अ॒मृत॑स्य पु॒त्रा आ॒ ये धा॑मानि दि॒व्यानि॑ त॒स्युः । यस्य॑ प्र॒या-
ण॑मन्व॒न्य इ॒द्युर्दे॒वा दे॒वस्य॑ म॒हिमा॑नम॒चैतः॑ । यः पा॒र्थि॒वानि॑ वि॒ममे॑ स

एतंशो रजांसि देवः संविता महित्वना । देवं सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव
 (२) यज्ञपतिं भर्गाय दिव्यो गन्धर्वः । केतुपूः केतं नः पुनातु वाचस्पति-
 र्वाचंमद्य स्वंदाति नः । इमं नो देव सवितर्युज्ञं प्रसुव देवा युवः सखिविदः
 सत्राजितं धनजितं सुवर्जितम् । ऋचा स्तोमः समर्धय गायत्रेण रथन्तरम् ।
 बृहद्गायत्रवर्तनि । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
 गायत्रेण छन्दसाऽदेदेऽङ्गिरस्वदभिरसि नारिः (३) असि पृथिव्याः सच-
 स्थाविभिं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभरं त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसाऽदेदेऽङ्गिरस्वदभिरसि
 नारिरसि त्वया वयःसघस्थ आग्निः शक्रेम खनिंतुं पुरीष्यं जागतेन त्वा
 छन्दसाऽदेदेऽङ्गिरस्वदस्तं आधाय सविता बिभ्रदभिः हिरण्ययीम् । तया
 ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न अभरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा (४) आदेदे

भुव॑नानि वि॒श्वा । पृथु॑ ति॒श्वा वय॑सा बृ॒हन्तं व्यचि॑ष्ठमन्व॒र॒भसं॑ वि॒दो नम॑ ।
 आ त्वा॑ जिघ॑मि॒ वच॑सा घृतेनार॒क्षसा मने॑सा तज्जु॑षस्व । मय॑ श्रीः स्पृ॒ह्यद्व॑णो
 अ॒ग्निर्नाभि॑मृ॒क्षो तनु॑वा जहृ॑षाणः । परि॒ वार्ज॑पतिः क॒विर॒ग्निर्ह॑व्यान्य॒कमीत् ।
 वध॑द्र॒त्नानि दा॑शु॒षे । परि॑ त्वा॒ग्ने पू॑रं वयं विप्र॑सहस्य धीमहि । धृष॑ह॒र्णे
 दि॒वे दि॒वे भे॒त्तारं॑म् (५) भ॒ङ्गु॒वतः॑ । त्वम॑ग्ने द्यु॒भिस्त्व॑मा॒शुशु॑क्षणि॒स्त्वम॒
 द्यस्त्वम॑श्म॒नस्परि॑ । त्वं वने॑भ्यस्त्वमोष॑धीभ्यस्त्वं नृ॒णां नृ॑पते जायसे शुचिः—
 (२०) [प्र॒तूर्व॑नसू॒यस्य॑तिष्ठजिघ॑मि॒भेत्तारं॑वि॒शति॑श्च] ॥ २ ॥
 दे॒वस्य॑ त्वा सवि॑तुः प्र॒सवे॑ ऽश्विनो॒र्बाहु॑भ्यां पू॒ष्णो ह॒स्ताभ्यां पृथि॑व्याः स॒वस्ये॑ ऽग्निं
 पू॒रिष्य॑म॒ङ्गिर॑स्वत् ख॒नमि॑ । ज्योति॑ष्मन्तं त्वा॒ग्ने स॒प्रती॑कमज॒स्रेण॑ भा॒नुना॒
 दी॒द्यान॑म् । शि॒वं प्र॒जाभ्यो॑ ऽहि॑सन्तं पृथि॑व्याः स॒वस्ये॑ ऽग्निं पू॒रिष्य॑म॒ङ्गिर॑स्वत्

खंनमि । अ॒पां पृ॒मष्टी॑ति स॒प्रथो॑ उ॒र्वींति॑ भ॒रिष्य॑द॒परा॑व॒पिष्ठम् । ब॒र्ध॑मानं म॒ह
 आ च॒पुष्क॑रं दि॒वो मा॒त्रया॑ व॒रिणा॑ प्रथ॒स्व । श॒र्मै च स्थः॑ (१) व॒र्मै च
 स्थो अ॒च्छि॒द्रे ब॒हुले॑ उ॒भे । व्य॒च॑स्वती॒ सं॒व॒सायां॑ भ॒र्त॒मग्निं॑ पु॒रीष्य॑म् । सं॒व॒-
 सा॒थाः सु॒व॒र्वि॒दा॒ समी॑ची॒ उ॒र॒सा॒त्मना॑ । अ॒ग्नि॒म॒न्त॒र्भ॒रिष्य॑न्ती॒ ज्योति॑ष्मन्त॒-
 म॒ज॒स्र॒मि॒त् । पु॒रीष्यो॑ऽसि वि॒श्वभ॑राः । अ॒थ॒र्वा त्वा प्र॒थ॒मो नि॒र॒म॒न्थ॒दग्ने॑ ।
 त्वा॒म॒ग्ने पु॒ष्क॑रा॒दध्य॑थ॒र्वा नि॒र॒ म॒न्थ॒त । म॒घ्नो वि॒श्व॑स्य वा॒घतः॑ । त॒मु॒त्वा द॒ध्य-
 दृ॒षिः पु॒त्र ई॒धे (२) अ॒थ॒र्वणः॑ । वृ॒त्र॒हर्ण॑ पुर॒न्दर॑म् । त॒मु॒त्वा पा॒थ्यो व॒षा स-
 मी॒धे द॒स्य॒ह॒न्त॒मम् । ध॒न॒ञ्जय॑ र॒णैरणे॑ । सी॒द॒ हो॒तः स्व उ॒ लोके॑ चि॒कि॒त्वा-
 न॒त्सा॒दया॑ य॒ज्ञः सु॒क॒त॒स्य॒ योनौ॑ । दे॒वा॒वी॒दे॒वान् दृ॒विषा॑ य॒ज्ञा॒स्य॒ग्ने बृ॒ह॒द्य॒ज-
 माने॑ व॒यो पाः॑ । नि॒ होता॑ हो॒तृष॑द॒ने वि॒दान॑स्त्वेषो दी॒दि॒वाः अ॑स॒द॒सु॒ब॒धः

अर्धं च व्रतप्रमत्तिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिर्जिह्वो अग्निः । सः सीदस्व महा-
 असि शोचस्व (३) देववीतमः । वि घ्नूयमग्ने अरुषं म्रियेध्यं सुज प्रशस्त
 दर्शितम् । जनिष्व हि जेन्यो अग्ने अह्नाः हितोहितेष्वरुषो वनेषु । दमेदमे
 सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि वसादा यजीयान्—२७) [स्थ ईधे शोचस्व
 सप्तविंशतिश्च] ॥ ३ ॥ सन्ते वायुमौतरिष्वा दधातूचानायै हृदयं यदि-
 लिष्टम् । देवानां यश्चरति प्राणयेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यम् । सुजा
 तो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः सुवः । वासो अग्ने विश्वरूपं सं व्ययस्व
 विभावसो । उदुतिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या कृपा । दृशे च भासा बृहता सुष्ठु-
 कनिराऽग्ने याहि सुशस्तिभिः (१) । ऊर्ध्व ऊषु ण ऊतये तिष्ठा देवो न
 सविता । ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यद्विभिर्वा घद्विर्विह्यामहे । सजातो गर्भो

असिं रोदस्योरग्रे चारुर्विभृतओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमास्यक्तः प्र
 मातृभ्योऽधिकनिऋदद्वाः । स्थिरो भव वीडुङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथु-
 भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहनः । शिवो भव (२) प्रजाभ्यो मानुषीभ्य-
 स्त्वमङ्गिरः । मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन् ।
 प्रेतु वाजी कर्निकदन्तानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा ।
 रासभो वां कर्मिऋदत् सुयुक्तो वृषणा रथे । स वामग्निं पुरीष्यमाशुर्दुतो वह्नादितः ।
 वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भं ससुद्रियम् । अग्न आ याहि (३) वीतये ऋतस्यम् ।
 ओषधयः प्रतिगृहीताग्निमेतस्यिवमायन्तमभ्यन्नं युष्मान् । द्यस्यन्
 विश्वा अमतीरतीर्निषीदन्तो अप दुर्मतिरहेनत् । ओषधयः प्रति मोवध्वमेनं
 पुष्पावतीः सुषिष्पलाः । अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रतस्यस्यमासवत्—(३५)

[सुशस्तिभिर्भव याहि षट्त्रिंशच्च] ॥४॥ वि पाजस्ता पृथुना शोशु-
 चानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अर्मीवाः । सुशर्मणो बृहत्तः शर्मणि स्यामग्ने-
 रहस्सुहवस्य प्रणीतौ । आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । मेहे
 रणाय चक्षसे । यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उश तीरिव
 मातरः । तस्मा अरङ्गमाम वो यस्य क्षयाय जिवन्थ । आपो जनयथा च
 नः । मित्रः (१) सस्सृज्य पृथिवी भूमिश्च ज्योतिषा सह । सुजातं जात-
 वेदसमभि वैश्वानरं विभुम् । अयक्ष्माय त्वा सस्सृजामि प्रजाभ्यः । विश्वे
 त्वा देवा वैश्वानराः सस्सृजन्त्वाऽनुष्टुभेन छन्दसाऽद्भिरस्वत् । रुद्राः सम्भृत्य
 पृथिवी बृहज्ज्योतिः समीधिरे । तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते ।
 सस्सृष्टां वसुभिरुद्वैर्वा रैः कर्मण्यां मृदम् । हस्ताभ्यां मूर्वी कृत्वा सिनी-

वाली करोतु (२) ताम् । सिनिवाली सुकपदां सुकुरोरा स्वौपशा । सा
 तुभ्यमदिते मह ओखां दधातु हस्तयोः । उखां करोतु शक्त्यां बाहुभ्याम-
 दितिर्धिया । माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु गर्भ आ । मखस्य शिरो-
 ऽसि यज्ञस्य पदे स्थः । वसवस्त्वाकण्वन्तु गायत्रेण छन्दसा ऽङ्गिरस्वत् पृथि-
 व्यसि रुद्रास्त्वा कण्वन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा ऽङ्गिरस्वदन्तरिक्षमसि (३) आदि-
 त्यास्त्वा कण्वन्तु जागतेन छन्दसा ऽङ्गिरस्वद् द्यौरसि विश्वे त्वा देवा वैश्वा-
 नराः कण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसा ऽङ्गिरस्वद्विशो ऽसि ध्रुवासिधारया मयि प्रजा-
 रायस्पोषं गौपत्य सर्वीर्यं सजातान् यजमानायादित्यै रात्रास्यदितिस्ते
 विलं गृह्णातु पाङ्क्तैन छन्दसा ऽङ्गिरस्वत् । कृत्वाय सा महीमुखां मन्मथ्या
 योनिममये । तां पुत्रेभ्यः सम्प्र (४) अयुच्छददितिः श्रुपया निति—४)

[मित्रः करोत्वसि प्रचत्वारि च] ॥ ५ ॥ वसंवस्त्वा धूपयन्तु गाय-
त्रेण छन्दसा ऽङ्गिरस्वत् रुद्रास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा ऽङ्गिरस्वर्वादित्या-
स्त्वा धूपयन्तु जागतेन छन्दसा ऽङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वा-
नृष्टुभेन छन्दसा ऽङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्व-
रुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थे-
ऽङ्गिरस्वत् खनत्ववटदेवानां त्वा पर्त्नीः (१) देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः
सधस्थे ऽङ्गिरस्वद्वधतूले धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे ऽ-
ङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे ऽग्रास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे ऽङ्गिर-
स्वच्छपयन्तूले वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे ऽङ्गि-
रस्वत् पंचन्तूले । मित्रैतामूखां पचैषा मा भेदि । एतां ते परि वदाम्यभित्यै ।

अ॒भी॒मा॒म् (२) म॒हि॒ना दि॒वं मि॒त्रो ब॒भूव॒ स॒प्र॒थाः । इ॒त अ॒व॒सा पृथि॒-
 वी॒म् । मि॒त्रस्य॑ च॒र्षणी॒धृ॒तः श्रवो॑ दे॒वस्य॑ सा॒न॒सि॒म् । यु॒ञ्जं चि॒त्रश्र॑व॒स्तम॒म् ।
 दे॒व॒स्त्वा स॒वि॒तो॒ह॒प॒त॒सु॒पा॒णिः स्व॑ङ्क॒रिः । सु॒बा॒हु॒रु॒त श॒क्त्या । अ॒प॒द्य॒मा॒ना पृथि॒-
 व्या॒शा दि॒श आ॒ पृ॒ण । उ॒त्ति॒ष्ठ वृ॒हती॑ भ॒वो॒ध्वो॒ति॒ष्ठ ध्रु॒वा त्व॒म् । व॒स॒व॒स्त्वाऽऽ॒र्छु॒-
 न्द॒न्तु॒गा॒य॒त्रेण॒ छ॒न्द॑साऽङ्गि॒र॒स्व॒त् रु॒द्रा॒स्त्वाऽऽ॒र्छु॒न्द॒न्तु त्रैष्टु॑भे॒न छ॒न्द॑साऽङ्गि॒-
 र॒स्व॒दा॒दि॒त्या॒स्त्वाऽऽ॒र्छु॒न्द॒न्तु जा॒ग॒ते॒न छ॒न्द॑साऽङ्गि॒र॒स्व॒द्वि॒श्वे॒ त्वा दे॒वा वै॒श्वान॒रा
 आ॒ ऋ॒त॒न्व॒न्त्वा॒नु॒ष्टु॒भे॒न छ॒न्द॑साऽङ्गि॒र॒स्व॒त्—११) [प॒र्वी॒रि॒मा रु॒द्रा॒स्त्वाऽऽ॒र्छु॒-
 न्द॒न्त्वे॒का॒न्न॒वि॒श॒ति॒श्वे] ॥ ६ ॥ समा॑स्त्वा॒ग्न ऋ॒तवो॑ वर्ध॒यन्तु॒ सं॒व॒त्स॒रा
 ऋ॒षयो॒ या॒नि स॒त्या । सं दि॒व्ये॒न वी॒दि॒हि रो॒च॒ने॒न वि॒श्रा आ॒ भा॒हि प्र॒दि॒शः प्र॒दि॒शः
 पृथि॒व्याः । स॒ञ्चे॒ध्य॒स्त्वाग्ने॑ प्र च॒ बो॒ध॒यै॒नमु॒ञ्च॑ तिष्ठ॒ म॒मृते॑ सौ॒भ॒गाय॒ । मा च॑

रिषदुपसत्ता तै अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये । त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा
 इमे शिवो अग्ने (१) सं वरणे भवा नः । सपत्नहा नो अभिमातिजिह्व
 स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् । इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा निक्रन् पूर्व-
 चितो नि कारिणः । क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः ।
 क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सशरमस्व मित्रेणाग्ने मित्रघेये यतस्व । सजातानां मध्य-
 मस्था एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीविहीह । अति (२) निहो अतिस्त्रियोत्य-
 चिचित्मत्यरीतिमग्ने । विश्वाह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्मभ्यं सहवीराश्रयि
 दाः । अनाधृष्यो जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभर्द्विहीह । विश्वा-
 आशाः प्रमृञ्चन्मानुषीभिर्यः शिवाभिर्य परि पाहि नो वृधे । बृहस्पते सवि-
 तर्बोधयेन् सशितंचित्सन्तरा सशिशिषाधि । वर्धयेन्नमहते सौभगाय (३)

विश्वे एनमनुमवन्तु देवाः । अमृत्रभयादधु यद्यमस्य बृहस्पते अभिर्हास्तेर-
 मुञ्चः । प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्रे भिषजा शर्चीभिः । उह्यं
 तमसस्पारिपश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्त-
 मम्--३४) [अग्रेति सौभगाय चतुर्विंशच्च] ॥ ७ ॥ ऊर्ध्वो
 अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वो शुक्रा शोचिर्ऋग्रे । द्युमन्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः ।
 तनूनपादसूरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः । पथ आनक्ति मध्वा घृतेन । मध्वा
 यज्ञं नक्षसे प्रीणानो नराशंसो अग्रे । सुकृदेवः संविता विश्ववारः । अच्छा-
 यमेति शर्वसा घृतेनैडानो वह्निर्ममसा । अग्निस्त्वचो अर्ध्वेषु प्रयस्तु । स
 यक्षदस्य महिमानमग्रेः सः (१) ई मन्द्रासु प्रयसः । वसुधेतिष्ठो वसुधा-
 तमध । दारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्रेः । उरुव्यवसो वाक्सा पत्य-

मानाः । ते अस्य योषणे दिव्ये न योनांबुषासानक्ता । इमं युक्तामवतामध्वरं
नः । दैव्यां होतारावधुर्वमध्वरं नोऽग्नेजिह्वाभिमृणीतम् । कणुतं नः स्विष्टिम् ।
तिस्त्रो देवीर्विहिरेदः सदन्तिवडासरस्वती (२) भारती । मही गृणाना । तन्ने-
स्तुरीपमद्भुतं पुरुषु त्वष्टां सुवीरम् । रायस्पोषं विष्यंतु नाभिर्मस्मे । वने-
स्पतेऽवसृजा रराणस्मना देवेषु । अग्निर्हव्यः शमिता सृदयाति । अग्ने-
स्वाहा ! कणुहि जातेवेद इन्द्राय हव्यम् । विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् ।
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्ने भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार
पृथिवीं धाम (३) उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम । यः प्राणतो
निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव । य ईदो अस्य द्विपदभृतु-
ष्वदः कस्मै देवाय हविषा विधेम । य आत्मवा बलदा यस्य विश्व उपासते

प्रशिषं यस्य देवाः । यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ।
 यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्ररसया सह (४) आहुः । यस्येमाः
 प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम । यंक्रन्दंसी अवसा तस्तभाने
 अभ्यैक्षेतां मनसा रजमाने । यत्राधि सूर उदितौ ह्येति कस्मै देवाय हविषा
 विधेम । येन द्यौरुप्रा पृथिवी च दृढे येन सवः स्तभितं येन नाकः । यो
 अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम । आपो ह यन्महती-
 र्विश्वम् (५) आयन् दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम् । ततो देवानां निरवच-
 तासुरेकुः कस्मै देवाय हविषा विधेम । यश्चिदापो महिना पर्यपश्यदक्षं
 दधाना जनयन्तीरग्निम् । यो देवेष्वविदेव एक आसीत् कस्मै देवाय हविषा
 विधेम (६)---३४) [स सरस्वती द्या सह विश्वं चतुर्विंशच्च] ॥ ८ ॥

आकूतिमग्निं प्रयुज॑स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुज॑स्वाहा चित्तं
 विज्ञातमग्निं प्रयुज॑स्वाहा वाचो विधूतिमग्निं प्रयुज॑स्वाहा प्रजापतये
 मनवे स्वाहाऽग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मतो वृणीत सख्ये
 विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पूज्यसे स्वाहा मा सु भित्था मा सु रिभ्यो
 ह॑स्व वीढ्यस्व सु । अम्बं धृष्णु वीर्यस्व (१) अग्निश्चेदं करिष्यथः ।
 ह॑स्व देवि पृथिवि स्वस्तये आसुरी माया स्वधया कृतासि । जुष्टं देवाना-
 मिदमस्तु हन्यमरिष्ठा त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन् । मित्रतामुखां तपेष्वा मा
 भवे । एतां ते परिदवाभ्यभित्यै । दृन्नः सूरिरासृतिः प्रदो होता वरेण्यः ।
 सहसस्पुत्रो अद्भुतः । परस्या अधि संवतोऽवरा॑ अभ्या (२) तर । यत्रा-
 हमस्मि ता॑ अंब । परमस्याः परावतो रोहिद॑श्च इहागहि । पुरीष्यः पुरु-

प्रियोऽग्रे त्वं तरा मूर्धः । सीद त्वं मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्रे वयुर्नानि
 विद्वान् । मैनामर्चिषा मा तर्पसाभि गूशुचोऽन्तरस्याः शुक्रज्योतिर्विर्भाहि ।
 अन्तरंग्रे रुचा त्वमृषाद्यै सदर्ने स्वे । तस्यास्त्वः हरंसा तर्पन् (२) जात-
 वेदः शिवो भव । शिवो भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद शिवस्त्वम् । शिवाः
 कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः—२०) [वीरयस्वातर्पन्विः श-
 त्तिर्ध्व] ॥ १ ॥ यदग्रे यानिकानि चा ते दारुणि दध्मसि । तदस्तु
 तुभ्यमिद्धुतं तज्जुषस्व यविष्ठय । यदत्युपजिह्विका यद्वज्रो अतिसर्पति । सर्वं
 तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठय । रात्रिः रात्रिमप्रयावं भरन्तोऽव्यायेव
 तिष्ठते घासमस्मै । रायस्पर्षेण समिषा मदन्तोऽग्रे माते प्रतिवेशा रिषाम ।
 नाभा (१) पृथिव्याः समिधानमुग्निः रायपोषाय बृहते हवामहे । इर-

मदं बृहदुक्तं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम् । याः सेना अभीत्वरी-
राव्याधिनीरुगेणा उत । येस्तेना येच तस्करास्तास्ते अग्रेऽपि दवाभ्यास्ये ।
दश द्वाभ्यामलिम्लन् जम्भयैस्तस्कराऽउत । हनूभ्यास्तेनान् भगवस्तास्त्वं
खाद सुखादितान् । ये जनेषु मलिम्लवस्तेनासस्तस्करा वने । ये (२) कक्षे-
ष्वघायवस्तास्ते दधामि जम्भयोः । यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते
जनः । निदाद्यो अस्मान् दिप्साञ्च सर्वं तं मस्मसा कुरु । सऽक्षितं मे
ब्रह्म सऽक्षितं वीर्यबलम् । सऽक्षितं क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः ।
उदेयां बाहू अतिरमुद्वर्च उदू बलम् । क्षिणोमि ब्रह्मणाऽमित्रानुनयामि (३)
स्वाऽअहम् । दृशानो रुक्म उर्व्या न्ययौदुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्नि-
रमृतो अभवद्वयोभिर्वदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः । विश्वा रूपाणि प्रतिमुञ्चते कृबिः

प्रासावीवीद्भ्रं द्विपदे चतुष्पदे । वि नाकमख्यत् सविता वरेण्योऽनु प्रयाणं मूषसो
 विराजति । नकोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची । द्यावा
 क्षामा रुक्मः (१) अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाः । सुपर्णोऽसि
 गरुत्मान् त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षु स्तोम आत्मासाम ते तनूवामदेव्यं बृह-
 द्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं पुच्छं छन्दाश्च्यङ्गानि धिष्णिष्याः शफा यजूं वि-
 नाम । सुपर्णोऽसि गरुत्मान् दिवं गच्छ सुवः पत—३८) [नाभा ये नयामि
 रुक्मोऽष्टात्रिंशच्च] ॥ १० ॥ अग्रे यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि ।
 स इदेवेषु गच्छति । सोम यास्तै मयो भुव ऊतयः सन्ति वागुबे । ताभिर्नो-
 ऽविताभंव । अग्निर्मूर्धा भुवः । त्वन्नः सोम या ते धामानि । तत्सवितुर्वरेण्यं
 भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् । अचिची यच्चकुमा देव्ये

जने दीनैर्दक्षैः प्रभृती पुरुषत्वतां (१) देवेषु च सवितर्मानुषेषु च ब्रह्मो अत्र
 सुवतादनागसः । चोदायित्री सृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् यज्ञ । दधे सर-
 स्वती । पावीरवी कन्यां चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धातु । माभिर-
 छिद्रं शरणं सजोषा दुराधर्षं गुणते शर्म यश्च सत् । पूषा गा अन्वेतु नः
 पूषा रक्षत्वर्वैतः पूषा वार्जश्सनोतु नः । शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यत्
 (२) विषुरुषे अहनी द्यौरिवासि । विश्वा हि माया अर्वसि स्वधावो भद्रा
 ते पृषन्निह रातिरस्तु । तेऽवर्धन्त स्वतंवसो महित्वनाऽनाकं तस्थुरुह चक्रि-
 सर्वः । विष्णुर्धृष्टावृद्धर्षणं मद्व्युतं वयो न सीदन्नधि बृहिषि प्रिये । प्र चित्र-
 मर्कं गुणते तुराय मारुताय स्वतंवसे भरध्वम् । ये स होऽसि सहसा सहन्ते
 (३) रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः । विश्वे देवा विश्वे देवाः । यावा नः

पृथिवी इम् २ सिध्मय विविस्पृशम् । यज्ञं देवेषु यच्छताम् । प्र पूर्वजे पितरा
 न व्यंसीभिर्गीभिः कृणुष्व २ सर्वने क्रतस्य । आ नो द्यावापृथिवी देव्येन जनेन
 यातं महि वां वरूथम् । अग्नि २ स्तोमैर्न बोधय सामधानो अमर्त्यम् । हव्या
 देवेषु नो वधत् । स हव्यवाहमर्त्य उशिग्दुतश्चनोहितः (४) । अग्निर्धिषा
 समृण्वति । शन्नो भवन्तु वाजैर्वाजे—८ [पुरुषत्वतान्यत्सहन्ते चनोहितोष्टौ
 व] ॥ ११ ॥ युञ्जान (२०३) इमां (२७०) देवस्य (१७७) सं (१८६)
 वि (२०४) वसंवः (१६९) समा (१८४) ऊर्ध्वा (२८४) आकृति
 (१७०) य (२३८) दम् (२०८) एकादश (२२९३) ॥ ११ ॥
 इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥

ॐ विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आरोह पृथिवीमनु

विक्रमस्व निभैकः स यं द्विषो विष्णोः क्रमोऽस्यभिः श्चिहा त्रैष्टुभं छन्व
 आरोहान्तरिक्षमनुविक्रमस्व निभैकः स यं द्विषो विष्णोः क्रमोऽस्यराती-
 यतो हन्ता जागतं छन्द आरोह दिवमनुविक्रमस्व निभैकः स यं द्विषो
 विष्णोः (१) क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्व आरोह विषो-
 ऽनुविक्रमस्व निभैकः स यं द्विषमः । अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः
 क्षामा रोरहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो विहोमिद्धो अख्यदा
 रोवसी भानुना भ्रात्यन्तः । अग्नेऽभ्यावर्तिन्निभि न आवर्तस्वायुषा वचसा
 सन्या मेधया प्रजया धनेन । अग्ने (२) अङ्गिरः शतं तै सन्त्वावृतः सहस्रं
 त उपावृतः । तासां पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमाकृषि पुनर्नो रयिमाकृषि ।
 पुनरूर्जो निर्वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा । पुनर्नः पाहि विश्वतः । सह रय्या

निर्वर्तस्वाद्ये पिन्वस्व धारया । विश्वं लिखा विश्वतस्परि । उदुत्तमं वरुण
पाशं मस्मदवाधुमम् (३) वि मध्यम् श्रधाय । अथा वयमादित्य वृते
तवानागसो अदितये स्याम । आ त्वा हार्षमन्तरर्भूध्रुवस्तिष्ठाविचिचाचलिः ।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन् राष्ट्रमधिश्रय । अग्रे बृहन्नृषतामध्वो अस्था-
न्निर्जग्मिवान् तमसो ज्योतिषा ऽगात् । अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो
विश्वा सध्यान्यप्राः । सीद त्वं मातुरस्याः (४) उपस्थे विश्वान्यमे व्युनानि
विद्वान् । मै नामचिषा मा तपसाभिर्गशूचोन्तरस्याः शुक्रज्योतिर्विभाहि ।
अन्तरमे रुचा त्वमुखायै सदेने स्वे । तस्यास्त्वहरसा तपं जातवेदः शिवो
भव । शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम् । शिवाः कृत्वा दिशः
सर्वाः स्वां योनिमिहाऽसदः ह्रसः शुचिषत् (५) वसुरन्तरिक्षस ह्यतो

वेद्विषदतिथिर्दुरोणसत् । नृषद्वरं सहस्रतसद्व्योमसद्वज्रा गोजाक्रतजा अद्विजाक्रतं
 बृहत्—१६) [विष्णोरभैधुमस्याः शुचिपत् षोडश च] ॥ १ ॥
 दिवस्परि प्रथमं जने अभिरस्मद्वितीयं परि जातवेदाः । तृतीयमप्सु नृमणा
 अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः । विद्या ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्या ते
 सद्य विभृतं पुरुत्रा । विद्या ते नाम परमं गुहा यद्विद्या तमुत्सं यत आजगन्धं ।
 समुद्रे त्वा नृमणा अस्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अंश ऊधन् । तृतीयं त्वा (१)
 रजसि तस्थिवाः समतस्य योनौ महिषा अहिन्वन् । अक्रन्दमिस्तनयं न्विव
 द्यौः क्षामा रेरिहृदीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अरुयवा
 तेदंसी भानुना भात्यन्तः । उशिकृपावको अरतिः सुमेधा मतेष्वभिरमृतो
 निर्धायि । इयं च धूममंरुषं भरिन्नदुच्छुकेण शोचिषा द्यामिनक्षत् । विश्वस्य

केतुर्भुवनस्य गर्भ आ (२) रोदसी अपृणाज्जायमानः । वीडुश्चिद्विद्रिमभि-
 नत्परायन् जना यदग्निमयंजन्त पञ्च । श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनी-
 श्राणां प्रापणः सोम गोपाः । वसोः सहस्रो अप्सु राजा विभा-
 त्यग्रं उषसामिधानः । यस्तै अद्य कण्वद्वद्रशोचिऽपुं देव घृतवन्तमग्रे ।
 प्र तं नय प्रतरां वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ठ । आ (३)
 तं भज सौश्रवसेष्वग्र उक्थ उक्थ आ भज ग्रस्यमाने । प्रियः सूर्ये प्रियो
 अग्रा भवात्युज्जतेन भिनदुदुज्जनिनैवैः । त्वामग्रे यजमाना अनुद्यू-
 न्विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि । त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं-
 गोमन्तमृशिजो विवव्रुः । इशा नो रुक्म उर्व्या व्यद्यौदुर्मर्षमायुःश्रिये
 रुचानः । अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यत् (४) एनं द्यौरजनयत्सुरेताः—(४)

[त्वा गर्भ आ यविष्ठु आ यत् चत्वारि च] ॥ २ ॥ अन्नपतेऽन्नस्य
 नो देह्यनमीवस्य श्रौष्मिणः । प्रप्रदातारं तारिषु ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतु-
 षपदे । उदुं त्वा विश्वे देवाअग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवतमः
 सुप्रतीको विभारवसुः । प्रेदग्ने ज्योतिष्मान्याहि शिवेभिर्गर्चिभिस्त्वम् । बृह-
 द्भिर्भानुभिर्भस्मन् मा हिंसीस्तनुवां प्रजाः । समिधाग्निं देवस्यत घृतैर्बोध-
 यतातिथिम् । आ (१) अस्मिन् हव्या जुहोतन । प्रप्रायमग्निभरतस्य
 शृण्वे वि यत् सूर्यो न रोचते बृहद्वाः । अभि यः परं पृतनासु तस्थौ दीदाय
 दैव्यो अतिथिः शिवो नः । आपो देवीः प्रति गृह्णीत भस्मैतत् स्योने कृणु-
 ध्व सुग्भाबु लोके । तस्मै नमन्तां जनयः सुपर्त्नीमतिव पूत्रं बिभृता स्वे-
 नम् । अप्सवग्ने सधिष्ठवां (२) सौवधीरनुरुध्यसे । गर्भे संजायसे पुनः ।

गर्भो अस्योर्वधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् । गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो
 अपामसि । प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने । स॒सृज्य मातृभिस्त्वं
 ज्योतिष्मान् पुनरासदः । पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने । शेव मातुर्य-
 थोपस्थेऽन्तरस्या॒ग्निवर्तमः । पुनरूजा (३) निर्वर्तस्व पुनरग्न इवाऽऽयुवा ।
 पुनर्नः पाहि विश्वतः । सह रथ्या निर्वर्तस्याग्ने पिन्वस्व धारया । विश्व-
 प्लिया विश्वतस्परि । पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धन्तां पुनर्ब्रह्माणो
 वसुनीथ युजैः । घृतेन त्वं तनुवां वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य
 कामाः । बोधां नो अस्य वर्चसो यविष्ठु म॒हिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः ।
 पीर्यति त्वो अनु (४) त्वो गणाति वृन्दाहस्ते तनुवं वन्दे अग्ने । स बोधि
 सुरिर्मधवा वसुधावा वसुपतिः । यूयोध्यस्मद्वगा॒सि—१६) [आतवोजा-

[नु षोडश च] ॥ ३ ॥ अपेत॒ वीत॒ वि च॑ सर्प॒तातो॒ येऽत्र॒ स्थ पुरा॑णा
 ये च॒ नूत॑नाः । अ॒दोदि॑दं॒ यमो॑ऽवसानं॒ पृथि॒व्या अ॒क्रन्नि॑मं॒ पित॑रो॒ लोक॑म॒स्मै
 अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्यग्नेः॒ पुरी॑षम॒सि सं॒ज्ञान॑म॒सि काम॑ध॒रणं मयि॑ ते काम॒धरणं॑
 भूयात् । सं या वः प्रि॒यास्त॑नुवः सं प्रि॒या हृद॑यानि वः । आ॒त्मा वो॑ अस्तु
 (१) संप्रि॒यः संप्रि॑यास्त॑नुवो॒ मम॑ । अ॒य॒सो अ॒ग्निर्य॑स्मिन्सोम॒मिन्द्रः॒ सुतं॑
 दु॒धे ज॒ठरै॑ वाव॒शानः॒ । सह॒स्रि॒यं वा॒जम॑त्यं न स॒तिः स॒स॒वान्स॑न्तूयसे जात-
 वेदः । अ॒ग्ने दि॒वो अ॒र्णम॑च्छां जिगा॒स्यच्छां॑ दे॒वा ऊ॑चि॒वे धि॒ष्णि॒याये॒ । याः
 पर॑स्ता॒द्रोच॑ने सूर्य॑स्य॒ याश्चा॒वस्ता॑दु॒पति॑ष्ठन्त॒ आपः॑ । अ॒ग्ने यत्ते॑ दि॒वि व॑चः
 पृथि॒व्यां यदो॑षधीषु (२) अ॒प्सु वा॑ यजत्र । येना॒न्तरि॑क्षम॒वोत॑तन्थ॒ त्वेषः॑
 सं भानु॑र॒र्णवो॒ नृच॑क्षाः । पुरी॒ष्यासो॒ अ॒ग्रयः॑ प्रा॒वणे॑भिः स॒जोष॑सः । जुष॒न्ताः

हव्यमाहुतमनमीवा इषौ महीः । इडामग्रे पुरुदः सः सनिङ्गोः शश्वत्तमः
 हवमानाय साध । स्यान्नः सनुस्तनयो विजावाग्रे साते समतिभूत्वस्मे ।
 अयं ते योनिर्कृत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन् (३) अग्न आरोहाथा
 नो वर्धया रयिम् । चिदसि तया देवतया ऽऽङ्गिरस्वदध्नुवासीद परिचिदसि तया
 देवतया ऽऽङ्गिरस्वदध्नुवा सीद लोकं पूण छिद्रं पूणार्थो सीद शिवा त्वम् । इन्द्राग्नी
 त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन् । ता अस्य सृददोहसः सोमः श्रोणन्ति
 पृथ्वयः । जन्मन् देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः—४८) [अस्त्वोषधीषु
 जानन्नष्टाचत्वारिंशच्च] ॥४॥ समितः सङ्कल्पेथाः सम्प्रियौ रोचिष्णू
 संमनुस्यमानौ । इषमूर्जमभिसंवसानौ सं वां मनोऽसि सं व्रता समु चित्ता-
 न्याकरम् । अग्रे पुरीष्याधिपा भवतु त्वन्नः । इषमूर्जं यजमानाय धेहि ।

पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान् पुष्टिमा२असि । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वा
 योनिमिहासदः । भवतं नः समनसौ समौकसौ (१) अरेपसां । मा यज्ञ
 हि२सिष्टं मा यज्ञपतिं जातेवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः । मतेव पुत्रं पृथिवी
 पुरीष्यमग्नि२स्वे योनावभारुखा । तां विश्वेदेवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापति-
 विश्वकर्मा विमुञ्चतु । यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत । तं नः पर्ष-
 दति द्विषो३ग्ने वैश्वानर स्वाहा । नमः सु ते निर्ऋते विश्वरूपे (२) अय-
 समयं विचृता बन्धमेतम् । यमेन त्वं यस्यां संविदानोत्तमं नाकमधिरोहये-
 मम् । यत्ते देवी निर्ऋतिरावन्धु दामं ग्रीवास्वविचृत्यम् । इदं ते तद्विष्या-
 म्यायुषो न मध्यादथा जीवः पितुर्महि प्रमुक्तः । यस्तास्ते अस्याः क्रूर आसं
 जुहोम्येषां बन्धानामवसर्जनाय । भूमिरिति त्वाजनां विदुर्निर्ऋतिः (३)

इति त्वाहं परिवेद विश्वतः । असुन्वन्तमथजमानमिच्छस्तेनस्येत्यां तस्कर-
 स्यान्वेयि । अन्यमस्म दिच्छ सा ते इत्या नमो देवि निरुते तुभ्यमस्तु ।
 देवीमहं निरुति वन्दमानः पितेव पुत्रं दस्ये वचोभिः । विश्वस्य या जाये-
 मानस्य वेद शिरः शिरः प्रति सूरि विचष्टे । निवेशनः सङ्गमनो वसनां विश्वा-
 रूपाभिचष्टे (४) शर्चोभिः । देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे
 पथीनाम् । सं वरत्रा दधातु निराहावान् कुणोतन । सिश्रामहा अवटमु-
 द्रिणं वयं विश्वाहादस्तमक्षितम् । निष्कुताहा वमवटः सुवर्त्रः सुवेचनम् ।
 उद्विणः सिश्रे अक्षितम् । सीरां युञ्जन्ति कवयो यूगा वितन्वते पृथक् । धीरां
 देवेषु सुप्रया । युनक्तसीरा वि युगा तनेत कृते योनौ वपतेह (५) बीजम् ।
 गिरा च श्रुष्टिः समरा असन्नो नेदीयु इत्सण्यां पृक्कमायत् । लाङ्गलं पर्वारव-

सुशेव॑ सु॒मति॑त्सरु । उ॒दिक्क॑षति॒ गाम॑विं प्र॒फुव्य॑श्च॒ पीव॑रीम् । प्र॒स्थाव॑द्रथ॒-
वा॒हन॑म् । शु॒नं नः॑ फाला॒ वितु॑दन्तु॒ भूमि॑ः शु॒नं की॒नाशा॑ अभि॒येन्तु॑
वा॒हान् । शु॒नं पर्जन्यो॑ म॒धुना॒ पयो॑भिः शु॒नासी॑रा शु॒नम॑स्मासु॒ घत्त॑म् ।
का॒मं का॒मदु॑ष्टे धु॒क्ष्व मि॒त्राय॑ (६) वरु॑णाय च । इन्द्रा॒याग्र॑ये॒ पूष्ण॑ ओष॒-
धी॒भ्यः प्र॒जाभ्यः॑ । घृ॒तेन॒ सीता॒ मधु॑ना॒ सम॑क्ता॒ विश्वै॑र्दे॒वैरनु॑मता॒ मरु॑द्भिः ।
ऊ॒र्ज॑स्वती॒ पय॑सा॒ पीन्वं॑माना॒स्मान् सी॑ति॒ पय॑सा॒भ्याव॑वृ॒स्व—२२) [स॒मो-
क॒सौ वि॒श्वरूपे॑वि॒दुर्नि॑र्ऋति॒रभि॑च॒ष्टइ॒मित्रा॒य द्वावि॑ः शति॒श्च] ॥ ५ ॥
या जा॒ता ओष॑धयो॒ देवे॒भ्यस्त्रि॒युगं॑ पुरा । म॒न्दा॒मि ब॒भ्रूणा॑म॒हः श॑तं धा॒मानि॑
स॒प्त च॑ । श॒तं वो॑ अ॒म्ब धा॒मानि॑ स॒हस्र॑म॒त वो॑ रु॒हः । अथा॑ शत॒कृत्वो॑ यु॒य-
मि॒मं मे॑ अ॒गदं॑ कृत । पु॒ष्पा॒वतीः प्र॒सू॒वतीः फ॒लिनी॑र॒फला॑ उ॒त । अ॒श्वो इ॒व

सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवी रूपं ब्रुवे । रपां
सि विघ्नतीरित् रपः (१) चातयमानाः । अश्वत्थे वो निषदेन पर्णवो वसतिः कृता ।
गोभाज इत् किलासथ यत् सनवथ पूरुषम् । यदहं वाजयन्निमा ओषधीर्हस्त आ-
दधे । आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगर्भो यथा । यदोषधयः सङ्गच्छन्ते
राजानः समिताविव । विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहार्मीव चातनः । निष्कृतिर्नाम
वो माताथा ययस्थ संकृतीः । सुराः पतत्रिणीः (२) स्थन यदामयति नि-
ष्कृत । अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत । ताः सर्वा ओषधयः संवि-
दाना इदं मे प्रावता वचः । उच्छुष्मा ओषधीनां गर्वो गोष्ठादिवरेते । घनं
सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष । अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन इव ब्रजम-
क्रमुः । ओषधयः प्राचुर्व्यवृत्किञ्च तनुवां रपः । याः (३) तु आतस्थु-

रात्मानं या आत्रि वि॒शुः परुः । तास्ते यक्षं॑ वि॒बाध॑न्ताम॒ग्नौ म॑ध्यम-
 क्षीरि॑व । साकं यक्ष॑म प्र॒पत॑ श्येनेन॑ कि॒कि दी॒विना॑ । साकं वा॒तस्य॑ घ्राज्यो
 साकं न॑श्य नि॒हाक॑या । अ॒श्वान्व॑ती॒ सोम॑व॒तीम॑र्जयन्तीमु॒दोज॑सम् । आवि॒त्ति-
 सर्वा॑ ओष॑धीर॒स्मा अ॑रि॒ष्टता॑तये । याः फ॒लिनी॒र्या अ॑फ॒ला अप॑पूषा याध्वे
 प॒ष्पिणीः । वृ॒हस्प॑तिप्रसू॒तास्ता नो॑ मु॒ञ्चन्त्व॑ हंसः । याः (४) ओष॑धयः सोम-
 राज्ञीः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीम॑नु । तासां त्वम॑स्युत्त॒मा प्र॑णो॒जीवा॑तवे सुव । अवप-
 तन्ती॑रवदं दि॒व ओष॑धयः परि । यं जी॒वम॑भ्रवा॒महै न॑सरि॒ष्याति॑ । परुषः
 याश्चे॒दमु॑पश॒ण्वन्ति॑ याध्वे द॒रं परा॑गताः । इ॒ह स॒ङ्गत्य॑ ताः सर्वा॑ अ॒स्मै स॒न्दत्त॑
 भेष॑जम् । मा वो रि॒षत् ख॒निता॑ यस्मै चा॒हं ख॒नामि॑ वः (५) । द्वि॒पञ्च-
 तु॒ष्पद॑स्माकं॑ सर्व॑म॒स्त्वनो॑तुरम् । ओष॑धयः सं॒वद॑न्ते सोमेन॑ सु॒ह राज्ञा॑ ।

यस्मै करोति ब्राह्मणस्त२राजन् पारयामसि—१८) [रपः पतत्रिणी या
 या वो ऽष्टादश च] ॥ ६ ॥ मा नो हि॒सीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा
 दिव॑ः सत्यध॑र्मा ज॒जानं । यश्चाप॑श्चन्द्रा बृ॒हतीर्ज॒जान कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑-
 विधेम । अ॒भ्याव॑र्तस्वपृथिवि॒यज्ञेन॑पयसासह । व॒षां ते अ॒ग्नि रि॒षितो॑ ऽव॒सर्पतु॑ ।
 अ॒ग्नेय॑ते शू॒क्रं यच्च॑न्द्रं यत्प॒तय॑द्य॒ज्ञिय॑म् । तद्दे॒वभ्यो॑भरामसि । इ॒षु म॒जम॑हमि॒त
 आ (१) द॒द॒क्तस्य॑ धा॒मो अ॒मर्त॑स्य॒ योनेः॑ । आ नो॒गोषु॑ वि॒शन्त्वौष॑धीषु॒ज-
 हा॑मि॒सेदि॒मनि॑राम॒मीवाम् । अ॒ग्ने तव॑ श्रवो॒ वयो॑ म॒हि भ्राज॑न्त्य॒र्चयो॑ वि॒भा-
 व॒सो । वृ॒ह॒द्भानो॑ शव॒सा वाज॑म॒कथ्यं॑ दधा॒सि दा॒शुषे॑ कवे । इ॒रज्य॑न्न॒ग्ने प्रथ॑-
 यस्व ज॒न्तुभि॑र॒स्मे रा॒यो अम॑र्त्य । स द॑र्श॒तस्य॑ व॒पुषो॑ वि॒राज॑सि पू॒णक्षि॑ सा
 न॒सि॒रयि॑म् । ऊ॒जोऽन॑पाज्जात॑वे॒दः सु॒ग॒स्तिभि॑र्म॒न्दस्व (२) धी॒तिभि॑-

हितः । त्वे इषः सन्दधूर्भूरिरितसश्चित्रोतयो वामजाताः । पावकवर्चाः शुक्र-
 वर्चा अननवर्चा उदियर्षि भानुना । पत्रः पितरा विचरन्नपावस्यभे पृणक्षि-
 रोदसी । ऋतावानं महिषं विश्वचर्षणिमग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः ।
 श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा । निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचे-
 तसं क्षयैतं राधेसे महे । राति भर्गणामुशिजं कविक्रंतुं पृणक्षिं सानसिम
 (३) रयिम् । चितः स्य परिचितं ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतया ऽऽङ्कि-
 रस्व द्रुवाः सीदत । आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णिण्यम् । भवावा-
 जस्य सङ्गथे । सन्ते पर्यासि समुयन्तु वाजाः सं वृष्णिणयान्यभिमानीषाहः ।
 आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व—३९) [आ-
 मन्दस्व सानसिमैकान्नचत्वारिंशच्च] ॥ ७ ॥ अम्यस्थाद्विश्वा पृतना

अरांतीस्तदग्निराहु तदु सोम आह । बृहस्पतिः सविता तन्म आह पृषा मांऽ-
 धात् सकृत्तस्यं लोके । यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्संमुद्रादुत वा पुरी-
 षात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम तत्रै अर्वत् । अपां
 पृष्ठमसि योनिर्गन्धेः संमुद्रमभितः पिन्वमानम् । वर्धमानं महः (१) आ-
 च पृष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व । ब्रह्मं जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्दि-
 सीमतः सुरुचो वेन आवः । सर्वाधिया उपमा अस्य विष्टाः सतश्च योनिम-
 संतश्च विवः । हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत् । स
 दाधार पृथिवीं द्यामतेमां कश्मै देवाय हविषा विधेम । द्रुप्तश्चस्कन्द पृथि-
 वीमनु (२) द्यामिमश्च योनिमनु यश्च पूर्वः । तृतीयं योनिमनु सञ्चरं
 तंद्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः । नमो अस्तु सर्वेभ्यो ये के च पृथिवीमनु ।

ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः । येऽदो रौचने दिवो ये वा सूर्यस्य
 रश्मिषु । येषामप्सु सदेः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः । या इषवो यातॄधाना-
 नाम् (३) ये वा वनस्पतीरन्तु । ये वाऽवृष्टेष्ु शेरन्ते तेभ्यः सर्पेभ्यो
 नमः—११) [महोनुयातॄधानानामेकां दश च] ॥ ८ ॥ ध्रुवासि
 धरुणाऽस्तृता विश्वकर्मणा सुकृता । मा त्वां समुद्र उद्वधीन्मा सुपणो व्यथ-
 माना पृथिवीं दृह । प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथे-
 स्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यसि नरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य
 भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृह पृथिवीं मा हिंसी विश्वस्मै प्राणा-
 यापानाय व्यानार्योदानाय प्रतिष्ठायै (१) चरित्रायांमिस्त्वाभिपातु मृह्या
 स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वह्रुवासीद । काण्डान् काण्डात्

प्र॒रोह॑न्ती॒ परु॑षः पर॑ः । ए॒वा नो॑ द॒र्वे प्र॑ते॒नु स॒हस्र॑ण॒ श॒तेन॑ च । या
 श॒तेन॑ प्र॒तनो॑षि॒ स॒हस्र॑ण॒ वि॒रोह॑सि । तस्या॑स्ते दे॒वीष्ट॑के वि॒धेम॑ ह॒विषा॑
 व॒यम् । अ॒वा॒ढा॒सि स॒ह॒मा॒ना स॒ह॒स्वरा॑तीः स॒ह॒स्वरा॑ती॒यतः॑ स॒ह॒स्व॒
 प॒तेनाः॑ स॒ह॒स्व प॑त॒न्यतः॑ । स॒ह॒स्र॒वीर्या॑ (२) अ॒सि सा मा॑ जि॒त्व । म॒धु॒
 वा॒तां क॑ता॒यते॑ म॒धु क्ष॑रन्ति॒ सिन्ध॑वः । मा॒ध्वी॒र्नः स॒न्त्वो॒षधीः॑ । म॒धु न॑क्तं म॒
 तोष॑सि म॒धुम॑त् पा॒थिव॑ र॒जः । म॒धु द्यौ॑र॒स्तु नः पि॑ता । म॒धुमा॑ न्नो व॒न॒
 स्प॑ति॒र्मधु॑मा अ॒स्तु सूर्यः॑ मा॒ध्वी॒र्गावो॑ भव॒न्तु नः । म॒ही द्यौः पृथि॑वि च
 न इ॒मं य॒ज्ञं मि॑मिक्षताम् । पि॒प॒तां नो॒ भरी॑मभिः । तद्वि॒ष्णोः पर॑मम् (३)
 प॒द सदा॑ प॒श्यन्ति॑ सूर्यः । दि॒वी॒व च॑क्षुरा॒त्तेत॑म् । ध्रु॒वाऽसि॑ पृथि॒वि स॒ह॒स्व
 प॑त॒न्यतः॑ । स्यु॒ता दे॒वोभि॑र॒मते॑नाऽऽगाः । या॒स्ते अ॒ग्ने सूर्ये॑ रुचं उ॒द्यतो॑ दि॒वंमा॑-

तन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिः सर्वाभिरुचे जनाय न स्फुटि । या वो देवाः
 सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभिरुचं नो धत्त बृहस्पते ।
 विराट् (४) ज्योतिरधारयत् सप्ताट् ज्योतिरधारयत् स्वराट् ज्योतिरधार-
 यत् । अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वसो देव साधवः । अरु वहेन्त्याशवः । युक्ष्वा
 हि देव हूतमा अश्वा अग्ने रथीरिव । नि होता पूठ्यः संदः । द्रुप्तसश्व-
 स्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमश्च योनिमनु यश्च पूर्वः । तृतीयं योनिमनु सश्चरन्तं
 द्रुप्तं जुहोम्यनु सप्त (५) होत्राः । अर्भूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेवै-
 श्वानरस्य च । अग्निज्योतिषा ज्योतिष्मान् रुक्मो वचसा वचस्वान् । ऋचे
 त्वा रुचे त्वा समित्स्त्रवन्ति सरितो न धेनाः । अन्तर्हृदा मनसा पयमानाः ।
 घृतस्य धारा अभि चांकाशीमि । हिरण्ययो वेतसो मध्यं आसाम् । तस्मिन् सुप-

णो मयुकुत् कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः । तस्यास्ते हरयः सप्त तीरे (६)
 स्वधां दुहाना अमृतस्य धारां—४ [प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विराट् सप्त-
 तीरे चत्वारि च] ॥९॥ आदित्यं गर्भं पर्यसा समञ्जस्तहस्रस्य प्रतिमां विश्व-
 रूपम् । परिवृद्धिहरं सा माभिमृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः । इमं मा हिं-
 सीद्विपादं पशूनां सहस्राक्ष मेघ आचीयमानः । मयुमोरण्यमनु ते दिशामि
 तेन चिन्वानस्तनुवो निषीद । वातस्य धाजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञान-
 सरिरस्य मध्ये । शिशुं नदीनां हरिमद्रिबुद्धमग्रे मा हिंसीः (१) परमे
 व्योमन् । इमं मा हिंसीरेकशफं पशूनां कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु ।
 गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो निषीद । अजस्रमिन्दुम-
 रूपं भ्रुण्युमग्निमीडे पर्वचितौ नमोभिः । स पर्वभिर्ऋतशः कल्पमानो गां

मा हि॒स्मी॒रादि॑ति॒ वि॒राज॑म् । इ॒मस्स॑म॒द्रश्श॑त॒धार॒मुत्स॑ व्य॒ज्यमा॑नं॒ भुव॑नस्य॒
 म॒ध्ये । घ॒तं दु॒हांना॒मदि॑ति॒ जना॒यामे॒ मा (२) हि॒स्मीः पर॑मे व्यो॒मन् ।
 ग॒त्रय॑मा॒रण्य॑म॒नुते॑ दि॒शामि॒ तेन॑ चि॒न्वान॑स्त॒नुवो॒ निर्बी॑द । व॒रूत्रि॑ त्व॒ष्टुर्वरु॑-
 णस्य॒ नाभि॑म॒र्वि ज॒ज्ञाना॑र॒जसः॒ पर॑स्मात् । म॒हीः सा॑ह॒स्त्रीम॑सु॒रस्य॒ माया॑-
 म॒मे मा हि॒स्मीः पर॑मे व्यो॒मन् । इ॒मामू॑र्णा॒युं वरु॑णस्य॒ मायां॒ त्वच॑ प॒शनां॑
 द्वि॒पदां॑ चतु॒ष्पदा॑म् । त्वष्टुः प्र॒जानां॑ प्रथ॒मं ज॒नित्र॑म॒मे मा हि॒स्मीः पर॑मे
 व्यो॒मन् । उ॒ष्ट्रमा॑रण्यम॒नु (३) ते॒ दि॒शामि॒ तेन॑ चि॒न्वान॑स्त॒नुवो॒ निर्बी॑द ।
 यो अ॒ग्निरे॒मेस्त॑प्तोऽधि॒जातः॒ शोचा॑त् पृथि॒व्या उ॒त वा॑ दि॒वस्प॑रि । येन॑
 प्र॒जा विश्व॑क॒र्मा व्या॑न॒ट् तम॑मे॒ हेडुः परि॑ ते वृ॒णक्तु॑ । अ॒जा ह्य॑ग्रे॒जनि॑ष्ट
 गर्भा॑त् सा वा अ॒पश्य॑ज्जनि॒तार॑म॒मे । तथा॒ रोह॑मा॒यन्नपु॑ मे॒ध्यास॑स्त॒या दे॒वा

देवतामग्रं आयन् । शरभम् (४) आरुणमुने ते दिशामि तेन चित्वा-
 स्तनुवो निषीद--१) [हि० सी० र्मानुशरभं नवं च] ॥ १० ॥
 इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूयथः । तद्वाँ चेति प्र वीर्यम् । अथ द्वित्र-
 मूत संनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहस्री सपर्यात् । इरुज्यन्ता वसव्यस्य
 भरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता । प्रचर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या
 रिरिचाये दिवश्च । प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भव-
 नात्यन्या । मरुतो यस्य हि (१) क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगो-
 पातमो जनः । युज्ञैर्वी यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः गृणता
 हवम् । श्रियसे कं भानुभिः संमिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः ।
 ते वाशीमन्त इष्मिणो अभिरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः । अवेते हेडु

उदुत्तमम् । कयां नश्चित्र आभंवदती सदा वृधः सखा । कया शचिष्ठया
 वृता (२) । को अद्य युङ्क्ते धुरि गा क्रतस्य शिमीवतो भामिनो दुह-
 णायन् । आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभन्य एषां भत्यामणधत्स जीवात् । अग्ने-
 नया देवानां शन्नो भवन्तु वाजे वाजे । अस्वग्ने सधिष्ठन् सौषधीरनुरुध्यसे ।
 गर्भे सञ्जायसे पुनः । वृषां सोम द्युमां अंसि वृषां देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि
 दधिषे । इमं मे (३) वरुण तत्त्वां यामि त्वन्नो अग्ने स त्वग्ने अग्ने—११)
 [हि वृना म एकादश च] ॥ ११ ॥ विष्णो (२६६) दिवो (२०४)
 ज्ञपते (२३६) ऽपु (१९८) सं (३२२) या (२६८) मा (१८९)
 ऽभि (१६१) ध्रुवा (३०४) ऽऽदित्य (२०९) मित्राग्नी (१६१) एकादश
 (२४९८) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥

ॐ अ॒पां त्वे॒म॒न्त॒सा॒द॒या॒म्य॒पां त्वो॒द्म॒न्त॒सा॒द॒या॒म्य॒पां त्वा॒ भस्म॑न्त्सा॒द॒या॒-
म्य॒पां त्वा॒ ज्योति॑षि सा॒द॒या॒म्य॒पां त्वा॒ऽय॒ने सा॒द॒या॒म्य॒ण॒वे स॒द॒ने सी॒द॒-
स॒मु॒द्रे स॒द॒ने सी॒द॒ स॒ल॒ले स॒द॒ने सी॒दा॒पां श्र॒ये सी॒दा॒पां॑ स॒धि॒षि सी॒दा॒पां
त्वा॒ स॒द॒ने सा॒द॒या॒म्य॒पां त्वा॒ स॒ध॒स्ये सा॒द॒या॒म्य॒पां त्वा॒ पु॒री॒षे सा॒द॒या॒म्य॒पां
त्वा॒ यो॒नौ (१) सा॒द॒या॒म्य॒पां त्वा॒ पा॒थ॒सि सा॒द॒या॒मि गाय॑त्रीछन्दस्त्रिष्टुप्-
छन्दो॒ जग॑तीछन्दो॒ऽनु॒ष्टुप्छन्दः॑ प॒ंक्ति॒छन्दः॑—(१५) [यो॒नौ पञ्च॑द॒श॒ च] ॥१॥

अ॒यं प॒रो भुव॑स्तस्य प्रा॒णो भौवा॒य॒नो व॑स॒न्तः प्रा॒णाय॑नो गा॒य॒त्री
वा॑स॒न्ती गा॒य॒त्रि॒धै गा॒य॒त्रं गा॒य॒त्राद॑पां॒ऽगुरु॑पां॒ऽशो॑स्त्रिवृत् त्रि॒वृ॒तो रथ॑न्तर॒श्
र॑थ॒न्तरा॑द्वसिष्ठ ऋ॒षिः प्र॒जा॒प॒ति॒गृ॒ही॒त॒या त्व॒यां प्रा॒णं गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जा॒भ्यो॒यं
दक्षि॑णा वि॒श्व॒क॑र्मा तस्य॒ मनो॑ वैश्व॒क॑र्म॒णं ग्री॒ष्मो मा॑न॒सस्त्रि॒ष्टु॒ग्नै॒ष्मी त्रि॒ष्टु॒भं

ऐ॒डमै॒ढाद॑न्त॒र्यामो॑ऽन्तर्या॒मात् प॑ञ्चद॒शः प॑ञ्चद॒शाद्दृह॑हृ॒हंतो॑ भर॒द्वाज॒ ऋषिः॑
 प्र॒जाप॑तिगृही॒तया॒ त्वया॒ मनः॑ (१) गृह्णामि॒ प्रजा॑भ्यो॒यं प॒श्चाद्वि॒श्वव्य॑चा॒
 स्तस्य॒ चक्षु॑र्वैश्व॒व्यच॑सं॒ वर्षा॑णि॒ चाक्षु॑षाणि॒ जग॑ती॒ वर्षा॑ जग॑त्या॒ ऋक्ष॑म॒मृक्ष॑-
 मा॒च्छुक्रः॑ शु॒क्रात् सं॑सद॒शः सं॑सद॒शाद्दृह॑हृ॒हंतो॑ वैरूपा॒द्विषामि॑त्र॒ ऋषिः॑ प्र॒जाप॑ति-
 गृही॒तया॒ त्वया॒ चक्षु॑र्गृह्णामि॒ प्रजा॑भ्य॑ इ॒दमु॑त्तरात् सु॒वस्त॑स्य॒ श्रोत्र॑ सौ॒व॒
 शर॑च्छौ॒त्र्येन॑ पु॒ष्पोर॑द्य॒नृपु॑र्भः॒ स्वार॑स्व॒राग्न॑म॒न्थी म॒न्थिन॑ एक॒विंश॑ एक-
 विं॒शद् वैरा॑जं॒ वैरा॑ज॒ज्जम॑द॒ग्निर्ऋषिः॑ प्र॒जाप॑तिगृही॒तया॒ (२) त्वया॒
 श्रोत्र॑ गृह्णामि॒ प्रजा॑भ्य॑ इ॒यमु॑परि॒ म॒तिस्त॑स्यै॒ वाङ्मा॑ती हे॒मन्तो॑ वा॒ङ्मया॑-
 यनः॒ पुंक्ति॑हे॒मन्तो॑ पुंस्यै॒निध॑नं॒ व॒स्त्रिध॑नं॒ वत॑ आग्र॒यण॑ आ॒ग्रय॑णा॒त्रिण॑व॒त्रय॑-
 स्त्रिं॒शौ त्रि॑णव॒त्रयस्त्रिं॒शाभ्या॑स्व॒शाकर॑रै॒वते॒ शा॒करै॒वता॑भ्यां॒ विश्व॑कर्म्म॒र्षिः॑

प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि प्रजाभ्यः--३०) [मनः प्रजापति-
 गृहीतया त्रिंशच्च] ॥ २ ॥ प्राचीं दिशां वसन्त ऋतुनामग्निदेवता
 ब्रह्म द्रविणां त्रिवृत्स्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिरुयविवयः कृतमर्यानां पुरोवातो
 वातः सानेग ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतुनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्च-
 दशः स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिरित्यवाहुयस्त्रेताऽर्यानां दक्षिणाद्वातो वातः
 सनातन ऋषिः प्रतीचीं दिशां वर्षा ऋतुनां विश्वे देवा देवता विट् (१) द्रवि-
 णः सप्तदशः स्तोमः स उ वेकविंशवर्तनस्त्रिवत्सो वयो द्वापरोऽर्यानां
 पश्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची दिशाः शरदृतुनां मित्रावरुणौ देवता पुष्टं
 द्रविणमेकविंशः स्तोमः स उ त्रिणवर्तनस्तुर्यवाहुय आस्कन्दोऽर्यानामु-
 चराद्वातो वातः प्रत्न ऋषि रूध्वा दिशाः हेमन्तशिशिरावृतुनां बृहस्पतिर्देवता

वचो॑ द्ववि॑णं त्रि॒णवः॑ स्तोमः॑ स उ॒ त्रय॑स्त्रि॒ शर्व॑र्तनिः प॒ष्टवा॑द्वयः (२) अ॒भिभू॒-
 र्या॑नां वि॒ष्वग्वा॑तो वा॒तैः सु॒पर्णं ऋ॒षिः पि॒तरः॑ पि॒ताम॒हाः परेऽव॑रे तेनः पान्त्रू
 ते नो॑ ऽवन्त्व॑स्मिन् ब॒ह्वन्न॑स्मिन् क्षत्रे॑ ऽस्यामा॒शिष्य॑स्यां पुरो॒धाया॑म॒स्मिन् कर्म॑-
 न्नस्यां दे॒वहू॑त्याम्—२८) [वि॒द्वयो॑ष्टावि॒ श्रुति॑श्च] ॥३॥ ध्रु॒वक्षि॑तिर्ध्रु॒व-
 योनि॑र्ध्रु॒वासि॑ ध्रु॒वां योनि॑मासी॒द सा॒ध्या । उ॒हय॑स्य के॒तुं प्र॑थ॒मं पुर॑स्ता॒द्वि-
 ना॑ध्व॒र्य सा॑दयतामि॒ह त्वा॑ । स्वे दक्षे॒ दक्ष॑पित॒ह सी॑द दे॒वत्रा॑ पृथि॒वी बृ॑हती
 ररा॑णा । स्वा॒स॒स्था त॑नु॒वा सं वि॑शस्व पि॒तैर्वि॑धि॒ सु॒नव॑ आ सु॒शोवा॑श्विना॒-
 ध्व॒र्य सा॑दयतामि॒ह त्वा॑ । कु॒ला॒यिनी॑ वसु॒मती॒ वयो॑धा रयि॒न्नो वर्ध॑ ब॒ह्वल॑
 सु॒वीर॑म् (१) । अ॒पाम॑तिं दु॒र्मतिं॑ बा॒धमा॑ना रा॒यस्वोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्ती
 सु॒वर्धे॑हि य॒जमा॑नाय॒ पोष॑म॒श्विना॑ध्व॒र्य सा॑दयता मि॒ह त्वा॑ । अ॒ग्नेः पुरो॑षम॒सि

देव॒यानी॑ तां त्वा वि॒श्वे अ॒भिग॑णन्तु दे॒वाः । स्तोम॑पृ॒ष्ठा घृ॒तव॑तीह सी॒द प्र॒जावे॒-
 द॒स्मे द्रवि॑णा ऽऽय॑जस्वा॒श्विना॑ध्व॒र्युं सा॑दयतामिह त्वा । दि॒वो म॑र्धासि पृथि॒व्या
 नाभि॑वि॒ष्टम्भ॑नी दि॒शाम॑धि॒पत्नी॑ भुव॑नानाम् (२) ऊ॒र्मिद्र॑प्सो अ॒पाम॑सि
 वि॒श्वक॑र्मा त ऋ॒षिर॑श्विना॑ध्व॒र्युं सा॑दयतामिह त्वा । स॒ज॒र्क॒तुभिः॑ स॒ज॒र्वि॒धाभिः॑
 स॒ज॒र्व॒सुभिः॑ स॒ज॒रू॒द्रैः स॒ज॒रा॑दि॒त्यैः स॒ज॒र्वि॒श्वे॒दे॒वैः स॒ज॒दे॒वैः स॒ज॒दे॒वैर्वै॒योना॑ध्व॒-
 र॒म्ये त्वा वै॒श्वान॑राया॒श्विना॑ध्व॒र्युं सा॑दयतामिह त्वा । प्रा॒णं मे॑ पा॒ह्यपा॑नं मे
 पा॒हि व्य॑ानं मे॑ पा॒हि चक्षु॑र्म उ॒र्व्या (३) वि॒ भा॑हि श्रो॒त्रं मे॑ श्लो॒कया॑प॒-
 स्मिन्वो॑ष॒धीजि॑न्व ह्रि॒पात् पा॑हि चतु॑ष्पादव दि॒वो वृ॑ष्टिमे॒रय॑—१७) [सु॒वीरं॑
 भुव॑नानाम॒व्यां स॒प्तद॑श च] ॥ ४ ॥ इ॒यवि॑र्वयं॒स्त्रिष्टु॑प॒छन्दो॑ दि॒त्यवा॑ङ्
 वयो॑ वि॒राट्छ॒न्दः प॒ञ्चावि॑र्वयो॑ गाय॒त्री छ॒न्दस्त्रि॒वृत्सो॑ वय॑ उ॒ष्णिहा॑ छ॒न्दस्तु॑र्य॒-

वाङ् वयोऽनुष्टुप् छन्दः पृष्टवाङ् वयो बृहती छन्द उक्षा वयः सुतोबृहती छन्दः
 ऋषभो वयः कुकुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनुदान् वयः पङ्क्तिच्छन्दो
 वस्तो वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयः (१) तन्द्रं
 छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं छन्दः सिंहो वयःछुदिच्छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिप-
 तिच्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो मर्धा वयः
 प्रजापतिच्छन्दः—२६) [वयः पङ्क्तिश्शतिश्च] ॥ ५ ॥ इन्द्राग्नी-
 अव्ययमानामिष्टकां दृहंतं युवम् । पृष्टेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षश्च विवा-
 धताम् । विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यवेस्वतीं प्रथस्वतीं भास्वे-
 तीं सूरिमतीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोवन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं
 दृहन्तन्तरिक्षं मा हिंसीविश्वस्मै प्राणायोपानाय व्यानयोदानाय प्रतिष्ठायै

चरित्राय वायुस्त्वाभिपातु मद्या स्वस्त्या छर्दिषां (१) शन्तमेन तया देव-
 तया ऽङ्गिरस्वद्भ्रुवा सीद । राइयसि प्राची दिग् विराडसि दक्षिणा दिक्
 सम्राडसि प्रतीची दिक् स्वराडस्युदीची दिग्धिपत्न्यसि बृहती दिगार्युमे
 पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुमे पाहि श्रोत्रं मे
 पाहि मनो मे जित्वा वाचं मे पितृव (२) आत्मानं मे पाहि ज्योतिमे
 यच्छ—६) [छर्दिषां पितृव षट् च] ॥ ६ ॥ मा छन्दः प्रमा छन्दः
 प्रतिमा छन्दो ऽस्त्रीविश्छन्दः पृक्तिश्छन्दः उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दो ऽ-
 नुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः
 पृथिवी छन्दो ऽन्तरिक्षं छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो
 मनश्छन्दो वाक् छन्दः कृबिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दो ऽजा छन्दो ऽश्व-

ऋन्दः । अग्निदेवता (१) वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो
 देवता रुद्रा देवता ऽऽदित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पति-
 देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धासि राड् ध्रुवासि धरुणां यंय्यसि यमि-
 त्रीषे त्वोजे त्वा कष्यै त्वा क्षेमाय त्वा यन्त्री राड् ध्रुवासि धरेणी ध्य्यसि
 धरित्र्या ऽयुषे त्वा (२) वचसे त्वोजसे त्वा बलाय त्वा—६) [देवता
 त्वा षट् च] ॥ ७ ॥ आशुस्त्रिवृद्भ्रान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रत-
 तिरष्टादशस्तपोनवदशो ऽभिवर्तः संविशो धरुण एकविंशो वचो द्वाविंशः
 सम्भरणस्त्रयोविंशो योनश्चतुर्विंशो गर्भाः पञ्चविंश ओजस्त्रिणवः क्रतु-
 रेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रह्मस्य विष्टपं चतुस्त्रिंशो नाकः षट्त्रिं-
 शो विवर्तो ऽष्टाचत्वारिंशो धूर्ध्वतुष्टोमः—३७) [आशुः सप्तत्रिंशत्]

॥ ८ ॥ अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृत्स्तोमइ-
 न्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रस्पृतं पञ्चदशः स्तोमो नृचक्षसां भागो-
 ऽसि घातुराधिपत्यं जनित्रस्पृतं संसदशः स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुण-
 स्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वातास्पृता एकविंशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्ण
 आधिपत्यमोजः स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनां भागोऽसि (१) रुद्राणामा-
 धिपत्यं चतुष्पात्स्पृतं चतुर्विंशः स्तोमो आदित्यानां भागोऽसि मरुतामाधि-
 पत्यं गर्भोः स्पृताः पञ्चविंशः स्तोमो देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधि-
 पत्यं समीचीर्विंशः स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानां भागोऽस्य यावानामा-
 धिपत्यं प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशः स्तोमं ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां देवा-
 नामाधिपत्यं भूतं निशान्तं स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः—४३) [वसूना-

मसि षट्चत्वारिंशच्च] ॥ १ ॥ एकयाऽस्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजा-
 पतिरधिपतिरासीन्निमृष्टुभिस्तुवत् ब्रह्मासृज्यत् ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत्
 पृश्निभिस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त भूतानां पतिरधिपतिरासीत् सप्तभिस्तुवत
 सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताऽधिपतिरासीन्नवभिस्तुवत पितरोऽसृज्यन्तादितिरधि-
 पत्यासीदेकादशभिस्तुवतर्तवोऽसृज्यन्तार्तवोऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिस्तु-
 वत मासां असृज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिः (१) आसीत् पञ्चदशभिस्तु-
 वत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत् सप्तदशभिस्तुवत पशवोऽसृज्यन्त बृह-
 स्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिस्तुवत शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नो
 आस्तामेकविंशत्यास्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीन्न-
 योविंशत्यास्तुवत क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत् पञ्चविंशत्या-

स्तुवतारण्याः पशवौसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत् सप्तविंशत्यास्तुवत् द्यावा-
 पृथिवी वि (२) ऐतां वसवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन् तेषामधिपत्य-
 मासीन्नवविंशत्यास्तुवत् वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिंश-
 तास्तुवत्प्रजाअसृज्यन्त यावानाश्चायावानाश्चाधिपत्यमासीन्नयस्त्रिंशतास्तु-
 वत् भूतान्यशाम्यन् प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्—३५) [अधिपति-
 वि पञ्चत्रिंशच्च] ॥ १० ॥ इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां
 चरति प्रविष्टा । वधूजैजान नवगज्जनित्री त्रय एनां महिमानः सचन्ते ।
 छन्दस्वती उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सञ्चरन्ती । सूर्यपत्नी विचरतः प्रजा-
 नती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा । ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगूत्वर्यो
 धर्मासो अनु ज्योतिषागुः । प्रजामेका रक्षत्यूर्जमेका (१) व्रतमेका रक्षति

देवयुनाम् । चतुष्टोमो अभवद्या तुरीया यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती । गायत्री
 त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदृक् यंजानाः सुवराभरन्निदम् । पञ्चभिर्घाता विधे-
 धाविदं यत्तासास्वस्वरजनयत् पञ्च । तासांमु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना-
 रूपाणि कर्तव्यो वसानाः । त्रिंशत्स्वसार उपयन्ति निष्कृतसंमानं केतुं
 प्रतिमृश्चर्मानाः (२) ऋतूस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्ये छन्दसः परियन्ति
 भास्वतीः । ज्योतिर्मती प्रतिमृश्चते नभो रात्री देवी सूर्यस्य व्रतानि । वि-
 पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या उपस्थे । एकाष्टका तपसा
 तप्यमाना जानु गर्भं महिमानमिन्द्रम् । तेन दस्यन् व्यसहन्त देवा हन्ता-
 ऽसुराणामभवच्छर्चीभिः । अनानुजामनुजां मार्मकर्त सत्यं वदन्यन्विच्छ
 एतत् । भूयांसम् (३) अस्य समतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा

प्रयुक्त । अभून्ममं सुमतौ विश्वेवैदा आष्टं प्रतिष्ठाप्रविद्वद्धि गाधम् । भूया-
 समस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्रयुक्त । पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च
 दोहा गां पञ्चनासीमृतवोऽनु पञ्च । पञ्च दिशः पञ्चदशेन कृताः संमानमूर्ध्नी-
 रभिलोकमेकम् (४) । ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूष्यपामिकां महिमानं
 विभर्ति । सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सचितैकां नियच्छति । या
 प्रथमा व्यौच्छत् सा धेनुरभवद्यमे । सा नः पर्यस्वती धृक्स्वोत्तरामुत्तरा २ समांम् ।
 शुक्रवैभा नभसा ज्योतिषाऽगांद् विश्वरूपा शबलीरुमिकेतुः । समानमर्थः २
 स्वपस्यमाना विभ्रती जरामंजर उष आगाः । ऋतूनां पत्नीं (५) प्रथमे
 यमागादह्नां नेत्रीर्जनित्रीप्रजानांम् । एका सती बह्वधोषो व्युच्छस्यर्जोर्णां त्वं
 जेरयसि सर्वमुन्यत्--१०) [एकां प्रतिमुश्चमानाभूयासमेकं पत्न्येकात्रवि २

श॒ति॒श्च॒] ॥ ११ ॥ अ॒ग्रे जा॒तान् प्र॒णु॒दा नः स॒प॒त्नान् प्र॒त्यजा॑तां
जा॒तवे॒दो नु॒दस्व॒ । अ॒स्मे दी॒दि॒हि सु॒मना॒ अहे॒इन्त॒र्व॒ स्या॒शर्म॑ त्रि॒वरू॒थ
उ॒द्वि॒त् । स॒ह॒सा जा॒तान् प्र॒णु॒दा नः स॒प॒त्नान् प्र॒त्यजा॑तान् जा॒तवे॒दो नु॒दस्व॒ ।
अ॒धि नो ब्रू॒हि सु॒मन॒स्यमा॑नो व॒य॒स्याम् प्र॒णु॒दा नः स॒प॒त्नान् । च॒तु॒श्च॒त्वा॒
रि॒शः स्तो॒मो व॒चो॑ द्रवि॒णश्चो॒डशः॒ स्तो॒म ओ॒जो द्रवि॑णं पृथि॒व्याः पु॒रीष॒
मा॒सि (१) अ॒प्सो ना॒म । ए॒व॒छन्दो॑ वरि॒व॒छन्दः॒ श॒म्भ॒छन्दः॒ परि॒भू॒छन्दः॒
आ॒च्छ॒छन्दो॑ मन॒छन्दो॑ व्य॒च॒छन्दः॒ सि॒न्धु॒छन्दः॒ समु॒द्र॒छन्दः॒ स॒लि॒लं छन्दः॒
सं॒य॒छन्दो॑ वि॒य॒छन्दो॑ बृ॒ह॒छन्दो॑ रथ॒न्तरं॑ छन्दो॒नि का॒य॒छन्दो॑ वि॒व॒ध॒छन्दो॑
गि॒र॒छन्दो॑ भ॒ज॒छन्दः॒ स॒ष्टु॒छन्दो॑ ऽनु॒ष्टु॒प॒छन्दः॒ क॒कु॒च्छ॒न्दो॒त्तिकु॒च्छ॒न्दः॒ का॒व्ये
छ॒न्दो॑ ऽकु॒पं छन्दः॒ (२) प॒द॒प॒क्ति॒छन्दो॑ ऽक्षर॑प॒क्ति॒छन्दो॑ वि॒ष्टु॒रप॑क्ति॒छन्दः॒

क्षुरोभृज्वां छन्दः प्रच्छच्छन्दः पक्षच्छन्द एवच्छन्दो वरिच्छन्दो वयच्छन्दो वय-
 स्कच्छन्दो विद्यालं छन्दोविषयार्थोच्छन्दच्छन्दो दुरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दो-
 ऽकांछन्दः—३३) [असिछन्दस्त्रयस्त्रिंशच्च] ॥ १२ ॥ आग्नेर्व-
 त्राणि जडुनद्वविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्र आहुतः । त्वं सौमसि-
 सप्ततिस्त्वं राजोत वृत्रहा । त्वं भद्रो असि क्रतुः । भद्रा ते अग्ने स्वनीक-
 सहृग्योरस्य सतो विष्णुणस्य चारुः । न यत्ते शोचिस्तमसा वरन्त नध्वस्मा-
 नस्तनुवि रेप आधुः । भदं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते स्यस्य
 (१) । रुशद्दृशो ददृशे नक्त्या चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम् । सैनानी
 केन सुविदत्रो अस्मे यद्यो देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति । अर्दध्वो गोपा उत नः
 परस्या अग्ने द्युमवत रेवदिदीहि । स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्वेहि

यज॒थाय॑ वे॒व । यत्सी॒महि॑ दि॒विजा॒तु प्र॑श॒स्तं तद॒स्मासु॑ द्रवि॒णं वे॒हि चि॒त्रम् ।
यथा॑ हो॒त॒र्मनु॑षः (२) दे॒वता॑ता य॒ज्ञेभिः॑ सू॒नो सह॑सो य॒जासि॑ । ए॒वा नो॑
अ॒द्य सं॒मना॑ सं॒माना॑नु॒शत्र॑म् उ॒गतो॑ य॒क्षि दे॒वान् । अ॒ग्नि॒मी॒डे प॒रोहि॑तं य॒ज्ञस्य॑
दे॒वम॒त्विज॑म् । हो॒तार॑ र॒त्नधा॑त॒मम् । वृषा॑ सो॒म यु॒मा अ॑सि वृषा॑ वे॒व
वृष॑व्रतः । वृषा॑ ध॒र्माणि॑ व॒धिषे॑ । सान्ते॑प॒ना इ॒दं ह॒विर्म॑रु॒तस्त॑जु॒जुष्ट॑न ।
यु॒ष्माको॒ती रि॑शा॒दसः॑ । यो नो॑ म॒र्तो व॑स॒वो द्रु॒हणा॑यु॒स्तिरः॑ स॒त्यानि॑ म॒रुतः॑
(३) जिघा॑ंसात् । द्रु॒हः पाशं॑ प्र॒ति स मु॑चीष्ट॒ तपि॑ष्ठे॒न त॑र्प॒सा ह॑न्त॒ना
तम् । सं॒वत्स॑रीणां म॒रुतः॑ स्व॒र्का उ॑रु॒क्षयाः॑ स॒र्गणा॑ मानु॒षेषु॑ । तेऽ॒स्मत्
पाशा॑न् प्र॒मुञ्च॑न्त्व॒हंसः॑ सान्ते॑प॒ना म॑दि॒रा मा॑दयि॒ष्णवः॑ । पि॒प्री॑हि दे॒वा
उ॒गतो॑ यं॒विष्ट॑ वि॒द्वा ऋ॒तू ऋ॒तुप॑ते यजे॒ह । ये दै॒व्या अ॒त्विज॑स्ते॒भिरे॒ग्रे त्व॑

होत॑णाम॒स्याय॑जिष्ठः । अ॒ग्ने यद॑द्य वि॒शो अ॒ध्वर॑स्य होतः पाव॑क (४) शो॒चि
 वेष्ट॑हि यज्वा । ऋ॒ता य॑जासि म॒हिना वि यद्गृ॑ह्य्या व॒ह यवि॑ष्ट या ते
 अ॒द्य । अ॒ग्निना॑ र॒यिम॑भ्रवत् पो॒यमे॒व दि॒वेदि॒वे । य॒ज्ञसं॑ वी॒रव॑त्तमम् । ग॒य-
 स्फा॒नो अ॒मीव॑हा वंसु॒वित्र पु॑ष्टि॒वर्ध॑नः । सु॒मित्रः॑ सोम॒ नो भव॑ । गृ॒हमे॒धासु॑
 आ॒गत॑ मरु॒तो मा॑प॒भूत॑न । प्र॒मुञ्च॑न्तो नो अ॒हंसः । प॒र्वोभि॑हि द॒दाशिम॑
 श॒रद्वि॑र्मरु॒तोव॑यम् । महो॑भिः (५) च॒रुणी॑नाम् । प्र वृ॒ध्या ई॑रेते वो॒ महा॑-
 श॒सि प्र॑ णामा॒नि प्र य॒ज्यव॑स्तिरध्वम् । स॒हस्रि॑यं द॒म्यं भा॒गमे॒तं गृ॑हमे॒धीय॑
 मरु॒तो जुष॑ध्वम् । उप॒ यमे॑ति यु॒वतिः॑ सु॒दक्षं॑ दोषाव॒स्तोहि॑ष्मती घृ॒तावी॑ ।
 उप॒ स्वैर्न॑म॒रम॑तिर्वसूयुः । इ॒मो अ॒ग्ने वी॒तत॑मानि ह॒व्याज॑स्रो व॒क्षिदे॒वता॑ति-
 म॒च्छे । प्र॑ति न ई॒शु॒रभी॑णिं वियन्तु । ऋ॒तं वः॑ श॒र्वो मा॑रु॒तम॑न॒वर्णा॑न् र॒थे-

शुभम् (६) । कण्वा अभि प्रगायत । अत्यासो न ये मरुतः स्वश्चो यक्षह-
 गो न शुभयन्त मर्याः । ते हर्म्येष्टाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रकी-
 ढिनः पयो धाः । प्रैषा मज्जेषु विधुरेव रेजते भूमियामेषु यद्वयुञ्जते शोभे ।
 ते क्रीडयो धुनयो धाजहृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धृतयः । उपहरेषु यद-
 चिध्वं ययिं वयं इव मरुतः केन (७) चित् पथा । श्रोतन्ति कोशा उप-
 वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते । अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त
 विश्रपतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् । तं हि शश्वन्त ईडते स्रुचा देवं धृतश्रुतां ।
 अग्निं हव्याय वोढवे । इन्द्राग्नी रोचना विवः श्रथद्वत्रमिन्द्रं वो विश्वतस्प-
 रीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हविषा वावृधानो विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन--४३)
 [सूर्यस्यमनुषोमरुतः पावकमहोभी रथेशुभेकनृचत्वारिंशच्च] ॥ १३ ॥

अ॒पा (६५) म॒यं (१३०) प्रा॒चीं (१२८) ध्रु॒वक्षि॑ति (१६७)
 स्य॒वि (७६) रि॒द्राग्नी (१०६) मा (११६) । ऽऽशु (३७) र॒ग्ने (१६)
 रे॒क्ये (१३५) य (२६९) म॒ग्ने (१३३) ऽग्नि (२९६) स्यो॒दश (१८५४)
 ॥ १३ ॥ इति तैत्तिरीय संहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥

ॐम् र॒श्मि॒रसि॑ क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि घर्माय त्वा घर्मं जिन्वा-
 न्वि॒तिर॑सि दि॒वे त्वा दि॒वं जिन्व सन्धिरस्यन्तरिक्षाय त्वान्तरिक्षं जिन्व प्रति-
 धि॒रसि॑ पृथि॒व्यै त्वा पृथि॒वीं जिन्व विष्टु॒र्भो॒ऽसि वृष्ट्यै॑ त्वा वृष्टिं जिन्व प्र॒वा-
 स्य॒न्हे त्वा॒र्हजि॑न्वानु॒वासि॑ रात्रि॒यै त्वा रात्रिं॑ जिन्वो॒शिर्गसि॑ (१) वसु॒भ्यस्त्वा
 वसूँ॑ जिन्व प्र॒केतो॑ऽसि रु॒द्रेभ्य॑स्त्वा रु॒द्रां जिन्व सु॒दीति॑रस्यादित्येभ्यस्वा ऽऽदि॒त्यां
 जिन्वो॒जो॑ऽसि पि॒तृभ्य॑स्त्वा पि॒तृं जिन्व तन्तु॑रसि प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जाजि॑न्व

पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूं जिन्व रेवदस्योषधीभ्यस्त्वोषधीर्जिन्वाभिजि-
 दसि युक्तप्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय (२) त्वा प्राणं जिन्व
 यन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व स२ सप्तोऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व वयोवा
 असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व त्रिवर्दसि प्रवर्दसिसंवर्दसि विवर्दसि स२
 रोहोऽसि नीरोहोऽसि प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेर्वाश्ररसि वस्यष्टि-
 रसि—४३) [असि प्राणाय त्रिचत्वारि२शच्च] ॥ १ ॥ राइयसि
 प्राची दिग्वसंवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निर्हेतीनां प्रतिधृता त्रिवृत् त्वा स्तोमः
 पृथिव्या२श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथयत् स्तभ्नातु रथन्तर२साम् प्रतिष्ठित्यै विरा-
 डसि वक्षिणा दिग्मुद्रास्ते देवा अधिपतय इन्द्रो हेतीनां प्रतिधृता पञ्चदशस्त्वा
 स्तोमः पृथिव्या२श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयत् स्तभ्नातु बृहत् साम् प्रतिष्ठित्यै

सम्राडसि प्रतीची दिक् (१) आदित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीना
प्रतिघर्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्या*श्रयतु मरुत्वतीयमकुथमव्यथयत्
स्तभ्नातु वैरूप*साम प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची दिग् विश्वे ते देवा अधि-
पतयो वर्णो हेतीनां प्रतिघर्तैकवि*शस्त्वा स्तोमः पृथिव्या*श्रयतु निष्के-
वल्यमुकुथमव्यथयत् स्तभ्नातु वैराज*साम प्रतिष्ठित्या अधिपत्न्यसि बृहती
दिङ् मरुतस्ते देवा अधिपतयः (२) बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिघर्ता विणवत्रय-
स्त्रि*शौ त्वा स्तोमौ पृथिव्या*श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती
स्तभ्नाता*शाक्ररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायैयस्त्वा प्रथमजा
देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विघर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संवि-
दाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानश्च सादयन्तु—४०) [दिगधिप-

तयश्चत्वारिंशच्च ॥ २ ॥

अयं पुरो हरीकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथ-
गत्सश्चरथौजाश्च सेनानिग्रामण्यौ पुञ्चिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ
यातुधानां हेतो रक्षांसि प्रहेति रथं दक्षिणा विश्वकर्मो तस्य रथनस्वनश्च रथे-
चित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजुन्या चाप्सरसौ दक्षणवंः पञ्चवो
हेतिः पौरुषेयो ब्रधः प्रहेति रथं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरथश्च
सेनानिग्रामण्यौ प्रभ्लोचन्ती च (१) अनुभ्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेति-
व्याघ्राः प्रहेति रथमुत्तरात् संयदसुस्तस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ
विश्वार्ची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिवर्तः प्रहेति रथमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावृषीं च पूर्वचिन्तिश्चाप्सरसौ विद्युहेति-
श्चस्फूर्जन् प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम् (२) द्विष्मो यश्च

नो द्वेष्टि तं वो जंभे दधाम्यायोस्त्वा सर्वने सादयाम्यवतश्छायाया नमः समु-
द्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वती प्रथस्वती
विभूमती प्रभूमती परिभूमती दिवं यच्छु दिवं ह२ह दिवं मा हि२सीवि-
श्वस्मै प्राणायोपानाय व्यानार्योदानाय प्रतिष्ठायै चरित्रो य सूर्यस्त्वाभिपातु
महा स्वस्त्या (३) छदिषा शन्तेमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्भवा सीद ।
प्रोथदश्वो न यवसे अविष्यन् यदा महः संवरणाद् व्यस्थात् । आदस्य
वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति --२८) [व्य२
स्वस्त्याऽष्टाविंशतिश्च] ॥ ३ ॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या
अयम् । अपा२रेता२सि जिवति । त्वामग्ने पुष्करादध्यर्धर्वा निरमन्थत ।
मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः । अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्ध्ना

कवीरयीणाम् । भवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रानियुद्धिः सचसे शिवाभिः ।
 दिवि मूर्धानं दधिवे सुवर्षा जिह्वामग्रे चक्रे हव्यवाहम् । अबोधयग्निः
 समिधा जनानाम् (१) प्रति धेनुमिवायतीमषासम् । यद्वा इव प्रवयाम-
 ञ्जिह्वानाः प्रभानवः सिस्त्रते नाकमच्छे । अवौचाम कवये मेधाय वचो
 वन्दारु वृषभाय वृष्णे । गर्विष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममव्यञ्ज-
 मश्रेत् । जनस्य गोपा अजनिष्ठ जागृविरग्निः सुदर्शः सुविताय नव्यसे ।
 घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमहिर्भाति भर तेभ्यः शुचिः । त्वामग्रे
 अङ्गिरसः (२) गुह्यहितमन्वविन्दञ्छिथ्रियाणं वनेवने । स जायसे मथ्य-
 मानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पृचमङ्गिरः । युज्ञस्य क्तुं प्रथमं पुरोहितम्-
 मिन्नरं स्त्रिवधस्य समिन्यते । इन्द्रेण देवैः स्रथश्च स बर्हिषि सीदन्निहोता

यजथाय स्रुतुः । त्वां चित्रश्रवस्तम् हवन्ते विष्णु जन्तवः । शोचिष्कैशं
 परुप्रियाग्ने हव्याय वोढवे । सखायः सं वःसंयश्चमिषम् (३) स्तोमंश्चा-
 मये । वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नष्ट्रे सहस्वते । सःसमिद् युवसे वृषक्रमे
 विश्वान्युर्य आ । इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्याभर । एना वो अग्निं नम-
 सोर्जो नपातमाहुवे । प्रियं चेतिष्ठमरतिः स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् । स
 योजते अरुषो विश्वभोजसा स दुद्रवत् स्वाहुतः । सुब्रह्मा यज्ञः सुशर्मा (४)
 वसूनां देवः राधो जनानाम् । उदस्य शोचिरंस्थादाजुह्वानस्य मीदुपः । उद्धू-
 मासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः । अग्ने वाजस्य गोमृत ईशानः
 सहसो यहो । अस्मे धेहि जातवेदो महिश्रवः । स इधानो वसुष्कविरग्नि-
 रीदैन्यो गिरा । रेवदस्मभ्यं पूर्वणीक दीदिहि । क्षपो राजन्नत त्मनाग्ने

वस्तोरुतोषसः । स तिग्मजम्भ (५) रक्षसो बहू प्रीते । आ ते अग्न
 इधीमहि द्युमन्तं वेवाऽजरम् । यद्ध स्या ते पर्णीयसी समिद्धीदयति धवी-
 षंस्तोतृभ्य आभर । आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते ।
 सुधेन्द्र वम्भ विशपते हव्यवाट् तुभ्यं हूयत इषंस्तोतृभ्य आभर । उभे
 सुधेन्द्र सर्पिवो दवीं श्रीणीष आसनि । उतो न उत्पुपूर्योः (६) उक्थेषु
 शवसस्पत इषंस्तोतृभ्य आभर । अग्ने तमद्याभ्वं न स्तोमैः क्रतुज्ञ भद्रं
 हविस्पृश । ऋध्यामांतु ओहैः । अघा ह्यग्ने क्रतोरभद्रस्य दक्षस्य साधोः ।
 रयीऋतस्य बृहतो बभूव । आभिष्टे अद्य गीभिर्गुणन्तोऽग्ने दाशेम । प्र ते
 विवो न स्तनयन्ति शुष्माः । एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् (७) सुवर्न
 ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः । अग्निं होतारं मन्ये दास्यन्तं

वसोः स॒नुः स॒हसो जा॒तवै॒दसम् । विप्र॒न्न जा॒तवै॒दसम् । य ऊ॒र्ध्वयां स्व॒ध्वरो
 दे॒वो दे॒वाभ्यां कृ॒पा । घृ॒तस्य॒ बि॒ध्नाष्टि॒मनु॑ शु॒क्रशो॒चिष आ॒जुह्वा॒नस्य॒ स॒र्षिषः॑ ।
 अ॒ग्ने त्व॒न्नो अ॒न्तमः॑ । उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑व व॒रुथ्यः॑ । तं त्वां शो॒चिष्ठ
 की॒दिवः॑ । सु॒न्नायं॑ न॒नर्मी॑म॒हे सखि॑भ्यः । व॒सु॒भिर्वसु॑श्र॒वाः (८) । अ॒च्छो
 नक्षि॑द्यु॒मर्च॑मो र॒यि दाः—५) । [ज॒नाना॑म॒ङ्गिर॑स इ॒षः सु॒शर्मा॑ ति॒रम॒
 ज॒म्भ पु॒ष्यो अ॒र्वाङ् वसु॑श्र॒वाः प॒ञ्च च] ॥ ४ ॥ इ॒न्द्राग्नि॑भ्यां त्वा
 स॒युजा॑ यु॒जा यु॒न॒ज्याघा॒राभ्यां॑ तेज॒सा व॒र्चसो॒क्येभिः॑ स्तो॒मैभि॑श्छ॒वोभी
 र॒रथै॑ पो॒षाय॑ स॒जाताना॑ म॒ध्यम॑स्येया॒य मया॑ त्वा स॒युजा॑ यु॒जा यु॒न॒ज्यम्बा
 दृ॒ष्ट्वा नि॒तद्वि॒रच॑यन्ती मे॒घय॑न्ती व॒र्षय॑न्ती चु॒पणी॑का॒ नाम॑सि प्र॒जाप॑ति॒ना
 त्वा वि॒श्वेभि॑र्घी॒भिरु॑प॒दधामि॑ पृथि॒व्युद॑प॒रम॑न्नेन वि॒ष्टा म॑न॒ष्यास्ते गो॒प्तारो॒-

ऽग्निर्वियन्नोऽस्यां तामहं प्रपद्ये सा (१) मे शर्म च वमं चास्त्वधि द्यौरन्त-
 रिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते गोप्तारो वायुर्वियन्नोऽस्यां तामहं प्रपद्ये सा मे
 शर्म च वमं चास्तु द्यौरपराजिताऽमृतेन विष्टादित्यास्तै गोप्तारः सूर्यो विय-
 न्नोऽस्यां तामहं प्रपद्ये सा मे शर्म च वमं चास्तु—४८) [साष्टाचन्त्वारि-
 शच्च] ॥ ५ ॥ बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं
 विश्वस्मै प्राणायोपानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छामिस्तेऽधिपतिर्विश्वकर्म त्वा साद-
 यत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायोपानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ
 वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
 प्राणायोपानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिपतिः पुरोवातुसनिरस्य भ्रुत-
 निरसि विद्युत्सनिः (१) असि स्तनयितुसनिरसि वष्टिसनिरस्य ग्रेयोऽन्यसि

देवानामग्रेयान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य यान्यसि
 देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा सलिलाय त्वा सर्णीकाय
 त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष
 आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा (२) भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां
 त्वा यशसि तेजोदां त्वा तेजसिपयोदां त्वा पर्यसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रवी-
 णोदां त्वा द्रविणे सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तथा देवतयाद्भिस्वद्भुवा
 सीद—२९) [विद्युत्सनिस्त्वैकान्निशच्च] ॥ ६ ॥ भूयस्कृदसि
 वरिवृस्कृदसि प्रान्यस्यध्वान्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदाम्भुवदसि इयेनस-
 दसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकुसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरि-
 क्षस्य त्वा द्रविणे सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा

द्रविणे सादयामि द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं
 मे पाहि व्यानं मे (१) पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यमे
 यत्ते पर॒हन्नासु तावेहि स॒रंभावहै पाञ्चजन्ये॒ष्वप्य॑ध॒यमे यावा अयो॑वा एवा-
 ऊमाः स॒ब्दः स॒र्गरः सु॒मेकः—३२) [मे द्वात्रिं॑शच्च] ॥ ७ ॥
 अ॒ग्निना॑ वि॒श्वाषा॑द् सूर्येण स्वराद् कृत्वा शचीपतिर्ऋषेण त्वष्टायज्ञेन मघ-
 वा॒न् दक्षि॑णया सु॒वर्गो म॒न्युना॑ वृ॒त्रहा सौहा॑र्येन तनू॒या अ॒र्चन॑ गयः पृथि-
 व्या॒स॒नो॒दृग्भि॑र॒न्नादो व॑षट्कारेण॒र्धः सा॒न्ना त॑नूपा वि॒राजा॒ ज्योति॑मान्
 ब्रह्म॑णा सोम॒पा गो॒भिर्य॒ज्ञं दा॑धार क्ष॒त्रेण॑ म॒नूष्या॑न॒श्वेन च॑ रथेन च व॒ज्रये॑
 र्ता॒भिः प्र॒भुः सैव॑त्स॒रेण॑ परिभूस्तपसाना॑धृष्टः सूर्यः संत॒नूभिः—४९) [अ॒ग्नि-
 नैका॒न्नप॑श्चाशत्] ॥ ८ ॥ प्र॒जाप॑तिर्म॒नसान्धो॑ ऽच्छे॒तो धा॒ता दी॒क्षाया॑

सविता भूत्यां पूषा सोमक्रयण्यां वरुण उपेनद्धोसुरः क्रीयमाणो मित्रः क्रीतः
 शिपिविष्ट आसादितो नरं धिषः प्रोह्यमाणो धिपति रागतः प्रजापतिः प्रणीय-
 मानो गिराम्रीध्रे बृहस्पतिराम्रीध्रात् प्रणीयमान इन्द्रो हविध्वनि ऽदितिरासादि-
 तो विष्णुरुपावहियमाणो ऽथर्वोपोतो यमो भिषुतो ऽतृपा अधूयमानो वायुः पूय-
 मानो मित्रः क्षीरश्रीर्मन्थी संक्तुश्रीवैश्वदेव उन्नीतो रुद्रः (१) आहुतो वायु-
 रावृत्तो नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितॄणां नाराशः सो ऽसुरात्तः सिन्धु-
 रवभथर्मवप्रयन् संमृद्रोऽवगतः सलिलः प्रभुतः सुर्वरुहचं गतः—(२१)
 [रुद्रएकविंशतिश्च] ॥ १ ॥ कृत्तिका नक्षत्रमग्निदेवताभेरुचः स्थ
 प्रजापतेर्धातुः सोमस्य च त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी
 नक्षत्रं प्रजापतिदेवता मृगशीर्षं नक्षत्रं सोमो देवताद्रो नक्षत्रं रुद्रो देवता पुन-

वत्स नक्षत्रमर्धितेदेवता तिष्यो नक्षत्रं बृहस्पतिदेवताश्रेया नक्षत्रं सूर्यो देवता
 मघा नक्षत्रं पितरो देवता फल्गुनी नक्षत्रम् (१) अर्यमा देवता फल्गुनी
 नक्षत्रं भगो देवता हस्तो नक्षत्रं सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता
 स्वाती नक्षत्रं वायुदेवता विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवतानूराधा नक्षत्रं मित्रो
 देवता रोहिणी नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रं पितरो देवता ऽषाढा नक्ष-
 त्रमापो देवता ऽषाढा नक्षत्रं विश्वेदेवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुदेवता श्रविष्ठा
 नक्षत्रं वसवः (२) देवता शतभिषङ्गक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज
 एकपादेवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमर्धिवृष्यो देवता रेवती नक्षत्रं पूषा देवताश्व-
 युजो नक्षत्रमश्विनो देवतापभरणो नक्षत्रं यमो देवता पूर्णा पश्चाद्यन्ते देवा
 अर्धवुः—३३) [नक्षत्रं वसवः स्वर्गस्थिः शङ्ख] ॥ १० ॥ मर्धुश्च

माघं व॒श्व वा॒स॒न्ति॒का॒व॒तू॒ श॒क्र॒श्च॒ श्रु॒चि॒श्च॒ द्रौ॒ष्मा॒व॒तू॒ न॒भ॒श्च॒ न॒भ॒स्य॒श्च॒ वा॒रि॒-
 का॒व॒तू॒ इ॒ष॒श्चो॒र्ज॒श्च॒ शा॒र॒दा॒व॒तू॒ स॒ह॒श्च॒ स॒ह॒स्य॒श्च॒ हे॒र्म॒न्ति॒का॒व॒तू॒ त॒प॒श्च॒ त॒प॒स्य॒श्च॒
 द्यौ॒शि॒रा॒व॒तू॒ अ॒ग्ने॒र॒न्त॒श्चो॒ऽसि॒ क॒ल्पे॒तां॒ द्या॒वा॒पृ॒थि॒वी॒ क॒ल्पे॒न्ता॒मा॒प॒ ओ॒ष॒धीः॒
 क॒ल्पे॒न्ता॒म॒ग्नयः॒ पृ॒थ॒ङ्म॒ ज्यै॒ष्ठ्या॒य॒ स॒व॒ताः॒ (१)॒ ये॒ऽग्नयः॒ स॒मे॒न॒सो॒ऽन्त॒रा॒
 द्या॒वा॒पृ॒थि॒वी॒ द्यौ॒शि॒रा॒व॒तू॒ अ॒भि॒क॒ल्पे॒मा॒ना॒ इ॒न्द्र॒मि॒व॒ दे॒वा॒ अ॒भि॒सं॒वि॒श॒न्तु॒ सं॒य॒ञ्च॒
 प्र॒चे॒ता॒श्चा॒ग्नेः॒ सो॒म॒स्य॒ सूर्य॒स्यो॒ग्रा॒ च॒ भी॒मा॒ च॒ पि॒त॒णां॒ य॒म॒स्ये॒न्द्र॒स्य॒ ध्रु॒वा॒ च॒
 पृ॒थि॒वी॒ च॒ दे॒व॒स्य॒ स॒वि॒तु॒र्म॒रु॒तां॒ व॒रु॒ण॒स्य॒ ध॒र्त्री॒ च॒ ध॒रि॒त्री॒ च॒ मि॒त्रा॒व॒रु॒ण॒यो॒मि॒त्र॒स्य॒
 धा॒तुः॒ प्रा॒चीं॒ च॒ प्र॒ती॒चीं॒ च॒ व॒सू॒नां॒ रु॒द्रा॒णां॒ (२)॒ आ॒दि॒त्या॒नां॒ ते॒ ते॒ऽधि॒प॒त॒-
 य॒स्ते॒भ्यो॒ न॒म॒स्ते॒ नो॒ मृ॒ड॒य॒न्तु॒ ते॒ यं॒ द्वि॒ष्मो॒ य॒श्च॒ नो॒ ह्ये॒ष्टि॒ तं॒ वो॒ ज॒ग्भे॒ द॒धा॒मि॒
 स॒ह॒स्र॒स्य॒ प्र॒मा॒ अ॒सि॒ स॒ह॒स्र॒स्य॒ प्र॒ति॒मा॒ अ॒सि॒ स॒ह॒स्र॒स्य॒ वि॒मा॒ अ॒सि॒ स॒ह॒स्र॒-

स्योन्मा असिसाहस्रोऽसिं सहस्राय त्वे मा मे अमृ इष्टका धेनवः सन्वेका च
 शतं च सहस्रं चायुतं च (३) नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रं च मध्यं
 चान्तं च परार्धं च मे अमृ इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः सहस्रं मयुतं मक्षीय-
 माणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्चतौ मधुश्चतु ऊजस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे
 अमृ इष्टका धेनवः सन्तु विराजो नाम कामदुधा अमुत्रामुष्मिँल्लोके—(४५)
 [सव्रता रुद्राणां च पञ्चचत्वारिंशच्च] ॥ ११ ॥ समिद्दिशामाशयो
 नः सुवर्धिनमधोरतो मार्धवः पात्वस्मान् । अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इव क्षत्र-
 रक्षतु पात्वस्मान् । रथन्तरं सामभिः पात्वस्मान् गायत्री छन्दसां विश्व-
 रूपा । त्रिवृन्नो विष्टया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपतु । उग्रा
 दिशामभिर्भूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहंन्योजसीना । इन्द्राधिपतिः पिपतावतो

नो महि (१) क्षत्रं विश्वतो धारयेदम् । बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णिं यं त्रिष्टु-
 भौजः शुभितमृग्रवीरम् । इन्द्रस्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष ।
 प्राचीं दिशां सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृणाह्वां सुर्वती । इदं क्षत्रं
 दुष्टरेमस्त्वो जोऽनोधृष्टं सहस्त्रियं सहस्वत् । वैरूपे सामन्निह तच्छकेम जग-
 त्यैनं विक्ष्वावैश्यामः । विश्वे देवाः सप्तदशेन (२) वचं इदं क्षत्रं सल्लि-
 लवातमृग्रम् । धर्त्रीं दिशां क्षत्रमिदं दाधारोपस्थाशां मित्रवदस्त्वो जः ।
 मित्रावरुणा शरदाह्वां चिकित्नु अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम् । वैराजे
 सामन्त्रधि मे मनीषानुष्टुभा सम्भृतं वीर्यं सहः । इदं क्षत्रं मित्रवदार्द्रदानं
 मित्रावरुणा रक्षतमाधिपत्यैः । सुम्राद् दिशां सहस्रांसी सहस्वत्यतुहमन्तो
 विष्टया नः पिपतु । अवस्युवाताः (३) बृहतीर्नु शर्करीरिमं यज्ञमवन्तु नोषु-

तार्चीः । सुवर्वती सुदुधां नः पर्यस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीं । त्वं गोपाः
 पुर एतोत पश्चाद् बृहस्पते याम्यां युङ्घि वार्चम् । ऊर्ध्वा दिशा रन्तिराशौ-
 रधीना संवत्सरेण सविता नो अह्नाम् । रेवत् सामातिं छन्वा उ छन्दो-
 ऽजातशत्रुः स्योना नो अस्तु । स्तोमत्रयस्त्रिंशो भुवन्स्य पन्नि विवस्व-
 द्वाते अभि नः (४) गृणाहि । घृतवती सवितराधिपत्यैः पर्यस्वतीरन्तिराशो नो
 अस्तु । ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघौरास्येशाना सहस्रो या मनोतो । बृहस्पति-
 र्मातरिश्चोत वायुः सन्धुवाना वार्ता अभि नो गृणन्तु । विष्टम्भो दिवो धरुणः
 पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी । विश्वव्यचा इषयन्ती सुभूतिः शिवा
 नो अस्त्वदितिरूपस्यै । वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिव्यनु नः (५) अयानु-
 मतिरन्विदनुमते त्वं कया नश्चित्र आ भुवत् को अय युङ्क्ते—१४) [महि-

सप्तदशेनावस्युवातानोनचतुर्दश च] ॥ १२ ॥ रश्मी (१४३) राह्य-
 (१४०) य (१७८) मग्नि (४०५) रिद्राग्निभ्यां (९८) बृहस्पति
 (१२९) भूयस्क (७२) दग्निनां (४९) प्रजापतिः (७१) कुत्सिका-
 (१३३) मधुः (१९५) समि (३६४) द्वादश (१८७७) ॥ १२ ॥
 इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥ ४ ॥

अम् नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः । नमस्ते अस्तु घन्वने बाहु-
 भ्योमुते नमः । या त इषुः शिवर्तमा शिवं बभूव ते धनुः । शिवा शरव्या
 यातव तया नो रुद्र मृडय । या ते रुद्र शिवा तनूरयोरापापकाशिनी ।
 तया नस्तनुवा शतमया गिरिशंताभि चा कशीहि । यामिषु गिरिशंतु हस्ते
 (१) बिभ्रुर्व्यस्तवे । शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं जगत् । शिवेन

वर्चसा त्वा गिरिशाच्छां वदामसि । यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मं सुमना
 असंत । अर्ध्ववोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् । अहींश्च सर्वान् जम्भय-
 न्तसर्वाश्च यातुधान्यः । असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभूव सुमङ्गलः । ये
 चेमां रुद्रा अभितौ दिक्षु (२) श्रिताः सहस्रशोऽवैष्णवेऽहेड ईमहे । असौ
 योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः । उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नदहार्यः ।
 उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयति नः । नमो अस्तु नीलग्रीवाय सह-
 स्राक्षाय मीदुषे । अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरन्नमः । प्र मुञ्च धन्वं-
 नस्त्वमभयोरार्षियोज्याम् । याश्च ते हस्त इषवः (३) परा ता भंगवो
 वप । अवतत्य धनु स्वः सहस्राक्ष शतैषुधे । निशीथै शल्यानां मुखा शिवो
 नः सुमना भव । विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाऽउत । अनेशान्न-

स्येर्षव आभुरस्य निषङ्गर्थिः । या ते हेतिर्मा दुष्टम हस्ते बभूव ते घनुः । तया-
 स्मान् विश्वतस्त्वमं यक्ष्मया परिभुज । नमस्ते अस्त्वार्युधायानो तताय धृष्णवे ।
 उभाभ्याम् (४) उत ते नमो बाहुभ्यां तव घन्वने । परि ते घन्वनो हेति-
 रस्मान् वृणक्तु विश्वतः । अथो य इषधिस्तवारे अस्मान्नि धेहि तम्—(२२)
 [हस्ते दिक्षिर्षव उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च] ॥ १ ॥ नमो हिरण्यवा-
 हवे सेनान्ये दिशाश्च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये
 नमो नमः सस्विञ्जराय त्विर्षीमते पथीनां पतये नमो नमो बभ्रुशाय विव्या-
 धिने ऽन्नानां पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमो नमो
 भवस्य हेत्यै जगतां पतये नमो नमो रुद्राय तताविने क्षेत्राणां पतये नमो
 नमः सुताय हन्त्याय वनानां पतये नमो नमः (१) रोहिताय स्थपतये

वृक्षाणां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणां पतये नमो नमो
 भुवंतये वारिवस्कृतार्यौषधीनां पतये नमो नम उच्चैर्योषायाऋन्दयते पत्नीनां
 पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय धावते सत्त्वनां पतये नमः—२९) [नम
 एकाग्रत्रिंशच्च] ॥ २ ॥ नमः सहमानाय निव्याधिन आव्याधि-
 नीनां पतये नमो नमः ककुभार्य निषङ्गिणे स्तेनानां पतये नमो नमो निष-
 ङ्गिणे इषुधिमते तस्कराणां पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायनां पतये
 नमो नमो निचैरवे परिचरायारण्यानां पतये नमो नमः सूकाविभ्यो जिघां
 सद्भ्यो मुष्णतां पतये नमो नमो ऽसिमद्भ्यो नक्तश्चरद्भ्यः प्रकुन्तानां पतये नमो
 नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुञ्चानां पतये नमो नमः (१) इषुमद्भ्यो
 धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम

आ यच्छब्दोवि सज्ज्यश्च वो नमो नमो ऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम-
 असीनेभ्यः शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नम-
 स्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो
 अश्वेभ्यो ऽश्वपतिभ्यः (२) च वो नमः—३) [नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि
 च] ॥ ३ ॥ नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम-
 उगणाभ्यस्तृहृतीभ्यश्च वो नमो नमो गत्सेभ्यो गत्सपतिभ्यश्च वो नमो
 नमो व्रातैभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो
 नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यः क्षुल्लकेभ्यश्च
 वो नमो नमो रथिभ्यो ऽरथेभ्यश्च वो नमो नमो रथेभ्यः (१) रथपति-
 भ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनापतिभ्यश्च वो नमो नमः क्षतृभ्यः संग्रही-

तभ्यंश्च वो नमो नमस्तक्षभ्यो रथकरेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः
 कर्मरेभ्यश्च वो नमो नमः पूजिष्ठेभ्यो निषादेभ्यश्च वो नमो नम इषुकुद्रयो
 धन्वकुद्रयश्च वो नमो नमो मृगयभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपे-
 तिभ्यश्च (२) वो नमः--२) [रथेभ्यः श्वपेतिभ्यश्च द्वे च] ४ ॥

नमो भवार्य च रुद्रार्य च नमः शर्वार्य च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय
 च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युत्तकेशाय च नमः सहस्राक्षार्य च
 शतधन्वने च नमो गिरिशार्य च शिपिविष्टार्य च नमो मीढुष्टमाय च नमते
 च नमो हस्वार्य च वामनार्य च नमो बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धार्य च
 संवृध्वने च (१) नमो अग्निार्य च प्रथमार्य च नमो आशवेचा जिार्य
 च नमः शीर्घ्रिार्य च शीर्घ्रार्य च नम ऊर्म्यार्य चावस्वन्यार्य च नमः

स्रोतस्याय च द्वीप्याय च—२५) [संवृद्धने च पञ्चविंशतिश्च] ॥ ५ ॥
 नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च नमो
 मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्नियाय च नमः सोम्याय
 च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नम उर्वर्याय च खल्याय
 च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय
 च प्रतिश्रवाय च (१) नम आशुषेणाय चाशुर्थाय च नमः शूराय चाव-
 भिन्दते च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिलिमने च कवचिने च नमः
 श्रुताय च श्रुतसेनाय च—२५) [प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च] ॥ ६ ॥

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो घृष्णने च प्रमशाय च नमो
 दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुचिने

सु नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः स्रुत्याय च पथ्याय च नमः कात्याय च
 नीप्याय च नमः सूयाय च सरस्याय च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च
 (१) नमः कूप्याय चावध्याय च नमो वष्याय चावर्ष्याय च नमो मेध्याय
 च विद्युत्याय च नम ईधियाय चातप्याय च नमो वात्याय च रेष्मियाय च
 नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च—३०) [वैशन्ताय च त्रिंशच्च] ॥७॥

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्तात्राय चारुणाय च नमः
 शङ्गाय च षष्ठपतये च नम उग्राय च भीमाय च नमो अमेवघाय च
 दूरवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय
 नमः शुम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः
 शिवाय च शिवतराय च (१) नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय

चा वा॒र्याय॑ च॒ नमः॑ प्र॒तर॑णाय चोत्त॒र॑णाय च॒ नम॑ आ॒ता॒र्याय॑ चाला-
 द्याय॑ च॒ नमः॑ श॒ष्याय॑ च॒ फे॒न्याय॑ च॒ नमः॑ सि॒क्त्या॑य च प्र॒वा॒ह्याय॑
 च—३०) [शि॒व॒त॒र॑णाय च त्रि॒श॒च्च] ॥ ८ ॥ नम॑ इ॒रि॒ण्याय॑ च
 प्र॒प॒थ्याय॑ च॒ नमः॑ कि॒श॒िलाय॑ च क्ष॒र॒णाय॑ च॒ नमः॑ क॒र्प॒र्दि॒ने च॑ पु॒ल॒स्त॒ये
 च॒ नमो॑ गो॒ष्ठ्याय॑ च॒ गृ॒ह्याय॑ च॒ नम॑स्त॒ल्प्याय॑ च॒ गे॒ह्याय॑ च॒ नमः॑ का॒ट्याय॑
 च॒ ग॒ह्व॒रे॒ष्ठाय॑ च॒ नमो॑ ह॒ृद॒य्याय॑ च॒ नि॒वे॒ष्याय॑ च॒ नमः॑ पा॒स॒व्याय॑ च॒ र॒ज॒-
 स्याय॑ च॒ नमः॑ शु॒ष्क्याय॑ च॒ हरि॒त्याय॑ च॒ नमो॑ लो॒प्याय॑ चो॒ल॒प्याय॑ च
 (१) नम॑ ऊ॒र्व्याय॑ च॒ सू॒र्म्याय॑ च॒ नमः॑ प॒र्ण॒श॒द्याय॑ च॒ नमो॑-
 ऽप॒गु॒र्मा॒णाय॑ चा॒भि॒घ्न॒ते च॒ नम॑ आ॒खि॒व॒द॒ते च॑ प्र॒खि॒व॒द॒ते च॒ नमो॑ वः॒ कि॒रि॒-
 के॒भ्यो दे॒वाना॑ ह॒र्द॒ये॒भ्यो नमो॑ वि॒क्षि॒ण॒के॒भ्यो नमो॑ वि॒चि॒न्व॒त्के॒भ्यो नम॑

आनिर्हतेभ्यो नम आमीवत्केभ्यः—३३) [उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च]
 ॥ १ ॥ द्रोणे अन्धसस्पते द्ररिद्रन्नीललोहित । एषां पुरुषाणामेषां पशूनां
 मा भेमोरो मो एषां किञ्चनाममत् । या तै रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वा-
 हभेषजी । शिवारुद्रस्य भेषजी तथा नो मृड जीवसै । इमा रुद्राय तवसे
 कपर्दिने क्षयद्दीराय प्रभरामहे मत्तिम् । यथा नः शमसद् द्विपदे चतुष्पदे
 विश्वं पुष्टं गामै अस्मिन् (१) अनतुरम् । मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृषि
 क्षयद्दीराय नमसा विधेम ते । यच्छश्च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम् तव
 रुद्र प्रणीतौ । मा नो महान्तमृत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमृत मा न
 उक्षितम् । मा नो वधीः पितरं मोत मातरं प्रिया मा नस्तनुवः (२) रुद्र
 रिरीषः । मा नस्तोके तनये मा न आर्युषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु

गीरिषः । वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविर्मन्तो नमसा विधेम ते । आरात्ते
 गोघ्न उत पूरुषघ्ने क्षयद्वीराय सुन्नमस्मे ते अस्तु । रक्षां च नो अधि च देव
 ब्रह्मर्षा च नः शर्म यच्छ द्विवर्हीः । स्तुहि (३) श्रुतं गर्तसदं युवानं मगं
 न भीमर्मपहृत्तुमुग्रम् । मृडा जरित्रे रुद्रस्तवानो अन्यं ते अस्मन् नि वपन्तु
 सेनाः । परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः । अवे स्थिरा
 मघवद्रथस्तनुष्व मीढुस्तोकाय तनयाय मृडय । मीढुष्टुम शिवतम शिवो नः
 सुमनो भव । पुरमे वृक्ष आर्युधं निधाय कृत्ति वसान् आ चर पिनाकम्
 (४) बिभ्रदागहि । विकिरिद् विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः । यास्ते सहस्रं
 हेतयोऽन्यमस्मन्निवपन्तुताः । सहस्राणि सहस्रधा बाहुवो स्तव हेतयः । तासा-
 मीशानो भगवः परार्चाना मुखा कृधि—२९) [अस्मिन् तनुवः स्तुहि

पिनाकमेकान्नत्रिंशच्च] ॥ १० ॥ सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि-
 भूयाम् । तेषां सहस्रयोजनेऽवधन्वानि तन्मसि । अस्मिन् महत्यर्णवेऽन्त-
 रिक्षे भवा अधि । नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः । नील-
 ग्रीवाः शितिकण्ठा दिवं रुद्रा उपश्रिताः । ये वृक्षेषु सप्सिञ्जरा नीलग्रीवा
 विलो द्विताः । ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः । ये अत्रेषु विवि-
 ष्यन्ति पात्रेषु पिबन्तो जनान् । ये पृथां पथिरक्षय ऐलबुदा यव्युधः । ये
 तीर्थानि (१) प्रचरन्ति सूकावन्तो निषङ्गिणः । य एतावन्तश्च भूयां सश्च
 दिशो रुद्रा वि तस्थिरे । तेषां सहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि ।
 नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि येषामन्नं वातो वर्षमिवस्तेभ्यो
 दश प्राचीर्दश वक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोऽर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृद-

यन्तु ते यं हि॒मो यश्च॑ (२) नो॒ द्वेष्टि॑ तं को॒ जम्भे॑ व॒धामि॑—६) [ती॒र्थानि॑
यश्च॒ वट् च॑] ॥ १ ॥ नम॑स्ते (२२२) नमो॒हिर॑ण्यबा॒हवे॑ (७९)
नमः॒सह॑मानाय (१०३) नम॑ आव्या॒धिर्नि॑भ्यो (१०२) नमो॒भवा॑य
(७५) नमो॒ज्येष्ठा॑य (७५) नमो॒दुद्भ्या॑य (८०) नमः॒सोमा॑य (८०)
नम॑इ॒रिण्या॑य (८३) । द्रा॒पे (२२९) सह॒स्रा॒ण्ये (१०६) का॒दश॑ (१२३४)
॥ ११ ॥ इति॑ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पंचमः प्रपाठकः ।

ॐ अ॒श्म॒वृ॒र्जं प॑र्वते शि॒श्रिया॑णां वा॒र्ते प॒र्जन्ये॑ वरु॒णस्य॑ शु॒भे । अ॒द्र्य
ओष॑धी॒भ्यो व॑नस्पति॒भ्योऽधि॑सम्भृतां तां न इ॒ष्टमूर्जं॑ घ॒त म॑रुतः स॒ररा॑णाः ।
अ॒श्म॒स्ते क्षु॑द॒मं ते शु॑र्गच्छतु यं हि॒मः । स॒म॒द्रस्य॑ त्वा॒ऽवा॒क्याग्ने॑ परि॒व्य-
याम॑सि । पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑श्शि॒वो भ॑व । हि॒मस्य॑ त्वा॒ ज॒रायू॑णाग्ने॒ परि॒व्य-

यामसि । पावको अस्मभ्यः शिवो भव । उप (१) जम्बुपं वत्सेऽर्चर-
 न्नवीष्वा । अग्ने पित्तमपामसि । मण्डूकि ताभिरागंहि सेमन्नो यज्ञम् । पाव-
 कवर्णः शिवं कृधि । पावक आ चितयन्त्या कृपा । क्षामन् रुरुच उषसो
 न भानुना । तूर्वन्न यामन्तेतशस्य नू रण आ यो घृणे । न तंतृषाणो अजरः ।
 अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिहया । आदेवान् (२) वक्षि यक्षि च ।
 स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा बंह । उप यज्ञः हविर्भ नः । अपामिदं
 न्ययन् समुद्रस्य निवेशनम् । अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यः
 शिवो भव । नमस्ते हरसे ओचिषे नमस्ते अस्त्वचिषे । अन्यं ते अस्म-
 तपन्तु हेतयः । पावको अस्मभ्यः शिवो भव । नृषे वट् (३) अप्सुषे
 वड् वनसदे वड् बर्हिषे वट् । सुवर्दिदे वट् । ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञि-

या॒नां सं॒वत्स॒री॒ण॒मु॒प॒ भा॒ग॒मा॒स॒न्ते । अ॒हु॒ता॒दौ ह॒वि॒षो॒ य॒ज्ञे अ॒स्मिन् स्व॒यं
 जु॒हु॒ध्वं म॒धु॒नो घृ॒त॒स्य॑ । ये दे॒वा दे॒वेष्व॒धि॑ दे॒वत्व॒मा॒यन् ये ब्र॒ह्म॒णः पुर॑ ए॒तारो
 अ॒स्य । येभ्यो॒ न॒र्ते प॒र्व॒ते धाम॑ किञ्च॒न न ते दि॒वो न पृथि॒व्या अ॒धि स्त्रु॑ ।
 प्रा॒ण॒दाः (४) अ॒पा॒न॒दा॒ न्या॒न॒दाश्च॒क्षु॒र्दा व॒र्चो॒दा व॒रि॒वो॒दाः । अ॒न्यं ते अ॒स्म-
 न्न॒प॒न्तु हे॒तयः॑ । पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ शि॒वो भ॒व । अ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॑ शो॒चि॒षा
 य॒स॒हि॒श्वं न्य॒त्रि॒ण॒म् । अ॒ग्नि॒र्नो व॒स॒ते र॒यि॒म् । सै॒ना॒नी॒केन॑ सु॒वि॒द॒त्रो अ॒स्मे
 य॒ष्टा दे॒वा आ॒य॒जि॒ष्ठः स्व॒स्ति । अ॒द॒व्यो गो॒पा उ॒त नः॑ प॒र॒स्या अ॒ग्ने द्यु॒म-
 दू॒त रे॒व॒दि॒दी॒हि -- ४४) [उप॒ दे॒वान् वट् प्रा॒ण॒दा॒तुंश्च॒तुश्च॒त्वारि॒ंश॒च्च] ॥१॥

य इ॒मा वि॒श्वा भु॒व॒नानि॑ जु॒ह्व॒यि॒र्होता॑ नि॒ष॒सा॒दा पि॒ता नः॑ । स
 आ॒शि॒षा द्र॒वि॒णमि॒च्छ॒मानः॑ प॒रम॒च्छ॒दो वर॑ अ॒वि॒वे॒श । वि॒श्व॒क॒र्मा म॒न॒सा

यद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक् । तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र
 सप्तर्षीन् पर एकमाहुः । यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो
 अभ्या सज्जजानं (१) । यो देवानां नामुघा एक एव तस्मिं प्रभुं भुवना
 यन्त्यन्या । त आ यजन्त द्रविणस्मस्मा ऋषयः पूर्वं जरितारो न भूना ।
 असूता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकुण्वन्निमानि । न तं विवाथ य इदं
 जजानान्यदयुष्माकुमन्तरं भवाति । नीहारे ण प्रावृता जल्यो चासतप उक्थ-
 शासश्चरन्ति । पुरो दिवा पर एना (२) पृथिव्या पुरो देवेभिरसुरैर्गुहा यत् ।
 कस्विद्वर्धं प्रथमं दध्न आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । तमिद्वर्धं प्रथमं
 दध्न आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । अजस्य नाभावध्येकुमर्षितं यस्मि-
 न्निदं विश्वं भुवनमधि श्रितम् । विश्वकर्म ह्यजनिष्ट देव आदिन्नन्वर्षो अभ-

वद्वितीयः । तृतीयः पिता जनितौषधीनाम् (३) अपां गर्भं व्यदवात्
 पुरुषा । चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो धृतमेने । अजनुन्नमाने । यदेदन्ता
 अर्बह हन्तु पूर्वं आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम् । विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतो-
 मुखो विश्वतोहस्तउत विश्वतस्पात् । सं बाहुभ्यां नमति संपतत्रैद्याविपृथिवी
 जनयेत् देव एकः । किं स्विदासीदधिष्ठानमारम्भेण कतमस्त्वित् किमासीत् ।
 यदी भूमिं जनयेत् (४) विश्वकर्मवि द्यामौर्णोन्महिना विश्ववक्षाः । किं
 स्विद्वनं क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्ठ तक्षुः । मनीषिणो मनसा
 पृच्छतेदु तद् यदध्यतिष्ठद् भुवनानि धारयेत् । या ते धामानि परमाणि
 यावमा या मध्यमा विश्वकर्मब्रूतेमा । शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं
 यजस्व तनुवं जुषाणः । वाचस्पतिं विश्वकर्मणमतये (५) मनोयुजंवाजे

अद्या हवेम । स नो नेदिष्टा हवनानि जोषते विश्वशंभुरवसे साधुकर्मा ।
 विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व तनुर्वं जुषाणः । मुह्यं त्वन्ये अभितः
 सपत्ना इहास्माकं मघवां सरिंस्तु । विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन आतारमि-
 न्द्रमकुणोरवृध्यम् । तस्मै विशः समनमन्त पूर्वार्यमुग्रो विहव्यो यथासेत् ।
 समुद्राय वयुनाय सिन्धूनां पतये नमः (६) नदीनां सर्वासां पित्रे जुहता
 विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं हविः—१) [जजानैनौर्धनीनां जनयन्नतयेनमो
 नवं च] ॥ २ ॥ उदै नमुत्तरां नयामै घृतेनाहुत । रायस्पोषेण सः सृज
 प्रजयो च धनेन च । इन्द्रेमं प्रतरां कृधि सजातानांमसद्गशी । समै नुं वर्चसा
 सृज देवेभ्यो भागुधा असत् । यस्य क्रमो हविर्गृहे तमग्ने वर्षया त्वम् ।
 तस्मै देवा अधिबवन्नयश्च ब्रह्मणस्पतिः । उदु त्वा विश्वे देवाः (१) अग्ने

भ॒रन्तु चि॒त्तिभिः । स नो भव शि॒वत॑मः सु॒प्रती॑को वि॒भावे॑सुः । पञ्च वि॒शो
 दे॒वीर्य॑ज्ञम॒वन्तु दे॒वीर॒पाम॑तिं दु॒र्मतिं बाध॑मानाः । रा॒यस्पोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा भ॒ज॒-
 न्तीः । रा॒यस्पोषे॑ अ॒र्धिय॑ज्ञो अ॒स्थात् स॒मिद्धे॑ अ॒माव॑धिं मा॒महा॑नः । उ॒क्त्य-
 प॑त्र ई॒ड्यो ग॒भीत॑स्त॒प्तं घ॒र्मे परि॑गृह्णा॒ यज॑न्त । ऊ॒र्जा यद्य॑ज्ञम॒शीम॑न्त दे॒वा
 दै॒व्याय॑ घ॒त्रे जोषे॑ । दे॒वश्रीः श्रीम॑णाः श॒तप॑याः (२) परि॑गृह्ण॒ देवा॑ य॒ज्ञमा॑यन् ।
 सूर्यै॒रशि॑म॒हिरि॑केशः पुर॒स्तात् स॒विता॒ ज्योति॑ रु॒दया॑ अ॒जस्र॑म् । तस्यै
 पू॒षा प्र॑स॒वं या॑ति दे॒वः सु॒स्प॒श्यन् वि॒श्वो भ॑र्व॒नानि॑ गो॒पाः । दे॒वा दे॒वेभ्यो॑ अध्व-
 र्य॒न्तो अ॒स्थुर्वी॒तश्श॑मि॒त्रे श॑मि॒ता य॒जध्वै॑ । तू॒रीयो॑ य॒ज्ञो यत्र॑ ह॒व्यमे॑ति त॒तः
 पा॒व॒का आ॒शिषो॑ नो जुष॑न्ताम् । वि॒मानं॑ ए॒ष दि॒वो म॑ध्य॒ आस्त॑ आप॒प्रिवा॑न्
 रो॒द॒सी अ॒न्तरि॑क्षम् । स वि॒श्वाची॑र॒भि (३) च॒ष्टे घृ॒ताची॑रन्त॒रा पूर्॒वम॑परं च

केतुम् । उक्षा संमुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुराविवेश । मध्ये
 दिवो निहितः पृथिरश्मा विचक्रमे रजसः पात्यन्तौ । इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्
 समुद्रव्यचसं गिरं । रथीतमस्थीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् । सुसह-
 र्यज्ञो देवाश्चा च वक्ष्यक्षदग्निदेवो देवाश्चा च वक्षत् । वाजस्य (४)
 मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत् । अथासपत्ना इन्द्रो मे निग्राभेणार्धरा-
 अकः । उदग्राभश्च निग्राभश्च ब्रह्म देवा अवीवृधन् । अथासपत्नानिन्द्राग्नी मे
 विषुचीनात् व्यस्यताम्—२६) [विश्वे देवाः शतपयाअभिवाजस्यवङ्कि-
 शतिश्च] ॥ ३ ॥ आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभ-
 णश्चर्षणीनां । संक्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतसेना अजयत् साकमिन्द्रः ।
 संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युक्कारेण दुश्शयवनेन घृष्णुना । तदिन्द्रेण

जयतु तत् संहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा । स इषुहस्तैः स निषङ्गिभि-
र्वशी सः स्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन । सः सष्टजित् सोमपा बाहुध्व-
धन्वा प्रतिहिता भिरस्ता । बृहस्पते परिदीय (१) रथेन रक्षोहामित्राः
अपवाधमानः । प्रभञ्जन्तेऽसौः प्रमणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानां ।
गोत्रभिर्दं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा । इमं संजाता
अनु वीरयध्वमिन्द्रं सखायोऽनु सः रंभध्वम् । बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः
सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः । अभि वीरो अभि संत्वा सहोजा जैत्रिमि-
न्द्रथमा तिष्ठ गोवित् । अभि गोत्राणि सहसा गार्हमानोऽदायः (२) वीरः
भतमन्युरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनापाड्यध्वोऽस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ।
इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः । देवसेना नामभि-

भञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्ने । इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदि-
 त्यानो मरुताः शर्व उग्रम् । महामनसां भुवनव्यवानां घोषो देवानां जय-
 तामुदस्थात् । अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु
 (३) अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु । उद्धवय मघ-
 वन्नायुधान्युत्सत्वेनां मामकानां महोऽसि । उद्वृत्रहन् वाजिनां वाजिनान्यु-
 द्रथानां जयतामेतु घोषः । उपप्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तुबाहवः । इन्द्रो
 वः शर्म यच्छत्वनाघृष्या यथाऽस्य । अर्वसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्म स
 शिता । गच्छामित्रान् प्र (४) विशमेषां कञ्चनोच्छिषः । ममाणि ते वर्मभि-
 ःछादयामि सोमस्त्वा राजामृतैनाभिवस्ताम् । तुरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु
 जयन्तं त्वामनुमदन्तु देवाः । यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमार विंशिता इव ।

इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु—४०) [दीयादायो जयन्तु प्र
 चत्वारि२ शब्द] ॥ ४ ॥ प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानमेरे प्रो
 अग्निर्भवेह । विश्वा आशा दीद्योनो वि भाहूजं नो धेहि द्विपदे चतुस्पदे ।
 क्रमध्वमग्निना नाकमुख्य२ हस्तैषु बिभ्रतः । दिवः पृष्ठ२ सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभि-
 राध्वम् । पृथिव्या अहमुक्त्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्विवमरुहम् । दिवो नाकस्य
 पृष्ठात्सुवर्ज्यातिरगाम् (१) अहं सुवर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्या२ रोहन्ति
 रोदसी । यज्ञं ये विश्वतो धार२ सुविद्वा२ सो वि ते निरे । अग्ने प्रेहि प्रथमो
 देवयतां चक्षुर्देवानां नूत मर्त्यानाम् । इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः सर्व-
 र्यन्तु यजमानाः स्वस्ति । नकोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेक२
 समीची । यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणो-

दाः । अग्रे सहस्राक्ष (२) शतमर्धच्छतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः । त्वं
 साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा । सपुर्णोऽसि गुरुमान्
 पृथिव्याः सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्त-
 भान् तेजसा दिश उदृह । आजुह्वानः सप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा-
 सीद साध्या अस्मिन्सुधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवाः (३) यजमानश्च
 सीदत । प्रेक्षो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सम्यो यविष्ठ । त्वां शश्वन्त उपे-
 यन्ति वाजाः । विधेम ते परमे जन्मनग्ने विधेम स्तोमैरवरे सुधस्थे । यस्मा-
 द्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवींषि जुहुरे सीमहे । तां सवितुर्वरेण्यस्य
 चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्त्याम् । यामस्य कण्वो अदुहत् प्रपीनां
 सहस्रंधाराम् (४) पर्यसा मही गाम् । सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त-

र्वयः सप्त धाम प्रियाणि । सप्त होत्राः सप्तधात्वा यजन्ति सप्त योनीरा पूणस्वा
 धृतेन । इहङ् च न्याहङ् चैताहङ् च प्रतिहङ् च मितश्च सम्मितश्च सभराः ।
 शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माश्च सत्यश्चर्तपाश्चात्यश्च
 हाः (५) । ऋतुजिच्च सत्यजिच्च सेतुजिच्च सुवेणश्चान्यमित्रश्च दरे अमित्रश्च
 गणः । ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धृता च विधृता च विधारयः । इह-
 क्षास एताहक्षास ऊ पु णः सहक्षासः प्रतिसहक्षास एतेन । मितासश्च सम्मि-
 तासश्च न ऊतये सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं देवीर्विशो मरुतोऽनुव-
 र्त्मानः (६) यथेन्द्रं देवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं देवीश्च
 विशो मानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु—१६) [अगाश्च सहस्राश्च देवाः सह-
 स्रधारामत्यश्च हा अनुवर्त्मानः षोडश च] ॥ ५ ॥ जीमूतस्येव भवति

प्रतीकं य इमीं यातिसुमदांमुपस्थे । अनाविद्धया तनुवा जय त्वं स त्वा
 वर्मणो महिमा पिपेतु । धन्वना गा धन्वना जिजेयमुधन्वना तीव्राः समदो
 जयेम । धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम । वृक्ष-
 न्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियं सखायं परिषस्वजाना । योषेव शिङ्गे वितता-
 धिधन्वन् (१) ज्या इयं समने पारयन्ती । ते आचरेन्ती समनेव योषां
 मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे । अप शत्रून् विध्यता संविदाने आत्मी इमे विष्फु-
 रंती अमित्रान् । बर्हीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्वा कृणोति समनावगत्य ।
 इषुधिः सङ्गाः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनेहो जयति प्रसूतः । रथे तिष्ठन्नयति
 वाजिनः पुरो यत्र यत्र कामयेते सुषारथिः । अभीशूनां महिमानम् (२)
 पनायत मनः पश्चादनुयच्छन्ति रुमरयः । तीव्रान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयो

ऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः । अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रून्
 रनपव्ययन्तः । रथवाहनं हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य बभूव । तत्रा रथ-
 मुपश्रामं संदेम विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः । स्वादुषं सदेः पितरो वयोधाः
 कुञ्छे श्रितः शक्तीवन्तो गभीराः । चित्रसेना इषुबला अमृधाः सतोवीरा
 उरवो ब्रातसाहाः । ब्राह्मणासः (३) पितरः सोम्यासः शिवे नोद्यावपथिवी
 अनेहसा । पूषा नः पातु दुरिताहतावृथो रक्षा माकिनो अघशंस ईशत ।
 सपुर्णं वंस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता । यत्रा नरः सञ्च
 वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषंवः शर्म यंसन् । ऋजीति परि वृद्धि नोऽमा
 भवतु नस्तनूः । सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः (४) शर्म यच्छतु । आ
 जेहन्ति सान्वेषा जघना उप जिघ्रते । अश्वाजनि प्रचेतसो ऽश्वान्समत्सु

चोदय । अहिरिव भोगैः पथति बाहुं ज्यायां ह्रतिं परि बाधमानः । हस्तघ्नो
विश्वो वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमांसं परि पातु विश्वतः वनस्पते वीडुङ्को
हि भया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः सन्नद्धो असि वीडयस्वा-
स्थाता ते जयतु जेत्वा नि । दिवः पृथिव्याः परि (५) ओज उद्धृतं वनस्प-
तिभ्यः पर्याभृतं सहः । अपा मोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा
रथं यज । इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः । सेमां
नो हव्यदाति जुषाणो देवं रथं प्रति हव्या गर्भाय । उप श्वासय पृथिवीमुत
द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं जगत् । स दुन्दुभे सज्जरिन्द्रेण देवैर्दरात् (६)
दवीयो अपं सेधु शत्रून् । आ कन्दय बलमोजो न आ धा निष्टनिहि दुरिता
बाधमानः । अपं प्रोथ दुन्दुभे दृष्टुना इत् इन्द्रस्य मूर्धिरसि वीडयस्व ।

आमरूज प्रत्यावर्तयेमाः केतुमह्नुदुभिर्वीवदीति । समश्वपर्णाश्वरन्ति नो नरो
 ऽस्माकंमिन्द्र रथिनो जयन्तु—४१) [धन्वंत्र महिमानं ब्राह्मणासोदितिः
 परि दूरादेकचत्वारिंशच्च] ॥ ६ ॥ यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्य-
 न्संमुद्रादुत्तवा पुरीषात् । इयेनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं
 ते अर्वन् । यमेनं दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अर्धयतिष्ठत् । गन्धर्वो
 अस्य रत्नानामगृभ्णात् सूरदश्वं वसवो निरंतष्ट । असिं यमो अस्यादित्यो
 अर्वन्नसिं त्रितो गुह्येन व्रतेन । असिं सोमेन स मया विपृक्तः (१) आहुस्ते
 त्रीणि द्विवि बन्धनानि । त्रीणि त आहुद्विवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः
 समुद्रे । उतेवं मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रां त आहुः परमं जनित्रं । इमा ते
 वाजिब्रवमाजैनीमा शुफानां सनितुर्निधानां । अत्रां ते भद्रा रत्नाना

अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गांयाः । आत्मानं ते मनसारादजानामवो-
 दिवा (२) पतयन्तं पतङ्गम् । शिरों अपश्यं पृथिभिः स्फुरेभिरणुभिर्जह-
 मानं पतत्रि । अत्रां ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीयमाणसिष आ पदेगोः । यदा
 ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्वसिष्ठ ओपधीरजीगः । अनु त्वा रथो अनु मयो
 अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् । अनु व्रातांसस्तव सख्यमयिरनु देवा
 ममिरे वीर्यम् (३) ते हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर् इन्द्रे
 आसीत् । देवा इदस्य हविरद्य मायन् यो अवन्तं प्रथमो अयतिष्ठत् । इर्मा-
 न्तासः सिलिकमध्यमासः सः शरूणासो दिव्यासो अत्याः । हः सा इव
 श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमजमर्थाः । तव शरीरं पतयिष्वर्वन्तव चित्तं
 वातं इव धर्जीमान् । तव शृङ्गाणि विष्टिता पुरुत्रारण्येषु जभूराणाचरन्ति ।

उप (४) प्रागाच्छसनं वाज्यवीं देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो
 नीयते नाभिरस्यानु पश्चात् कवयो यन्ति रेभाः । उप प्रागात् परमं यत्
 सवस्थमर्वा अच्छां पितरं मातरंश्च । अद्या देवान् जुष्टतमो हिगम्या अथा-
 शास्ते दाशुषे वार्याणि—३९) [विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिंशच्च]
 ॥ ७ ॥ मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभूक्षा मरुतः परिख्यन् ।
 यद्वाजिनो देवजातस्य सतैः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि । यन्नृणिजा रेकणसा
 प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति । सुप्राङ् अजो मेम्यद् विश्वरूप इन्द्रा-
 वृणोः प्रियमप्येति पार्थः । एष छागः पुरो अश्वेन वाजिना वृणो भागो
 नीयते विश्वेदेव्यः । अभिप्रियं यत् पुरोडाशमर्वता त्वष्टे (१) एनसौश्र-
 वसाय जिवन्ति । यद्धविष्यमृतशो देवयानं त्रिमनिंयाः पर्यश्वं नयन्ति । अत्रो

पूष्णः प्रथमो भाग एति युहं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः । होताध्वर्युरावया अग्नि-
 मिन्धो ग्रावग्राभ उत शः स्ता सुविप्रः । तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन
 वक्षणा आ पृणध्वम् । यपव्रस्का उत ये यूपवाहाध्वशाले ये अश्वयपाय तक्षति ।
 ये चार्वाते पर्वनः सुम्भरन्त्युतो (२) तेयामभिगूतेन इन्वतु । उप प्रागात्
 सुमन्मैऽघायि मन्म देवानामाशा उपधीतपृष्ठः । अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति
 देवानां पृष्ठे चंकुमा सुवन्धुम् । यद्वाजिनो दामे संदानमर्वातो या इीर्षिण्यां
 रशाना रज्जुरस्य । यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणः सर्वा ता ते अपि देवे-
 ष्वस्तु । यदश्वस्य ऋविषः (३) मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति ।
 यद्वस्तयोः शमितुर्यन्नखेत्रे सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । यदूधयमदरस्याप-
 वाति य आमस्य ऋविषो गन्धो अस्ति । सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तु

मेधं गतपाकं पचन्तु । यत्ने गात्रादग्निनां पच्यमानादग्निं शूलं निहतस्याव-
 धावति । मा तद्भूम्यामा श्रियत् (४) मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुग्रद्व्यो रातमस्तु
 —७) [इदुतोऋविषः श्रियत्तसप्तर्च] ॥ ८ ॥ ये वाजिनं परिपश्यन्ति
 पक्वं य इमाहुः सुरभिर्निहरेति । ये चावतो माः सभिक्षामुपासत उतो तेषा-
 मभिर्गूर्तिर्न इन्वतु । यन्नीक्षणं माः स्पचन्या उखाया या पात्राणि युष्ण आसे-
 चनानि । ऊष्मण्यापिधानां चरूणामङ्गाः सुनाः परिं भूषन्त्यश्वम् । निक्रमणं
 निषदेनं विवर्तनं यच्च पड्वीशमवतः । यच्च पौ यच्च घासिम् (१) जुघास
 सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । मा त्वामिध नयिदुमगन्धिर्मोखा ध्राजन्त्यभि विक्-
 जधिः । इष्टं वीतमभिर्गूर्त्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् । यदश्वीय-
 वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै । सन्दानमवन्तं पड्वीशं प्रिया

दे॒वेष्वा या॑मयन्ति । यत्तै॑ सा॒दे म॒हसा॒ शुक॑तस्य पा॒र्णि॒या वा॒ कर्श॑या (२)
 वा तुतो॑द । स्रु॒चे॒व ता॒ ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॑ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा स॒दूया॑मि ।
 च॒तु॒स्त्रि॒श॒द्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धोर्व॒क्रोर॑श्वस्य स्व॒धि॒तिः समै॑ति । अ॒च्छि॒द्रा गात्रा॑-
 व॒युना॑ कु॒णोत॑ प॒रु॒षपर॑न॒घु॒ष्या वि॑शस्त । एक॒स्त्वष्टु॑रश्वस्य वि॒शस्ता॒ द्वा
 य॒न्तारो॑ भवत॒स्तथ॑र्तुः । या ते॒ गात्रा॑णाम॒तृता॒ कृ॒णोमि॒ ता ता॒ पि॒ण्डा॑नां
 प्र॒जु॒होम्य॒ग्नौ । मा त्वा॑ तपत् (३) प्रिय॒ आ॒त्माऽपि॒यन्तं॑ मा स्व॒धिति॑स्त-
 नु॒व आ॒ ति॑ष्ठिपत्ते । मा ते॒ गृध्र॑रवि॒शस्ता॑तिहाय॒ छि॒द्रा गात्रा॑ण्य॒सिना॒ मि॒धू
 कः । न वा उ॒वे॒तन्त्र॑ म्रिय॒मे न रि॑ष्यसि दे॒वा इ॒देषि॑ प॒थिभिः॒ सु॒गेभिः॑ ।
 ह॒री ते॒ यु॒ञ्जा प॑ष॒न्ती अ॒भूता॑मुषा॒ स्था॒द्वा॒जी धू॒रि रा॑स॒भस्य॑ । सु॒गव्यं॑ नोवा-
 जी॒स्वधि॑ष्यं प॒रु॒षः पु॒त्राऽ॒उत वि॑श्वापु॒षः र॒यिम् (४) अ॒ना॒गा॒स्त्वन्नो॑ अ॒दि॒तिः

कुणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनता हविष्मान्—१) [घासिं कशया तपद्र-
 यिं नव च] ॥ १ ॥ अश्मन् (२४४) य ३०९) उ (२२६)
 दाशुः (२४०) प्राचीं (३१६) जमूतस्य (३४१) य (२३९) न्मा
 (२०७) ये (२०९) नवच (२३३१) ॥ १ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां
 चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥

ॐ अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः । द्युन्नेर्वाजिभिरागतम् । वाजंश्च
 मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च
 मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च मे प्राणश्च मे ऽपानः (१) च
 मे व्यानश्च मे ऽसुश्च मे चित्तश्च मे आधीतश्च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च
 मे श्रोत्रश्च मे दक्षश्च मे बलश्च मे ओजश्च मे सहश्च मे आयुश्च मे जरा च

म आत्मा च मे तनूश्च मे (२) शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि
 च मे परं५ पि च मे शरीराणि च मे--१८) [अपान स्तनूश्च मेऽष्टादश
 च] ॥ १ ॥ ज्यैष्ठ्यंश्च म आधिपत्यश्च मे मन्युश्च मे भामंश्च मेऽर्मश्च
 मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्षमा
 च मे द्राघुया च मे वृद्धश्च मे वृद्धिश्च मे सत्यश्च मे श्रद्धा च मे जगंश्च
 (१) मे धनश्च मे वरीश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातश्च मे
 जनिष्यमाणश्च मे सुक्तश्च मे सुकृतश्च मे वित्तश्च मे वेद्यश्च मे भूतश्च मे भवि-
 व्यश्च मे सुगश्च मे सुपथश्च म ऋद्धश्च म ऋद्धिः (२) व मे क्लृप्तश्च मे क्लृप्तिश्च
 मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे--१९) [जगृहृद्धिश्चतुर्दश च] ॥ २ ॥
 शश्च मे मयश्च मे प्रियश्च मेऽनुकामश्च मे कामंश्च मे सौमनुसश्च मे भद्रश्च

मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणश्च मे युता च मे धर्ता
 च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वश्च (१) मे महश्च मे संविच्च मे
 ज्ञात्रश्च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सारश्च मे लयश्च मे ऋतश्च मे ऽमृतश्च
 मे ऽयक्ष्मश्च मे ऽनामयश्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वश्च मे ऽनामित्रश्च मे ऽभ-
 यश्च मे सुगश्च मे शयनं (२) च मे सुवा च मे सुविनश्च मे—८)
 [विश्वं च शयनमष्टौ च] ॥ ३ ॥ उर्कं च मे सनुतां च मे पर्यश्च मे
 रसश्च मे घृतश्च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सर्पतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च
 मे जैत्रश्च मे औद्रिद्यश्च मे रयिश्च मे रायश्च मे पृष्टश्च मे पुष्टिश्च मे विभु च
 (१) मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णश्च मे पूर्णतरश्च मे क्षितिश्च मे
 कुर्यावाश्च मे ऽवश्च मे वृहियश्च मे यवाश्च मे मावाश्च मे तिलाश्च मे

मुद्गा॒र्ध्व॒ मे॒ ख॒त्वा॑श्च॒ मे॒ गो॒ध॒मा॑श्च॒ मे॒ म॒स॒राः॑ (१) च॒ मे॒ प्रि॒य॒ङ्ग॒व॒श्च॒ मे॒ ऽण॒व॒श्च॒ मे॒
इ॒या॒मा॒का॑श्च॒ मे॒ नी॒वा॒रा॑श्च॒ मे॒—१४) [वि॒भु॒ च॒ म॒स॒रा॒श्च॒तु॑र्द॒श॒ च॒] ॥ ४ ॥

अ॒श्मा॑ च॒ मे॒ मृ॒त्तिका॑ च॒ मे॒ गि॒र्य॑श्च॒ मे॒ प॒र्व॒ता॒श्च॒ मे॒ सि॒क॒ता॒श्च॒ मे॒
व॒न॒स्प॒त॑यश्च॒ मे॒ हि॒र॑ण्यश्च॒ मे॒ ऽय॑श्च॒ मे॒ सी॒स॑श्च॒ मे॒ त्र॒पु॑श्च॒ मे॒ श्या॒म॑श्च॒ मे॒ लो॒ह॑श्च॒ मे॒
ऽग्नि॑श्च॒ म॒ आप॑श्च॒ मे॒ वी॒रु॑ध॒श्च॒ म॒ ओ॒ष॑ध॒य॒श्च॒ मे॒ क॒ष्ट॒प॒च्य॑श्च॒ (१) मे॒ कृ॒ष्ट॒प॒च्य॑श्च॒
मे॒ ग्रा॒म्या॑श्च॒ मे॒ प॒श॒व॑ आ॒र॒ण्या॑श्च॒ य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒न्तां॑ वि॒त्त॑श्च॒ मे॒ वि॒त्ति॑श्च॒ मे॒
भ॒त॒श्च॒ मे॒ भू॒ति॑श्च॒ मे॒ व॒सु॑ च॒ मे॒ व॒स॒ति॑श्च॒ मे॒ क॒र्म॑ च॒ मे॒ श॒क्ति॑श्च॒ मे॒ ऽर्थ॑श्च॒ म॒
ए॒म॑श्च॒ म॒ इ॒ति॑श्च॒ मे॒ ग॒ति॑श्च॒ मे॒—४८) [कृ॒ष्ट॒प॒च्य॑श्चा॒ष्टा॑च॒त्वारि॒॑श॒श्च॒] ॥ ५ ॥

अ॒ग्नि॑श्च॒ म॒ इ॒न्द्र॑श्च॒ मे॒ सो॒म॑श्च॒ म॒ इ॒न्द्र॑श्च॒ मे॒ स॒वि॒ता॑ च॒ म॒ इ॒न्द्र॑श्च॒ मे॒
स॒र॒स्व॒ती॑ च॒ म॒ इ॒न्द्र॑श्च॒ मे॒ पू॒षा॑ च॒ म॒ इ॒न्द्र॑श्च॒ मे॒ बृ॒ह॒स्प॒ति॑श्च॒ म॒ इ॒न्द्र॑श्च॒ मे॒

मित्रं म इन्द्रं मे वरुणं म इन्द्रं मे त्वष्टा च (१) म इन्द्रं मे
 धाता च म इन्द्रं मे विष्णुं म इन्द्रं मे अश्विनौ च म इन्द्रं मे मरुतं
 म इन्द्रं मे विश्वे च मे देवा इन्द्रं मे पृथिवी च म इन्द्रं मे अन्तरिक्षं
 म इन्द्रं मे द्यौश्च मे (२) इन्द्रं मे दिशश्च म इन्द्रं मे मूर्धा च म इन्द्रं
 मे प्रजापतिश्च म इन्द्रं मे—(३) [त्वष्टा च द्यौश्च म एकं विश्वं]
 ॥ ६ ॥ अश्वं मे रश्मिंश्च मे दाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म उपाशुं
 मे अन्तर्यामं म ऐन्द्रवायवं मे मैत्रावरुणं म अश्विनं मे प्रतिप्रस्थानं
 मे शुक्रं मे मन्थी च म आग्रयणं मे वैश्वदेवं मे ध्रुवं मे वैश्वानरं
 म ऋतुग्रहां (१) मे अतिग्राह्यां म ऐन्द्राग्रं मे वैश्वदेवं मे मरुत्वती-
 यां मे माहेन्द्रं म आदित्यं मे सावित्रं मे सारस्वतं मे पौष्णं मे

पात्नीव॒तश्च॑ मे॒ हारि॑योज॒नश्च॑ मे—३४) [ऋतु॒ग्रहा॑श्च च॒तुर्वि॑श॒श्च] ॥७॥
 इ॒ध्मश्च॑ मे॒ ब॒र्हिश्च॑ मे॒ वे॒दिश्च॑ मे॒ धि॒ष्णि॒याश्च॑ मे॒ सु॒चश्च॑ मे॒ च॒म॒साश्च॑ मे॒
 ग्रा॒वा॒णश्च॑ मे॒ स्वर॑वश्च॒ म॒ उप॒र॒वाश्च॑ मे॒ धि॒प्र॒वेणे॑ च॒ मे॒ द्रो॒ण॒क॒ल॒शश्च॑ मे॒
 वा॒य॒व्या॒नि च॑ मे॒ पू॒त॒भृच्च॑ म॒ आ॒ध॒व॒नी॒र्यश्च॑ म॒ आ॒ग्नी॒धश्च॑ मे॒ ह॒वि॒र्धान॑श्च॒ मे॒
 गृ॒हाश्च॑ (१) मे॒ स॒दश्च॑ मे॒ पु॒रो॒डा॒शाश्च॑ मे॒ प॒च॒ताश्च॑ मे॒ ऽव॒भृथ॑श्च॒ मे॒ स्व॒गा॒
 का॒रश्च॑ मे—३५) [गृ॒हाश्च॑ वो॒द॒श च॑] ॥ ८ ॥ अ॒ग्निश्च॑ मे॒ घ॒र्मश्च॑
 मे॒ ऽर्क॑श्च॒ मे॒ सूर्य॑श्च॒ मे॒ प्रा॒णश्च॑ मे॒ ऽश्व॑मे॒धश्च॑ मे॒ पृथि॒वी च॑ मे॒ दि॒तिश्च॑ मे॒ ऽदि॒तिश्च॑
 मे॒ द्यौश्च॑ मे॒ श॒क्र॑रि॒ङ्गुल॑यो॒ दि॒शश्च॑ मे॒ य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒न्ता॒मृक् च॑ मे॒ साम॑ च॒
 मे॒ स्तो॒मश्च॑ मे॒ य॒जुश्च॑ मे॒ द॒क्षा (१) च॒ मे॒ त॒पश्च॑ म॒ ऋ॒तुश्च॑ मे॒ व्र॒तश्च॑ मे॒
 ऽहो॒रा॒त्रयो॑र्वि॒ष्टया॑ बृ॒ह॒द्र॒थ॒न्तरे॑ च॒ मे॒ य॒ज्ञेन॑ क॒ल्पे॒ताम्—३८) [द॒क्षा॒ष्टा॒द॒श

च] ॥ ९ ॥ गर्भाश्च मे वृत्तार्थं मे त्र्यविंश मे त्र्युवी च मे दित्युवाट् च
 मे दित्यौही च मे पञ्चाविंश मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे
 तुर्युवाट् च ॥ तुर्यौही च मे पष्ठवाच्च मे पष्ठौही च मे उक्षा च मे वृशा च
 म ऋषभश्च (१) मे वेहच्च मेऽनुडांच मे घ्रेनुश्च म आर्युयज्ञेन कल्पतां
 प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुयज्ञेन
 कल्पतां श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
 यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम्--४०) [ऋषभश्च चत्वारिं
 शच्च] ॥ १० ॥ एकां च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त
 च मे नव च म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे
 सप्तदश च मे नवदश च म एकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च

मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च मे एकत्रिंशच्च
 मे त्रयस्त्रिंशच्च (१) मे चतस्रश्च मे ष्णौ च मे द्वादश च मे षोडश च
 मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मे ष्ठाविंशतिश्च मे द्वात्रिंशच्च
 मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मे ष्टाचत्वारिंशच्च
 मे वाजश्च प्रसवश्चापिजश्चक्रतुश्च सुवश्च मर्धा च व्यभिच्यश्च (२) आन्त्या-
 यनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च (११) [त्रयस्त्रिंशच्च व्यभिच्य-
 श्रैकादश च] ॥ ११ ॥ वाजो नः सप्त प्रदिशभ्रतंसो वा परावतः ।
 वाजो नो विश्वे देवैर्धनं साताविहावतु । विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती विश्वे
 भवन्त्वग्नयः समिद्धाः । विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो
 अस्मे । वाजस्य प्रसवं देवा रथैर्याता हिरण्यैः । अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः

सोमपीतये । वाजं वाजेऽवत वाजिनो नो घनेषु (१) विप्रा अमता ऋत-
 ज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तसा यात पथिभिर्देवयानैः । वाजः पर-
 स्तादुत मंध्यतो नो वाजो देवाः ऋतुभिः कल्पयाति । वाजस्य हि प्रसवो
 जननीमीति विश्वा आशा वाजं पतिर्भवेयम् । पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु
 पयोदिव्यन्तरिक्षे पयो धां । पर्यस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम् । सम्मां सृजामि
 पर्यसा घृतेन सम्मां सृजाम्यपः (२) ओषधीभिः । सौंऽहं वाजं सनेय-
 मग्रे । नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची । द्यावा-
 क्षामां रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोद्राः । समुद्रोऽसि नभ-
 स्वानाद्रदानुः शंभूमयोभूरभिमां वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुतां गणः शंभू-
 मयोभूरभि मां वाहिस्वाहां वस्यरेसिदुवंस्वाञ्छंभूमयोभूरभि मां (३) वाहि

स्वाहा—२) [धनेष्वपोमा द्वेच] ॥ १२ ॥ अग्निं युनजिम शर्वसा
 धृतेन दिव्यं सुपर्णं वयसा बृहन्तम् । तेन वयं पतेम ब्रह्मस्य विष्टपं सुवो
 रुहोणा अधि नाकं उत्तमे । इमौ ते पक्षावजरो पतत्रिणो याभ्यां रक्षां
 स्यप हं स्यमे । ताभ्यां पतेम सकृतां लोकां यत्रयः प्रथमजा ये पुराणाः ।
 चिदसि समुद्रयो निरिन्द्रक्षः श्येन क्रुतावा । हिरण्यपक्षः शकुनो भरण्युर्म-
 हान्तसधस्थे ध्रुवः (१) आ निपतः । नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीर्विश्वस्य
 मर्द्धत्रधि तिष्ठसि श्रितः । समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भवनेष्वपि ते ।
 उद्भो दंतोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात् पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत ।
 दिवो मर्धोसि पृथिव्या नाभिरुर्गमोर्गधीनाम् । विश्वायुः शमं सप्रथा नम-
 स्पथे । येन रयस्तर्पसा सत्रम् (२) आसतेन्धाना अग्निं सुवरा भरन्तः ।

तस्मिन्नहं निदधे नार्कैः अग्निमेतं यमाहुर्मनवस्तीर्णिवर्हिषम् । तं पत्नीभिरनु-
गच्छेम देवाः पृथैर्भार्तृभिरुत वा हिरण्यैः । नार्कैः गृह्णानाः सुकृतस्य
लोकैः तृतीयैः पृष्ठे अधि रोचने दिवः । आ वाचो मध्यमरुहद्भुरणययमग्निः
सत्पतिश्चैकितानः । पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कण्ठे (३)
ये पृतन्यवः । अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः संहस्त्रियो दीप्यतामप्रयुञ्छन् ।
विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र यात दिव्यानि धाम । सम्प्र व्यवध्व-
मनु सम्प्र यातामे पथो देवयानान् कणुध्वम् । अस्मिन्मघस्ये अध्युत्तर-
स्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत । येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् ।
तेनेमं यज्ञं नो वह देवयानो यः (४) उत्तमः । उह्यध्वस्वाग्ने प्रति जाग-
ह्येनमिष्टापूर्ते ससृजेथामयश्च । पुनः कृणवस्त्वा पितरं युवानमन्वाताम्

सी॒त्स्वयि॒ तन्तु॑मे॒तम् । अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः । तं
जा॒नन्न॑ग्र॒ आ रो॒हाथा॑ नो वर्ध॒या रयि॑म—३७) [ध्रुवः स॒त्रं कृ॑णुते यः
स॒प्तत्रिं॑शच्च] ॥ १३ ॥ म॒मोग्रे॒ वचो॑ वि॒हवे॑ष्वस्तु व॒यं त्वेन्धा॑नास्तनु॒व
पु॒षेम । म॒ह्यं नम॑न्तां प्र॒दिश॑श्च॒तस्त्वया॑ध्य॒क्षेण॒ पृत॑ना जयेम । म॒म दे॒वा
वि॒हवे॑ सं॒न्तु सर्व॑ इन्द्रा॒वन्तो म॒रुतो॒ विष्णु॑र॒ग्निः । म॒मान्तरि॑क्ष॒मुरु गो॑प॒मस्तु
म॒ह्यं वा॑तः प॒वतां॑ का॒मै अ॒स्मिन् । मयि॑ दे॒वा द्रवि॑ण॒मा य॑जन्तां म॒ध्याशी॑-
र॒स्तु मयि॑ दे॒वहू॑तिः । दे॒व्या हो॑ता॒रा व॑निषन्त (१) पूर्वे॑ऽरि॒ष्टाः स्या॑म॒ तनु॑वा
सु॒वीराः॑ । म॒ह्यं यज॑न्तु म॒म या॑नि ह॒व्याकू॑तिः स॒त्या म॑न॒सो मे॒ अस्तु ।
ए॒नो मा॒ नि गो॑ क॒तम॑च॒नाहं॑ वि॒श्वे दे॒वासो॒ अर्धि॑ वोच॒ता मे॒ । दे॒वीः षडु॑-
वी॒रुरु॑णः कृ॒णोतु॒ विश्वे॑ दे॒वास इ॒ह वी॑र॒यध्व॑म् । मा॒हा॒स्महि॑ प्र॒जया॒ मा त॑नू-

भि॒र्मा र॑धाम द्वि॒षते सौ॑मराजन् । अ॒ग्निर्म॒न्युं प्र॑तिनदन् पुरस्तात् (२)
 अद॑ब्धो गो॒पाः परि॑ पाहि नस्त्वम् । प्र॒त्यश्चो॑ यन्तु नि॒गुतः पुन॑स्तेऽमै॒वां चि॒त्तं
 प्र॒बुधां वि॑ने॒शत् । धा॒ता धा॑त॒णां भुव॑नस्य यस्पतिर्दे॒वः स॒वितार॑मभिमातिषा-
 ह॑म् । इ॒मं य॒ज्ञम॒श्विनो॒भा वृ॒हस्पति॑र्दे॒वाः पा॑न्तु यजे॒मानं न्य॑र्थात् । उरु॒व्यचा॑
 नो म॒हिषः शर्म॑ य॒सद॒स्मिन् हव॑ पुरु॒हूतः पुरु॑क्षु । स नः प्र॒जायै॑ हर्य॒श्व
 मृ॒डये॑न्द्र मा (३) नो री॒रियो॑ मा परा॑ दाः । ये नः स॒पत्ना अप॑ ते भव-
 न्त्वि॒न्द्राग्नि॒भ्याम॑व॒ बा॒धामहे॑ तान् । वस॑वो रु॒द्रा आ॒दित्या उप॑रिस्पृ॒शं मो॒घ्रं
 चे॒त्तार॑मधि॒राज॑म॒क्रन् । अ॒र्वाश्चि॒मिन्द्र॑म॒मृतो॑ हवामहे यो गो॒जिद्ध॑नजिद्धश्चि॒ज्जिद्
 यः । इ॒मन्नो॑ य॒ज्ञं वि॒हवे जुष॑स्वा॒स्य कु॑र्मो हरि॒वो मे॒दिन॑ त्वा—४३) [व॒नि-
 वृ॒न्त पुर॑स्ता॒न्मा त्रि॑च॒त्वारि॑श॒च्च] ॥ १४ ॥ अ॒ग्नेर्म॑न्वे प्रथ॒मस्य॑ प्रचै-

तसो यं पाञ्चजन्यं बृहवः समिन्धते । विश्वस्यां विशि प्र वि विशिवाऽसमी-
मेहे स नो मुञ्चत्वऽहंसः । यस्येदं प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जने-
मानश्च केवलम् । स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वऽहंसः ।
इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नस्तोमा उप मामुपागुः । यो वाङुर्षः
सुकृतो हवमुपु गन्तां (१) स नो मुञ्चत्वऽहंसः । यः संग्रामं नयति सं-
वशी यूधे यः पृष्टानि सऽसृजति त्रयाणि । स्तोमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि
स नो मुञ्चत्वऽहंसः । मुन्वे वा मित्रावरुणा तस्य वित्तऽसत्यौजसा दृहणा
यन्नदेधे । या राजानऽसुरथं याथ उग्रा ता नो मुञ्चतमागंसः । यो वाऽरथे
ऋजुरग्निमः सत्यधर्मा मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन् । स्तौमि (२) मित्रा-
वरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः । वायोः संवितुर्विदथामि

मन्महे यावात्मन्वद्भिभूतो यौ च रक्षतः । यौ विश्वस्य परिब्रूवतस्तौ नो
मुञ्चतुमागंसः । उप श्रेष्ठां न आशिषो देवयोर्धर्मो अस्थिरत् । स्तौमि वायु-
सवितारं नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतुमागंसः । रथितमौ रथानामद्भ-
ऊतये शुभं गमिषौ सुयमेभिरश्वैः । ययौः (३) वां देवौ देवेष्वनिशितमो-
जस्तौ नो मुञ्चतुमागंसः । यदयातं बहूतुः सूर्यायास्त्रिचक्रेण तः सवमिच्छ-
मानौ । स्तौमि देवावश्विनौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतुमागंसः ।
मरुतौ मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे । आशून् हुवे
सूयामानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनसः । तिरममायुधं वीडितः सहस्वद्विष्यः शर्धः
(४) पृतनासु जिष्णु । स्तौमि देवान्मरुतौ नाथितो जोहवीमि ते नो
मुञ्चन्त्वेनसः । देवानां मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमांवाचं विश्वामवन्तु विश्वे ।

आ॒गन्तुं हु॒वे स॒य॒मा॒न॒तये॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वे॒न॒सः । य॒दि॒दं मा॑ऽभि॒शो॒चति॑ पौ॒रु॒षे॒ण दै॒व्ये॒न । स्तौ॑मि वि॒श्वान्दे॒वान्ना॒थितो॑ जो॒हवी॑मि॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वे॒न॒सः ।
 अ॒नु नो॑ऽद्या॒नु॒म॒ति॒रनु॑ (५) इ॒दं नु॒मते॒ त्वं वै॒श्वान॒रो न ऊ॒त्या प॒ष्टो दि॒वि ।
 ये अ॒प्र॒थेता॒ममि॒तेभि॒रोजो॑भि॒र्ये प्र॑ति॒ष्ठे अ॒भ॒वतां॒ वसू॑नाम् । स्तौ॑मि द्या॒वा॒पृथि॒वी ना॑थितो जो॒हवी॑मि॒ ते नो॑ मुञ्च॒तम॑हंसः । उ॒र्वी रो॒दसी॒ वरि॑वः
 कृ॒णोतुं॑ क्षे॒त्रस्य॑ प॒त्नी अ॒धि नो॑ ब्रूया॒तम् । स्तौ॑मि द्या॒वा॒पृथि॒वी ना॑थितो
 जो॒हवी॑मि॒ ते नो॑ मुञ्च॒तम॑हंसः । य॒त्ते व॒यं पु॑रु॒षत्रा॒यवि॒ष्टा वि॒द्वाः स॒श्वक॑मा
 क॒ञ्चन॑ (६) आ॒गः । क॒धी स्व॑स्मा॒ऽअ॒दि॒तेर॑ना॒गा न्ये॒नाः॒सि शि॒श्रथो॑
 वि॒ष्वंग॑मे । यथा॑ ह॒ तद॑स॒वो गौ॒र्यं चि॒त् प॒दि पि॒ता म॑मृ॒क्षता॑ यज॒त्राः । ए॒वा
 त्व॒म॒स्मत् प्र॑ मुञ्चा॒व्यः॒हः प्रा॒तार्य॑मे प्र॒तरा॑नु आ॒युः—३४) [ग॒न्ता स्तौ॑मि—

ययोः शर्धोनु चन चतुस्त्रिंशच्च] ॥१५॥ अग्राविष्णु (११८) ज्यैष्ठ्य
 (११४) श (१०८) मू (११४) गश्मा (१८) अग्नि (१२१) रु२शु
 (८४) रिध्मो (६६) मि (६८) गर्भा (१०) एका (१११) वाजो
 (१५२) अग्नि (२३७) ममा (११३) अग्नेः (३३४) पंचदश (२०१८)
 ॥१५॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः ॥ युंजानो
 (२२१३) विष्णो (२४१८) रूपा (१८५४) रुद्रिम (१८७७) नमो
 (१२३४) इदमन्न (२३३१) ग्राविष्णू (२०१८) सप्त (१४१०५) ॥
 चतुर्थः काण्डः समाप्तः ॥

अम् सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहोत्तेन जुहोति चतुष्पादः पशवः
 पशून्नेवावरुन्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति छन्दांसि देवेभ्योऽपा-

क्रामन् न वो भागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोऽ
 नुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दास्येव
 तत् प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत (१) पापी-
 यान्त्स्यादित्यैकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरैव नमप गृह्णाति पापीयान् भवति
 यं कामयेत वसीयान्त्स्यादिति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि-
 क्रमयति वसीयान् भवत्यथो यज्ञस्यैवैवाभिक्रान्ति वा एष यज्ञमुखादृध्या-
 यो ऽग्नेदेवताया एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः (२)
 अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृध्यां अग्नेदेवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी
 त्रिवृत्मेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत छन्दासि यज्ञयज्ञसेनापियमि-
 त्यृचमन्तमां कुर्याच्छन्दास्येव यज्ञयज्ञसेनापियति यदि कामयेत यजमानं यज्ञ-

यज्ञसेनार्पयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्युवा स्तोमं
 समर्द्धयेति (३) आह समर्द्धये चतुर्भिरग्निमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि छन्दो-
 भिरिव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्या अग्निदेवेभ्यो निलायत स
 वेणं प्राविशत् स एतामतिमनू समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराऽग्निर्भवति
 सयोनित्वाय स यत्रयत्रावसत् तत्कृष्णमभवत् कल्माषी भवति रूपसं-
 मर्द्धया उभयतः क्षणं भवतीति (४) अमुतश्चार्कस्यावरुध्यै व्याममात्री
 भवत्येतावद्द्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्पिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुध्यै यो
 वनस्पतीनां फलग्रहिः स एषां वीर्यावान् फलग्रहिवैर्षेणवी भवति वीर्य-
 स्यावरुध्यै—२७) [कामयेत गायत्र इति च सप्तविंशतिश्च] ॥ १ ॥

व्यृद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुर्गकेण क्रियतं इमामंगभ्यन् रक्षानामृत-

स्येत्यश्वसिधानीमादत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धये प्रतूर्त्तं वाजिज्ञा द्रुवेत्यश्वं
मभि दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे यज्ञाथा२ रासंभं युवमिति
गर्वभमसंत्येव गर्दभं प्रतिष्ठापयति तस्मादश्वोद्गर्दभो संतरो योगेयोगे तवस्त-
रमित्याह (१) योगेयोग एवैनं युक्ते वाजंवाजे हवामह इत्याहान्नं वै वाजो
ऽन्नमेवाव रुन्धे सखांय इन्द्रमतय इत्याहेन्द्रियमेवाव रुन्धे ऽग्निदेवेभ्यो निला-
यत तं प्रजापतिरन्वविन्दत् प्राजापत्यो ऽश्वो ऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्यै पापवस्यसं
वा एतत् क्रियते यच्छेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान्
(२) ह्याश्वोद्गर्दभोऽश्वं पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्यै तस्माच्छेया२ सं
पापीयान् पश्चादन्वेति बहवै भवतो भ्रान्तव्यो भवतीव खलु वा एष योऽग्निं
चिनुते वज्रयश्वः प्रतूर्त्तवैद्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह वज्रंणैव पाप्मानं भ्रान्तव्यमव

कामति रुद्रस्य गार्णपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव (३) पशून्निर्वा-
 च्यात्मने कर्म कुरुते पूषा सयुजो सहेत्याह पूषा वा अध्वनाः सन्नेता सम-
 ष्ठ्यै पुरीषायतनो वा एष यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्ने देवतानाः समंभरन्
 पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं देवताभिः
 सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह येन (४) सङ्गच्छते वाजमे-
 वास्यं वृक्षे प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भृत्य इत्याहुरीयं वै प्रजापतिस्तस्या
 एतच्छ्रोत्रं यहलमीकोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्याम इति वल्मीकवृषामुप-
 तिष्ठते साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वं-
 राम इत्याह येन सङ्गच्छते वाजमेवास्यं वृक्षेऽन्वाग्निरुपसामग्र्यं (५) अख्य-
 दित्यानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वेन आक्रम्य वाजिन पृथिवीमित्याहच्छ-

न्येवैनं पूर्वाया विन्दत्युत्तरया द्वाभ्यामा क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां
तस्मादनेरूपाः पशवः प्रजायन्ते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमित्याहभ्यो वा
एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः समैरयत् रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे वज्री
वै (६) एष यदश्वो दद्विरन्यतोदद्वयो भूयाल्लोमभिरुभयादद्वयो यं द्विष्या-
त्तमघस्पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनं स्तृणुते -- १७) [आह पार्ष्णीयानेव येनाग्रं
वै सप्तदश च] ॥ २ ॥ उत्क्रामोदक्रमीदिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति
प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनेरूपाः पशवः प्रजायन्तेऽप उपं सृजति
यत्र वा आपं उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः प्रति-
तिष्ठन्तीः पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून् यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं
प्रजास्तस्मादप उपं सृजति प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्युरनुमावाहति जुहुयादन्वो-

ऽध्वर्युः (१) स्याद्रक्षाः॥ सि यज्ञः॥ हन्युर्हिरेण्यमपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जु-
 होति नान्वोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञः॥ रक्षाः॥ सि घ्नन्ति जिघर्म्यग्निं मनसा घृते-
 नेत्याह मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति प्रतिक्ष्यन्तं भुवनानि विश्वेत्याह
 सर्वः॥ ह्येष प्रत्यङ्क्षेति पृथुं तिरश्चा वयसा बहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो
 महान् (२) भवति व्यचिष्ठमन्त्रः॥ रभसं विदोनमित्याहाक्षमेवास्मै स्वदयति
 सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वां जिघर्षिं वचसा घृतेनेत्याह तस्माद्यत्
 पुरुषो मनसाभि गच्छति तद्वाचा वदत्यरक्षसेत्याह रक्षसामपहत्यै मयश्रीः
 स्पृहयद्वर्णो अग्निरित्याहापंचितिमेवास्मिन् दद्यात्यपंचितिमान् भवति य
 एवम् (३) वेदं मनसा त्वे तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनुशावाहुतिं जुहोति
 मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योराथै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखयज्ञमुखे वै क्रिय-

माणे यज्ञश्च रक्षाश्च सि जिघांश्च सन्त्येतर्हि खलु वा एतद्यज्ञमुखं यद्येन दाहति-
 रभ्यते परि लिखति रक्षसामपहत्यै तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्धा अग्निर्या-
 वानेवाग्निस्तमाद्रक्षाश्च स्यपहन्ति (४) गायत्रिया परि लिखति तेजो वै
 गायत्री तेजसैवैनं परि गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणै-
 वैनं परि गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप् सर्वाणि छन्दश्च सि परिभूः पर्यास्थै
 मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुब् तस्मान्मध्यतो वाचा वंदामो गायत्रिया प्रथ-
 मया परि लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री (५) यज्ञोऽनुष्टुगि-
 न्द्रियं त्रिष्टुप् तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञं परि गृह्णाति— १३)
 [अध्वर्युर्महानेव हन्ति गायत्री त्रयोदश च] ॥ ३ ॥ देवस्थं त्वा
 सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं

त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह ज्योतिरेवैतेन जनयति सौमिर्जातः प्रजाः शुचापै-
 यत् तं देवा अर्धर्चनोऽशमयिच्छुवं प्रजाभ्योऽहिः सन्तमित्याह प्रजाभ्यं
 एवैनः शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपां पुष्टमसीति पुष्करपर्णमा-
 (१) हरत्यपां वा एतत् पुष्टं यत् पुष्करपर्णः रूपेणैवैतदा हरति पुष्करप-
 र्णेन संभरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णः स योनिमेवाग्निः संभरति कृष्णा-
 जिनेन संभरति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञः संभरति यद् ग्राम्याणां
 पशूनां चर्मणा संभरेद् ग्राम्यान् पशूञ्शुचापैयेत् कृष्णाजिनेन संभरत्या-
 रण्यान्नेव पशून् (२) शुचापैयति तस्मात् समावत् पशूनां प्रजायमाना-
 नामारण्याः पशवः कर्नीयाः सः शुचा ह्युता लोमृतः संभरत्यतो ह्यस्य मध्यं
 कृष्णाजिनञ्च पुष्करपर्णञ्च सः स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमा-

भ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निदेवभ्यो निलायत तमथर्वान्वपश्यदथर्वा
 त्वा प्रथमो निरमन्थदम् इति (३) आह य एवैनमन्वपश्यत् तेनैवैन
 सम्भरति त्वामग्ने पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तम् त्वा
 दध्यद्गिरित्याह दध्यद् वा अथर्वणस्तेजस्व्यासीत् तेज एवास्मिन् दधाति
 तम् त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति (४) चतसृभिः
 सम्भरति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेव गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि
 ब्राह्मणस्त्रिष्टुगर्भीराजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यो यं कामयेत वस्रीयान्तस्या-
 दित्यमयीभिस्तस्य सम्भरेत् तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची दधात्यष्टाभिः
 सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मिन् सति हेत-
 रिति (५) आह देवता एवास्यै स सांदयति नि होतेति मनुष्यान्तस्

सीदुस्वेति वयाः॥ सि जनिष्व हि जेन्यो अग्रे अन्हामित्याह देवमनुष्याने-
 वास्मै सः संभ्रातृ प्र जनयति-- २७) [आ पशूनि गृणानिति सप्तविं-
 शतिश्च] ॥ ४ ॥
 कुरमिव वा अस्या एतत् करोति यत् खनत्यप उप-
 सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरैवास्यै शुचं शमयति सन्तं वायुमतिरिश्वा
 दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणैर्वास्यै प्राणः सन्दधाति सन्तं वायुरित्याह
 तस्माद्वायुमच्युता दिवो वृष्टिरित् तस्मै च देवि वर्षडस्तु (१) तुभ्यमि-
 त्याह पट्टा ऋतवं ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति तस्मात् सर्वानुतन वर्षति यद्वषट्कु-
 र्याद्यातयामा स्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद् रक्षाः॥ सि यज्ञः हन्यवर्षहि-
 त्याह परोक्षमेव वर्षट्करोति नास्यं यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञः
 रक्षाः॥ सि घ्नन्ति सुजातो ज्योत्स्वा सहेत्यनुष्टुप् प नद्यत्यनुष्टुप् (२)

सर्वीणि छन्दां॑ सि छन्दां॑ सि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनं तनुवा-
परि दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेदे वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु-
तिष्ठ स्वध्वरोध्व ऊषुण ऊतय इति सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवा-
स्योर्ध्वा वरुणमेनिमुत्सृजति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि (३)
रोदस्योरित्याहे मे वै रोदसी तयोरुष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहाग्ने चारुर्वि-
भृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं वि भरन्त्यथ चारुतरो भवति प्र मातृभ्यो-
अधि कनिक्रदद्वा इत्याहौषधयो वा अस्य मातरस्ताभ्यं एवैनं प्र व्यावयति
स्थिरो भव वीडुङ्क इति गर्दभ आ सादयति (४) सन्नह्यत्यैवैनमेतया स्थेन्ने
गर्दभेन संभरति तस्मात् गर्दभः पशूनां भारभारितमो गर्दभेन सं भरति
तस्माद्गर्दभोऽप्यनालेषोऽन्यन्यान् पशून् मेयत्यन्नं ह्येनाकर्कं॑ सं भरन्ति

गर्दभेन सं भरति तस्माद् गर्दभो हिरताः सन् कनिष्ठं पशूनां प्रजायतेऽग्नि-
 ह्यस्य योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतद्वारिष्ठः (५) स ईश्वरः प्रजाः
 शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति मानुषी-
 भ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शंशुचो मा-
 न्तरिक्षं मा वनस्यातीनित्याहैभ्य एवैनं लोकैभ्यः शमयति प्रेतं वाजी कनि-
 क्कदित्याह वाजी ह्येष नानदद्रासभः पत्वति (६) आह रासंभ इति ह्येत-
 मृषयोऽवेदन् भरन्नग्निं पूरिष्यमित्याहग्निं ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पूरित्याहा-
 युरेवास्मिन् दधाति तस्माद्बृधः सर्वमायुरेति तस्माद्बृधे पुरा युषः
 प्रमीते बिभ्यति वृषाग्निं वृषाग्निं भरन्नित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां
 गर्भम् (७) समद्वियमित्याहा पां ह्येष गर्भो यदग्निम् आ याहि

वा॒तय॒ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॒ ताम॒ग्र आ या॒हि वी॒तय॒ इति॒ यदा॒
 हान॒यो॒लो॒कयो॒र्ध्वी॒त्यै प्र॒च्युतो॒ वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दग॑तः प्र॒तिष्ठा॒स ए॒तह्यै॒
 ध्व॒र्यश्च॒ यज॑मान॒ध्वया॒यत्यु॒त स॒त्यमि॒त्याह्य॑वा॒क्रुत॑म॒सौ (८) स॒त्यम॒नयो॑रे॒
 वैनं॑ प्र॒तिष्ठा॒पय॑ति ना॒र्तिमा॒च्छे॒त्यध्व॑र्यु॒र्न यज॑मानो॒वरु॑णो॒वा ए॒ष यज॑मान॒म॒
 भ्येति॒ यद॒ग्निरु॑प॒नद्ध॒ ओष॑धयः प्र॒ति गृ॒ह्णीता॒ग्निमे॒तिमि॒त्याह॒ शान्त्यै॒ व्यस्य॑न्
 वि॒श्वा अ॒म॒ती॒रर॑ती॒रिति॒रि॒त्याह॒ रक्ष॑सा॒मप॑ह॒त्यै नि॒षिद॑न् नो॒ अप॑ दु॒र्मति॑ ह॒न॒
 दि॒त्याह॒ प्र॒तिष्ठि॒त्या ओष॑धयः प्र॒ति मो॒दध्व॑म् (९) ए॒नमि॒त्याहो॑ष॒धयो वा॒
 अ॒ग्नेर्भा॑ग॒भेयं॒ ताभि॑रे॒वैन॑ स॒म॒र्धय॑ति पु॒ष्पा॒वतीः सु॒पिप्प॒ला इ॒त्याहु॒ तस्मा॑दोष॒
 धयः॒ फलं॑ गृ॒ह्णन्त्य॑यं वो ग॒र्भं ऋ॒त्विषः॒ प्र॒ब्र॑ स॒धस्थ॑मा॒सं॒दि॒त्याह॒ याभ्य॑ ए॒वैनं॑
 प्र॒ च्या॒वय॑ति ता॒स्वे॒वैनं॑ प्र॒तिष्ठा॒पय॑ति द्वा॒भ्यामु॑पा॒व॒हर॑ति प्र॒तिष्ठि॒त्यै -- ४९)

[अ॒स्त्वनु॒ष्टु॒र्ब॒सि सा॒व॒य॒त्या॒रू॒ढ॒इति॒ग॒भ॒म॒सौ मो॒द॒ध्वं॒दि॒च॒त्वारि॒॑५॥
 वा॒रु॒णो॒वा अ॒ग्निरु॒प॒न॒द्धो॒बि पा॒ज॒से॒ति बि स्त्र॑स॒यति॒ स॒वि॒त॒प्र॒सू॒त
 ए॒वा॒स्य॒ वि॒षू॒चीं वरु॒णमे॒नि वि॒सृ॒ज॒त्य॒प॒ उप॑सृ॒ज॒त्या॒पो॒वै शान्ताः॑ शान्ताभि॒-
 रे॒वा॒स्य॒ शु॒चं॒ श॒म॒य॒ति॒ तिसृ॑भिरु॒प॒सृ॒जति॒ त्रिवृ॑द्वा अ॒ग्निर्या॒वा॒ने॒वा॒ग्नि॒स्तस्य॑ शु॒चं॒
 श॒म॒यति॒ मि॒त्रः स॒सृ॒ज्य॒ पृथि॒वी॒मि॒त्या॒ह मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वानां॑ ते॒नैव॑ (१)
 ए॒न॒स॒सृ॒जति॒ शान्ये॒ यद्वा॒भ्याणां॑ पात्राणां क॒पालैः स॒सृ॒जे॒द्वा॒भ्याणि॑
 पात्राणि शु॒चा॒प॒ये॒द॒र्म॒क॒पालैः स॒सृ॒ज॒त्ये॒तानि॒ वा अ॒नु॒प॒जी॒व॒नी॒यानि॒ तान्ये॒व
 शु॒चा॒प॒यति॒ शर्करा॑भिः स॒सृ॒जति॒ धृ॒त्या॒ अथो॑ शान्त्वा॒य॒ज॒लो॒मैः स॒सृ॒ज॒-
 त्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नू॒र्य॒द॒जा प्रि॒यै॒वैनं॑ त॒नु॒वा स॒सृ॒ज॒त्यथो॑ ते॒जसा॑
 कृ॒ष्णाजि॒नस्य॒ लो॒म॒भिः स॒म॒ (२) सृ॒जति॒ य॒ज्ञो व कृ॒ष्णाजि॒न॒य॒ज्ञे॒नैव॑

यज्ञः सः सृजति रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीमित्याहृता वा एतं देवता अग्ने सम-
भरन् ताभिरेवैनं सम्भरति मुखस्य शिरोऽसीत्याह यज्ञो वै मुखस्तस्यैत-
च्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्य पदे स्थ इत्याह यज्ञस्य ह्येते (३)
पदे अथो प्रतिष्ठित्यै प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वैर्मन्त्रयते मिथुनत्वाय व्युद्धि
करोति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामास्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै
छन्दांसि वीर्येणैवैनौ करोति यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या इयतीं करोति
प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितां द्विस्तनां करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतु-
स्तनां करोति पशूनां दोहायाऽष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवाश्रिम-
भिर्भरतः (४) कुर्याच्चिवत्तमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृदयाय प्र हरति स्तृत्यै
कृत्वाय सा महीमुखामिति निदधाति देवतास्वेवैनं प्रतिष्ठापयति—२१)

[एवसमेते अभिचरंत एकविंशतिश्च] ॥ ६ ॥ सप्तभिर्धूपयति सप्त
 वैशीर्षण्याः प्राणाः शिरं एतद्यज्ञस्य यदुखाशीर्षन्नेव यज्ञस्यप्राणान् दधाति
 तस्मात् सप्तशीर्षन् प्राणा अश्वशक्रेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः स योनि-
 त्वायादिति स्वेत्याहेयं वा अदिति रदित्यैवादित्यां खनत्यस्या अक्रूरङ्गराय न हि
 स्वः स्वः हिनस्ति देवानां त्वा पत्नोरित्याह देवानाम् (१) वा एतां पत्नयोऽ
 ग्रैऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्वेत्याह विद्या वै धिषणा विद्याभिरेवैना-
 मभीन्धे ग्रास्वेत्याह छन्दोऽसि वै ग्राच्छन्दोभिरेवैनां श्रपयति वरूत्रयस्वे-
 त्याह होत्रा वै वरूत्रयो होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्वेत्याह देवानां वै पत्नीः (२)
 जनयस्ताभिरेवैनां पचति बृद्धिः पचति षड्वा ऋतवः ऋतुभिरेवैनां पचति द्विः
 पचन्वित्याह तस्माद्विः सवत्सरस्य सस्यं पच्यते वारुण्युखाभीद्वा मैत्रियोपैति

शान्त्यं देवस्त्वासावितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूतवैनांब्रह्मणादेवताभिर्बृहस्पत्य-
 पद्यमाना पृथिव्याशा दिशा आ पूण (३) इत्याह तस्मादग्निः सर्वादिशो-
 ऽनु वि भ्रात्युत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्ये
 पात्रमनश्छृण्णमाच्छृणत्ति देवत्राकरजक्षीरेणाच्छृणत्तिपरमंवाएतत्तपयोयद-
 जक्षीरं परमेणैवैनां पयसा च्छृणत्ति यजुषा न्यावृत्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति
 छन्दोभिर्वा एवा (४) क्रियते छन्दोभिरेव छन्दाः स्या च्छृणत्ति—६)
 [देवानांपत्नीः पूजैवाषट्च] ॥ ७ ॥ एकविंशत्या मासैः पुरुषशीर्ष-
 मच्छित्यमेध्या वैमावाअमेध्यंपुरुषशीर्षममेधैरेवास्या मेध्यं निरवदाय मेध्यं
 कृत्वाहरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः पुरुषस्यास्यै न्यृहं वा एतत्
 प्राणैरमेध्यं यत् पुरुषशीर्षं संस्पृधा वितृण्णां बलमीकवृषां प्रति निदंघाति सप्त

वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनत् समर्धयति मेध्यत्वाय यावत्सः (१) वै
 मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः परि गायति यमा-
 देवैर्नदृक्के तिसृभिः परि गायति त्रय इमे लोका एभ्य एवैनल्लोकैभ्यो वृक्के
 तस्माद्वायते न देयं गाथा हि तद्वृक्केऽग्निभ्यः पशूनालभते कामा वा अग्नयः
 कामानेवाव रुन्धे यत् पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य (२) पशवः स्युर्यत् पर्व-
 प्रिकृतानुत्सृज्यज्ञवेष्टासं कुर्याद्यत् संस्थापयेद्यातयांमानि गीर्षाणि स्युर्यत्
 पशूनालभते ते नैव पशून्व रुन्धे यत् पर्यग्निकृतानुत्सृजति शीर्ष्णामयात-
 यामत्वाय प्राजापत्येन संस्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रति-
 ष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत् स रिश्चानोऽमन्यत् स एता आग्नीर-
 श्यत्ताभिर्वै स मुखतः (३) आत्मानमा प्रीणीत यवेता आप्रियो भवन्ति

यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आप्रणितात्यपरिमितछन्दसोभवन्त्यपरि-
मितः प्रजापतिः प्रजापतेराख्या ऊनातिरिक्ता मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै
नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो लोमशाः पशून्नेवाव रुन्धे सर्वानि वा एता
रूपाणि सर्वानि रूपाण्यग्नौ चित्यै क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य (४)
भवन्त्येकविंशतिः सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविंशो रुचमेव गच्छत्यथो
प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठाह्येकविंशश्चतुर्विंशतिमन्वाह चतुर्विंशतिरर्धमासाः
संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे पराचीरन्वाह
पराडिव हि सुवर्गो लोकः समास्त्वग्र ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह समाभिरेवाग्निं
वर्धयति (५) ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रविशेः पृथिव्या इत्याह
तस्मादग्निः सर्वा विशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्विना मृत्युर्मस्मादित्याह

म॒त्यु॒मे॒वा॒स्मा॒द॒प॒ नु॒द॒त्यु॒ह॒यं॒ त॒र्म॒स॒स्पर्श॒ती॒ह॒ पा॒प्मा॒ वै॒ त॒र्मः॒ पा॒प्मान॑न॒मे॒वा॒स्मा॒द॒प॒
 ह॒न्त्य॒ग॒न्म॒ ज्योति॑रु॒च॒म॒मि॒त्या॒हा॒सौ॒ वा॒ आ॒दि॒त्यः॒ (६)॒ ज्योति॑रु॒त्त॒म॒मा॒दि॒त्य-
 स्थै॒व सा॒यु॒ज्यं॒ ग॒च्छ॒ति॒ न॒ स॑व॒त्सर॑स्तिष्ठति॒ ना॒स्य॒ श्री॑स्तिष्ठति॒ यस्यै॒ताः
 क्रि॒यन्ते॒ ज्योति॑ष्म॒तीमु॒त्त॒मा॒मन्वा॑ह॒ ज्योति॑रे॒वा॒स्मा॒ उप॑रिष्ठा॒दधा॒ति॒ सु॒व॒र्ग॒स्य॒
 लो॒क॒स्यानु॑ख्यात्यै—२८) [याव॑न्तो॒स्यमु॒ख॒तश्चि॒त्यस्य॒ ब॒र्धय॑त्यादि॒त्यो
 ष्टा॒वि॒ श॒तिश्च॒] ॥ ८ ॥ षड्वि॑दीक्षयति॒ षड्वा॒ ऋ॒त॒व॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ दीक्ष-
 यति॒ स॒प्तभि॑दीक्षयति॒ स॒प्त॒ छन्दा॒॑ सि॒ छन्दो॑भिरे॒वैनं॑ दीक्षयति॒ विश्वे॒ दे॒वस्य॑
 ने॒तु॒रि॒त्यनु॑ष्टु॒भौत्त॒मया॑ जुहोति॒ वा॒ग्वा॒ अनु॑ष्टुप् तस्मात् प्रा॒णानां॑ वा॒गु॒त्त॒मैकं॑-
 स्मा॒व॒क्ष॒रा॒दनां॑ प्रथ॒मं॒ प॒दं॒ तस्मा॑द्य॒द्वा॒चो॒ऽनां॑सु॒ तन्म॑न॒ष्या॒ उप॑ जी॒वन्ति॒
 पूर्ण॑यां जुहोति पूर्णं इ॒व॒ हि॒ प्र॒जा॒प॒तिः॒ (१) प्र॒जा॒प॒ते॒रा॒स्यै॒ न्यून॑या जुहोति॒

न्यूनादि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यद्विधिं प्रवृणुष्याद्भुतमव
 रुन्धीत यदङ्गरेषु भविष्यद्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्धे भविष्यदि
 भूयो भूताद्वाभ्यां प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा
 यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्विद्येता तिमाच्छेत् (२) यजमानो हन्ये-
 तास्य यज्ञो मित्रैताम्रखान्तपेत्याह ब्रह्म वै मित्रो ब्रह्मैवैनां प्रतिष्ठापयति
 नातिमाच्छेति यजमानो नास्य यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सभ
 सृजेत् सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतभीः स्यान्मथित्वा तस्या व कथ्याद्भुतो वा
 एष स स्वाम् (३) देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्
 स एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव यं कथयेत्
 भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहत्याव कथ्यात् साक्षादेवास्मै भ्रातृव्य

जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्यावदध्यादम्बरीषे वा अन्नं ध्रियते सयोन्येवाभ्रं च
 (४) अव रुन्धे मुञ्जानवं दधात्यूर्ध्वं मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपिदधात्यग्निदेवे-
 भ्योनिर्लायतं स क्रुमकं प्राविशत् क्रुमकमवं दधाति यदेवास्य तत्र न्यक्तं
 तदेवावं रुन्ध आर्ज्येन सं यौत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेनैवेन
 वाघ्ना समर्धयत्यथो तेजसा (५) वैकङ्कतीमा दधाति भा एवावं रुन्धे
 शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सीद त्वं मातुरस्या उपस्य इति तिसृभिर्बात-
 मुप तिष्ठते त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेष्वविदं गच्छत्यथो प्राणानेवात्मन
 धत्ते—३४) [प्रजापतिर्कच्छेत्स्वामेवाभ्रं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च] ॥ १ ॥

न इ स्म वै पुराग्निरप रशुवृक्कणं दहति तदस्मै प्रयोग एवर्षिरस्वदय-
 दध्ने यानि कानि चेति समिधमा दधात्यपरशुवृक्कणमेवास्मै स्वदयति सर्वस्मै

स्वदेते य एवं वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपिदधाति
 प्रजापतिरग्निर्मसृजत त सृष्ट रक्षा सि (१) अजिघा सन्त एतद्राक्षो-
 घ्नमपश्यन्तेन वै स रक्षा स्यपाहत यद्राक्षोघ्नं भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रक्षा
 स्यपहन्त्याश्वेत्थीमादधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीना सपत्नसाहो विजित्यैवैकङ्क-
 तीमा दधाति भा एवाव रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै स दितं मे
 ब्रह्मोदेषां बाहू अतिरमित्युत्तमे औदुम्बरी (२) वाचयति ब्रह्मणैव क्षत्र
 स श्रयति क्षेत्रेण ब्रह्म तस्माद्ब्राह्मणो रजन्यवानत्यन्यं ब्राह्मणं तस्माद्वाजन्वो
 ब्राह्मणवानत्यन्य रजन्यं मृत्युर्वा एष यदग्निरमृत हिरण्य रुक्ममन्तर
 प्रति मुञ्चते ऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त एकविंशतिनिर्बाधो भवत्येकविंशतिर्वै
 देवल्लोका द्वादश मासाः पञ्चतवस्वय इमे लोका असावीदित्यः (३) एकविंश

ए॒ता॒र्व॒न्तो॒ वै दे॒वलो॒कास्ते॒भ्य ए॒व भ्रा॒तॄ॒व्यम॒न्तर॑ति॒ निर्वा॒धैर्दे॒वा अ॒सुरा॒ग्निर्वा॒धै-
 ५ कु॒र्वत॑ तन्निर्वा॒धानां॑ निर्वा॒धत्वं॑ निर्वा॒धी भ॒वति॑ भ्रा॒तॄ॒व्याने॒व निर्वा॒धे कु॒रते॑
 सा॒वि॒त्रि॒या प्र॒ति मु॒ञ्चते॑ प्र॒सूत्यै॑ न॒क्तोषा॑सेत्यु॒त्तर॒या हो॒रात्रा॒भ्यामे॒वै न॒मु॒य॒च्छते॑
 दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन् द्रवि॒णो॒दा इ॒त्याह॑ प्रा॒णा वै दे॒वा द्र॒वि॒णो॒दा अ॒हो॒रात्रा॒भ्या-
 मे॒वै न॒मु॒य॒त्यं (४) प्रा॒णैर्वा॒धारा॒सीनः॑ प्र॒ति मु॒ञ्चते॑ तस्मा॒दासी॑नाः प्र॒जाः
 प्र॒जा॒यन्ते॑ कृ॒ष्णाजि॒नमु॒त्तरं॑ ते॒जो वै हि॒र॒ण्यं ब्र॒ह्म कृ॒ष्णाजि॒नं ते॒जसा॑ सै॒वैनं॑
 ब्र॒ह्म॒णा चो॒भय॑तः परि॑ गृ॒ह्णाति॑ षडु॒द्याम॑ शि॒क्यं भ॒वति॑ षड्वा॒ कृत॒व ऋ॒तुभि-
 रे॒वैन॒मु॒य॒च्छते॑ यद्वा॒दशो॒द्याम॑ सं॒वत्स॒रेणै॒व मौ॒ञ्चं भ॒वत्य॑र्ग्वै मु॒ञ्चा ऊ॒र्जे वै न॒र-
 स॒म (५) अ॒र्घ्य॒य॒त्ति॒सृ॒णो॒ऽसि॑ ग॒रु॒त्मानि॒त्यवै॒क्षते॑ रु॒पमे॒वास्यै॑ तन्म॒हि॒मानं॑
 व्या॒च॒ष्टे दि॒वं गच्छ॑ सु॒वः प॒तेत्या॑ह सु॒वर्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति—(५४)

[रक्षा२ स्यौदुम्बरीआदित्यउद्यत्यसंचतुर्वि२शतिश्च] ॥ १० ॥ समिद्धो
 अ॒ब॒न्ध॒क॒र॒ म॒ती॒नां घ॒त॒म॒ग्रे म॒धु॒म॒त् प॒िन्व॒मानः । वा॒जी वह॑न् वा॒जिनं
 जा॒त॒वे॒दो दे॒वानां व॒क्षि प्रि॒य॒मा स॒ध॒स्थम् । घृ॒तेना॒ञ्ज॒त्सं प॒थो दे॒व॒याना॑न्
 प्र॒जा॒न॒न्वा॒ज्य॒ष्ये॒तु दे॒वान् । अ॒नु॒ त्वा स॒प्ते प्र॒दि॒शः स॒च॒न्ताः स्व॒धाम॒स्मै य॒ज॒-
 मानाय॑ धेहि । इ॒ड॒य॒श्वासि॑ व॒न्द्यश्च॑ वा॒जि॒न्नाशु॒श्वासि॑ मे॒ध्यश्च॑ स॒प्ते । अ॒मि॒ष्टा
 (१) दे॒वैर्व॒सुभिः॑ स॒जोषाः॑ प्री॒तं व॒ह्निं वह॑तु जा॒त॒वे॒दाः । स्ती॒र्णं व॒ह्निः सु॒ष्टु-
 री॒मा जु॒षा॒णो रु प॒थु प्र॒थ॒मानं पृथि॒व्याम् । दे॒वेभि॑र्यु॒क्तम॑दि॒तिः स॒जोषाः॑
 स्यो॒नं कृ॒ण्वाना॑ सु॒वृते॑ द॒धातु । ए॒ता उ॑ वः सु॒भगा॑ वि॒श्वरू॒पा वि॒पक्षे॑भिः
 श्रय॑माणा उ॒दा॒तैः । ऋ॒ष्वः स॒तीः क॒व॒षः शु॒भ॒मा॒ना द्वा॒रो दे॒यीः सु॒प्रा॒य॒णा
 भ॑वन्तु । अ॒न्तरा॑ मि॒त्रावरू॑णा च॒रन्ती॑ मुखं यु॒नाना॑म॒भि सं॑वि॒दाते । उ॒षा॒स्ता

वाम् (२) सुहिरुण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि । प्रथमा वा३
 सरथिना सुवर्णा देवी पश्यन्तौ भवन्तानि विश्वा । अपिप्रयं चोदना वा
 मिमांसा होताराज्योतिः प्रदिशां दिशन्ता । आदित्यैर्नोभारतीवष्टयज्ञः सर-
 स्वतीसहरुद्रैर्नआवीत् । इडोपहूता वसुभिः सजोपां यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त ।
 त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरवाँ जायत आशुरश्वः (३) । त्वष्टेदं विश्वं
 भुवनं जजान ब्रह्मः कर्तारमिह यक्षि होतः । अश्वो घृतेन तमन्या समंक्त
 उप देवाः ऋतुशः पार्थ एतु । वनस्पतिर्देवलोकं प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदि-
 तानिवक्षत् । प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातोदविप्रे यज्ञमग्ने । स्वाहा-
 कृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः—४२) [त्वा वामश्वो
 द्विचत्वारि३शच्च] ॥ ११ ॥ सावित्राणि (२२७) न्यृद्ध (३१७)

मु (२६३) देवस्य (२७७) क्रूरं (४९२) वारुणः (२२१) सप्तभि-
 (२०६) रेकं विशात्त्या (३२८) वृद्धि (२८४) न (२७४) समिद्ध-
 (१९२) एकादश (३०८१) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंच-
 मकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥

ॐ विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमौल्लोकाननपजयमभ्यजयन् यद्वि-
 ष्णुकृमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमौल्लोकाननपजयमभि-
 जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमाति हेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैलोक्यमन्तरिक्षं
 जागती द्यौरानुष्टुभीर्विश्वश्छन्दोभिरेवेमौल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति प्रजाप-
 तिरग्निमसृजत् सोऽस्मात् सृष्टः (१) पराङ्मतेतयाऽन्वैदक्रन्ददिति तथा
 वै सोऽग्नेः प्रियं धामावास्वन्धु यदुत्तमन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव स्वन्व

ईश्वरो वा एष पराङ् प्रदधो यो विष्णुकुमान्कमते चतसृभिरावर्त्तते चत्वारि-
 छन्दास्सि छन्दास्सि खलु वा अग्नेः प्रिया तनः प्रियामेवास्य तनुवमभि (२)
 पर्यावर्त्तते वक्षिणा पर्यावर्त्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्त्तते तस्माद्वक्षिणोऽर्धं
 आत्मनो वीर्यावत्तरोऽर्थो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्त्तते शुनःशेषमाजी-
 गत्तिं वरुणोऽगृह्णात् स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं वरुणपाशादे-
 मुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखां प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदित्यो-
 हात्मानमेवैतया (३) वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाऽहार्णमित्याहा ह्येन हर्ति
 ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तिवत्याह विशै-
 वैन सर्मर्धयत्यस्मिन् राष्ट्रमधि श्रयेत्याह राष्ट्रमेवास्मिन् ध्रुवमर्क्यं काम-
 येत राष्ट्रस्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४) अग्रे बृहन्नृषसा

मध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनं समानानां करोति निर्जग्मिवान्तर्मसु इत्याह
तर्म एवास्मादप हन्ति ज्योतिषाऽऽ गादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतु-
सृभिः सादयति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरैवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा
एवा छन्दासां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवेनं समानानां करोति संहती (५) भवति
सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोपतिष्ठत एतेन वै वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्रेः प्रियं
धामावारुन्धाग्रेवैतेन प्रियं धामाव रुन्ध एकादशं भवत्येकधैव यजमाने
वीर्यं दधाति स्तोमैन वै देवा अस्मिँल्लोक आंभ्रुवन् छन्दाभिरमुष्मिन्वत्स्तो-
मस्येव खलु वा एतद्रूपं यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते (६) इयमेव तेन लोक-
मभि जयति यद्विष्णुक्रमान् क्रमतेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पूर्वद्युः प्र क्राम-
त्युत्तरेद्युरप तिष्ठते तस्माद्योगेऽन्यासां प्रजानां मनःक्षेमेऽन्यासां तस्माद्यायावरः

क्षेम्यस्यैशेत्तस्माद्यायावःक्षेम्यमध्यवेत्यति मृष्टीकरोति वाचं यच्छति यज्ञस्य
धृत्यै—४२) [सृष्टोऽभ्येतयांभवति सद्दत्युपतिष्ठतेद्विचत्वारिंशच्च] ॥ १ ॥

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा अन्नं प्र
यच्छत्यनमीवस्य शृष्मिण इत्याहायक्षमस्येति वावैतदाह प्र प्र दातारं तारिषु
ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याहाशिश्वमेवेतामाशास्तु उदु त्वा विश्वे देवा
इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः (१) प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्रे भरन्तु चित्तिभि-
रित्याह यस्मा एवैनं चित्तायो यच्छते तेनैवैनं समर्द्धयति चतसृभिरासांदि-
यति चत्वारि छन्दांसि छन्दांभिरैवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा
च्छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैनं समानानां करोति सद्दती भवति सत्व-
मेवैनं गमयति प्रेदंने ज्योतिष्मान् (२) याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्

दधाति तनुवा वा एष हि नस्ति यः हि नस्ति मा हिः सीस्तनुवा प्रजा
 इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति रक्षांसि वा एतद्यज्ञं संचन्ते यदनं
 उत्सर्जन्त्यक्रन्ददित्यन्वाह रक्षसामपहत्या अनंसा वहन्त्यपचितिमेवास्मिन्द-
 धाति तस्मादनस्वी च रथो चातिथीनामपचिततमौ (३) अपचितिमान्
 भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं देवस्येति घृतानुषिक्तामवसिते समिधमा
 दधाति यथाऽतिथय आगताय सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्वायत्रिया
 ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु
 भस्म प्र वैशयत्यप्सु योनिर्वा अग्निः स्वामेव नं योनिं गमयति तिसृभिः प्र
 वैशयति त्रिवृद्धे (४) अग्निर्यावोनेवाग्निस्तं प्रतिष्ठां गमयति पशु वा एषोऽ
 ग्निं वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति ज्योतिरेवा-

स्मिन् दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून् वपति योऽस्मि
 भस्मं प्रवेशयति पुनरुज्जां सह रथ्येति पुनरुदतिं प्रजामेव पशूनात्मन् धत्ते
 पुनस्त्वादित्याः (५) रुद्रा वसवः समिधतामित्याहता वा एतं देवता अग्ने
 समिधतु ताभिरेवैनं समिधे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते बोधयत्येवैनं तस्मात्
 सुहवा प्रजाः प्रबुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते तस्माद्यथास्थानं पशवः पुनरेत्यो-
 पतिष्ठन्ते—४२) [देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ वा आदित्याद्विचत्वारिंश-
 शच्च] ॥ २ ॥ यावन्ती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो
 वै यमं देवयजनमस्या अनिर्याव्याग्निं चिनुते यमार्यनश्च चिनुत पेत्यध्य-
 वसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याव्यात्मनेऽग्निं चिनुत इष्वग्रेण वा
 अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा एतद्यजुरपश्यन्ते ते ति यदेतेना-

ध्यवसाययति (१) अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
 तदपि हन्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नैर्वैश्वानरस्य रूपं
 रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्ध ऊयान् नि वपति पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः
 पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञानं एव संज्ञानं ह्येतत् (२) पशनां
 यदूषा द्यावापृथिवी सुहास्तां ते वि यती अब्रूतामस्त्वेव नो सह यज्ञियमिति
 यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधान ऊषा अभवन्यदस्या यज्ञियमासीत्तद-
 मुष्यामदधात्तदश्चन्दर्मसि कृष्णमषान्निवपन्नदो ध्यायेद्यावा पृथिव्योरेव यज्ञि-
 येऽग्निं चिनुते ऽयं सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (३) सक्तं भवत्येतेन वै
 विश्वामित्रो ज्ञेः प्रियं धामावा रुन्ध्याग्नेरैतेन प्रियं धामाव रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः
 सुवर्गं लोकमायन् चतस्रः प्राचीरुप दधाति चत्वारि छन्दोऽसि छन्दोभि-

रेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमिति तेषां सुवर्गं लोकं यतां विशः समन्ली-
 यन्तु ते हे पुरस्तात् समीची उपदिधत् हे (४) पश्चात् समीची ताभिर्वै
 ते दिशोऽहः हन्येद्वे पुरस्तात् समीची उपदिधति हे पश्चात् समीची दिशां
 विधृत्याथो पशवो वै छन्दाः सि पशूनेवास्मै समीचो दधात्यष्टावुप
 दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावाँनेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुप दधा-
 त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य
 (५) प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं पूणा उप दधात्येकविंशतिः सम्पद्यन्ते
 प्रतिष्ठावा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविंशस्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु-
 प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्रयानस्तिष्ठति य एवं वेद पञ्च चित्तीकं चिन्वीत प्रथमं
 चिन्वानः पांक्तो यज्ञः पांक्तोः पशवो यज्ञमेव पशून्वं रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत

द्वितीयं चिन्वानख्यं इमे लोका एष्वेव लोकेषु (६) प्रति तिष्ठत्येकं चि-
 तीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोक-
 मेति पुरीषेणाभ्यूहति तस्मान्मासेनास्थि छन्नं न दुश्चर्मो भवति य एवं
 वेद पञ्च चिंतयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराडन्नं विराड् द्वि राज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति--४६) [अध्यवसाययेत्येतद्वि-
 श्वामित्रस्य द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिंशच्च] ॥ ३ ॥ वि वा
 एतौ द्विषाते यश्च पूरामिर्ध्वोखायाः समितमिति चतसभिः सन्नि वपति
 चत्वारि छन्दांसि खलु वा अमेः प्रिया तनूः प्रियैवैनौ तनुवा सः शास्ति
 समितमित्याह तस्मात् ब्रह्मणा क्षत्रं समेति यत्सन्त्युष्यं विहरति तस्माद्ब्र-
 ह्मणा क्षत्रं व्येत्यतुभिः (१) वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमित्याहुर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वा-
 नर्यां शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्त्रस्तुषपका भवन्ति
 निऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निऋत्यै रूपं कृष्णरूपेणैव निऋतिं निरव-
 दयत इमां दिशं यन्त्येषा (२) वै निऋत्यै दिक् स्वायामेव दिशि निऋतिं
 निरवदयते स्वकृत इरिण उपं दधाति प्रदरे वैतहै निऋत्या आयतनं स्व
 एवायतने निऋतिं निरवदयते शिक्यमभ्युपदधाति नैऋतो वै पाशः साक्षा-
 देवैनं निऋतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उपं दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावा-
 नेव पुरुषस्तस्मान्निऋतिमव यजते पराचीरुपं (३) दधाति पराचीमेवा-
 स्मान्निऋतिं प्रणुदते ऽप्रतीक्षमायन्ति निऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोपं तिष्ठन्ते
 मेध्यत्वाय गार्हपत्य मुपतिष्ठन्ते निऋतिलोक एव चरित्वा पूता देवलोक

मपावर्तन्तु एकयोप तिष्ठन्त एकैव यजमाने वीर्यं वधति निवेशनः
सुहृन्मनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसुं प्रजयैवेनं पशुभिः समर्ध-
यन्ति—४८) [ऋतुभिर्योषांष्टाचत्वारिंशश्च] ॥ ४ ॥ पुरुषमा-
त्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपुरुषैवेनं वि मिमीते यावान्
पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान् भवत्येतावह पुरुषे वीर्यं वीर्यैवेनं वि मिमीते पक्षी
भवति न ह्यपक्षः पतितुमहृत्यरतिनां पक्षौ द्राघीयांसौ भवतस्तस्मात्
पक्षप्रवपांसि वयांसि व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छश्च भवत्येतावह पुरुषे
वीर्यम् (१) वीर्यसम्मितो वेर्णना वि मिमीत आग्नेयो वै वेर्णः सयो-
नित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा कषति व्यावृत्यै षड्गवेन कषति षड्वा
ऋतवं ऋतुभिर्यैवेनं कषति यद्वादशगवेन संवत्सरेणैवे यं वा अग्नेरितिवाहव-

विभेत्सैतद्दिगुणमपश्यत् कृष्टश्चाकृष्टश्च ततो वा इमां नात्यदह्यत्कृष्टश्चाकृष्टश्च
 (२) भवत्यस्या अनंतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुयत् कृष्ट-
 आकृष्टश्च भवत्यग्ने रुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान्
 यत् प्राचं उत्सृजेद्बुद्रायापिंध्याद्यर्द्धक्षिणा पितृभ्यो नि धुवेद्यत्पतीचो रक्षा-
 श्च हन्युरुदीच उत्सृजत्येषा वै देवमनुष्याणां शान्ता दिक् (३) तामे-
 वै नाननूत्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुत्सृजत्यसौ वा आदित्यः प्राणः प्राणमे-
 वै नाननूत्सृजति दक्षिणा पर्यावर्त्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्त्तन्ते तस्मादक्षि-
 णोऽर्धं आत्मनो वीर्यावत्तरोऽर्धो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्त्तन्ते तस्मात्
 पराश्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यश्च आ वर्त्तन्ते तिस्रस्तिस्त्रः सीताः (३) कषति
 त्रिवर्त्तमेव यज्ञमुखे वि यांतयत्योषधीर्वपति ब्रह्मणान्नमव रुन्धेऽर्कंभीयते

चतुर्दशभिर्वपति सप्त ग्राम्या ओषधयः सुसारण्या उभयीषामवरुध्या अन्नस्या-
न्नस्य वपुत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्वै कष्टे वपति कष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं
वपति प्रजात्यै द्वादशानु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेण-
वारम्मा अन्नं पचति यदग्निचित् (५) अनवरुद्धस्याभियावरुद्धेन व्यूध्येत ये
वनस्पतीनां फलग्रहं यस्तानिध्मे ऽपि प्रोक्षेद नवरुद्धस्या वरुध्वै दिग्भ्यो लोष्टा-
नत्समस्यति दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्ये ऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स
स्यात् तस्यै दिशो लोष्टमाहरेदिषमूर्जमहमित आ वव इतीषमेवोर्जं तस्यै
दिशो ऽव (६) रुन्धे क्षोर्धुको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वप-
त्युत्तरवेद्या* ह्यग्निश्चीयते थौ पशवो वा उत्तरवेदिः पशून्वेवाव रुन्धे थौ यज्ञ-
पुरुषो ऽनन्तरित्यै—२५) [वीर्यं च दिक् सीतां अग्निचिदव पञ्चविंश-

तिश्च ॥ ५ ॥ अग्रेतव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा अग्रेव-
 श्वानरस्य सूक्तं सक्तैव वैश्वानरमव रुन्धे षड्भिनि वपति षड्वा ऋतवः
 संवत्सरः संवत्सरोऽग्निवैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे समुद्रं वै नामै-
 तच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्रजायन्ते यदेतेन सिकता निवपति प्रजानां प्रज-
 ननायेन्द्रः (१) वत्राय वज्रं प्राहरत् स त्रेवा व्यभवत् स्फ्यस्तृतीयं रथ-
 स्तृतीयं यूपस्तृतीयं येऽन्तः शरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन् तच्छर्कराणां
 शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति वज्रजैवा-
 स्मै पशून् परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात् स्थेयानस्थे-
 यसो नोप हरेते त्रिसप्ताभिः पशुकांसस्य (२) परि मिनुयात् सप्त वै
 शीर्षिण्याः प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्यै पशून्व रुन्धे त्रिणवाभिर्वा-

तृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य ध्वान्तव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमि-
 ताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुध्यै यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्ये-
 तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्ये विब्रुचीनः२ रेतः परो सिञ्चत्य-
 पशुरेव भवति (३) यं कामयेत पशुमान्स्यादिति परिमित्य तस्य
 शर्कराः सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै सभाचीनः२ रेतः सिञ्चति पशुमानेव
 भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तदधाति गायत्रिया ब्राह्म-
 णस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभो राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शंयं
 बार्हस्पत्यं मेधो नोर्पानमत् सौष्टिं प्राविशत् (४) सौष्टेः कृष्णो
 रूपं कुत्वोर्षयत् सोऽश्वं प्राविशत्सोऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाकृ-
 मयति य एव मेधोऽश्वं प्राविशन्मेवाव रुन्धे प्रजापतिनाभिश्चेतुष्य इत्या-

हुः प्राजा पत्योऽध्वो यदश्वं माक्रमयेति प्रजापतिर्नैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुप
 दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं सयोनिस्र (५) एवाग्निं चिनुतेऽप्यं पृष्ठमसी
 त्युप दधात्युपं वा एतत् पृष्ठं यत् पुष्करपर्णं रूपेणैव नदुप दधाति—२०)
 [इन्द्रः पशुकोमस्य भवत्यविगत् सयोनं विश्रुतिश्च] ॥ ६ ॥

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत्
 ब्रह्ममुखा एव तत् प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म जज्ञानमित्याह तस्माद्वा-
 ह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां
 नान्तरिक्षे न विव्यग्निर्धेतव्य इति यत्पृथिव्यां चिन्वीतपृथिवीं शुचाऽप्ये-
 त्प्रौषधयो न वनस्पतयः (१) प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षं
 शुचाप्येन्न वयांसि प्र जायेरन् यद्वि चिन्वीत दिवं शुचाप्येन्न पर्जन्यो

वर्षद्विकमुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं चिनुते प्रजात्ये हिरण्यं
 पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै यद्विष्टकाया आतृणमनूपवध्यात्
 पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दध्यादक्षिणतः (२) प्राञ्चमुप दधाति
 वाधारं यजमानलोकं न पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो
 खल्विष्टकाया आतृणमनूप दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि
 मृशति होत्रास्वेवैनं प्रति छापयति स्रुचावुप दधात्याण्यस्य पूर्णां कार्मर्य-
 मयीं दध्नः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्मर्यमय्यसावौदुम्बरी मे एवोप धत्ते
 (३) तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषाममर्हति दक्षिणां कार्मर्यमयीमुत्त-
 रामौदुम्बरीं तस्मादस्या असावुत्तराण्यस्य पूर्णां कार्मर्यमयीं दध्नो वा आप्यं
 दध्नः कार्मर्यो वर्ज्येणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षास्यप हन्ति दध्नः पूर्णामौदु-

स्वरीं पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुव्वेवोर्जं दधाति पूर्णं उपदधाति पूर्णं एवै-
 नम् (४) अमुष्मिँह्लोक उप तिष्ठत विराज्यप्रिश्नेतव्य इत्याहुः स्रुग्वै विरा-
 ज्यत्सुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखे यज्ञमुखे वै क्रियमाणे
 यज्ञः रक्षाः सति जिघाः सन्ति यज्ञमुखः रुक्मो यद्रुक्मं व्याधारयति यज्ञमु-
 खादेव रक्षाः स्यप हन्ति पञ्चभिव्याधारयति पांक्तो यज्ञो यावन्निव यज्ञस्त-
 स्माद्रक्षाः स्यप हन्त्यक्ष्णया व्याधारयति तस्मादक्ष्णया (५) पशवोऽङ्गानि
 प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै—५) [वनस्पतयोदक्षिणतो घन्त एन मक्ष्णया पञ्चच]
 ॥ ७ ॥ स्वयमातृणामुप दधातीयं वै स्वय मातृणामामेवोप धत्तेऽ
 श्वमुप द्रापयति प्राणमेवास्वां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनै-
 वाग्निं चिनुते प्रपमेदकोपधीयमाना पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दधा-

तिस्वयमातृणा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुक्यात्या
 अमावग्निश्चेत्तव्य इत्याहुरेषवै (१) अग्निर्वैश्वनरो यद्वाह्यणस्तस्मै प्रथमामि-
 ष्टकां यजुष्कृतां प्रयच्छेतां ब्राह्मणश्चोपदध्या ताममावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो
 वा एष आर्तिमातोयोर्योऽविद्वानिष्टकामुप दधाति त्रीन् वरीन् दद्यात् त्रयो वै
 प्राणाः प्राणना* स्तृस्ये द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेक एव देय एको हि
 प्राणः पशुः (२) वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आर्यवसे रमन्ते दूर्वेष्टु-
 कामुप दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प रोहन्ती-
 त्याह काण्डेन काण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तेन सहस्रेण ज्ञतेन
 चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराह्यै देवलक्ष्मं वै ज्यलिखिता तामुज-
 रलक्षमाणं देवा उपा वधुताधरलक्षमाणमसुरा यम् (३) कामयेत